

**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KUR'AN'DA EV İÇİ AİLE HAYATI

**Danışman
Doç. Dr. Ahmet BEDİR**

**Hazırlayan
A. Feyza BÜYÜK**

**ŞANLIURFA
2006**

ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Ahmet BEDİR danışmanlığında, A. Feyza BÜYÜK'ün hazırladığı “Kur'an'da Ev İçi Aile Hayatı” konulu bu çalışma/...../..... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Temel İslâm Bilimleri Ana bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Ahmet BEDİR

İmza:

Üye : Prof. Dr. Abdurrahman ELMALI İmza:

Üye : Yrd. Doç. Dr. Salih AYDEMİR İmza:

Bu tezin Temel İslâm Bilimleri Ana bilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

Prof. Dr. Zuhal KARAHAN KARA
Enstitü Müdürü

Bu çalışma.....Taraından Desteklenmiştir.

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
İÇİNDEKİLER	I
KISALTMALAR	III
ÖNSÖZ	IV
GİRİŞ	1
Evin Lügat ve Terim Anlamı	1
Eve Olan İhtiyaç	2
Sosyal, Kültürel, Ahlâkî Değerleri Şekillendirmede Ev ve Ailenin Önemi	3
Kur'an-ı Kerim'de Ev İçi Aile Hayatının İncelendiği Ayetler	8
BİRİNCİ BÖLÜM: EVİN İÇ YERLEŞİM BİÇİMİ VE DEKORU	
1.1.EVİN İÇ YERLEŞİM BİÇİMİ	11
1.1.1. Evin İç Bölümleri	11
1.1.1.1. Evin Kapısı	11
1.1.1.2. Evin Giriş Holü	14
1.1.1.3. Odalar	15
1.1.1.4. Oda Girişi	17
1.1.1.5. Misafir Odası (Salon)	18
1.1.1.6. Oturma Odası	21
1.1.1.7. Yatak Odası	22
1.1.1.7.1. Ebeveyn Yatak Odası	23
1.1.1.7.2. Kız-Erkek Çocukların Yatak Odaları	23
1.1.1.8. Mutfak	24
1.1.1.9. Banyo	25
1.1.1.10. Tuvalet	26
1.1.2. Evin Önemli Unsurları	27
1.1.2.1. Oda Kapıları	27
1.1.2.2. Pencereler	27
1.1.2.3. Dolaplar-Yüklükler	28
1.1.2.4. Ocaklar	28
1.1.3. Evde Bulunabilecek Diğer Bölümler	29
1.1.3.1. Balkon	29
1.1.3.2. Avlu	30
1.2. EVİN DEKORU	30
1.3. HZ. PEYGAMBER'İN EVİNİN PLANI	34
1.4. HZ. PEYGAMBER'İN EVİNDE BULUNAN EŞYALAR	34
1.4.1. Sergi	34
1.4.2. Karyola	35
1.4.3. Yatak	35
1.4.4. Perde	35
1.4.5. Leğen	35
1.4.6. Kandil	36
İKİNCİ BÖLÜM: EVİN MÂNEVÎ DÜZENLENMESİ VE MADDÎ-MÂNEVÎ HAVASI	
2.1. EVİN MÂNEVÎ DÜZENLENMESİ	38
2.1.1. Eve Giriş Âdâbı	38
2.1.2. Odalara Giriş Âdâbı	45
2.1.2.1. Ergen olmayan çocukların izni	46
2.1.2.2. Ergen çocukların izni	48
2.1.3. Misafir Odası	51
2.1.4. Oturma Odası	55
2.1.5. Yatak Odası	57
2.1.6. Çocuklara Ait Yatak Odaları	57
2.1.7. Yemek Odaları ve Yemek Âdâbı	58
2.1.8. Mutfak	64
2.1.9. Banyo Âdâbı	65
2.1.10. Tuvalet Âdâbı	67
2.2. EVİN MADDÎ-MÂNEVÎ HAVASI	71
SONUÇ	74

KAYNAKLAR	77
-----------------	----

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.md.	: Adı geçen madde
b.	: İbni
Bkz.	: Bakınız
ev.	: Çeviren
D.İ.A.	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
D.İ.B.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Hz.	: Hazreti
İbn.	: İbni
Neş.	: Neşriyat
r.a.	: Radiyallâhu anha
s.	: Sayfa
s.a.s	: Sallallâhu aleyhi ve selem
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
T.C.B.A.A.K.	: Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Aile Araştırma Kurulu
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
v.	: Vefat
vb.	: Ve Benzeri
vd.	: Ve Devamı
yay.	: Yayınları

ÖNSÖZ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla...

Toplumun temel taşı olan aile, insanların doğup büyüdüğü, şahsiyetinin geliştiği ve terbiye gördüğü ilk ünedir. Ulusal varlığın bekası, sağlam bir aile yapısına bağlıdır. Örf, adet, gelenek, ahlâk gibi özellikler ve değerlerin korunması, nesilden nesle devamının sağlanmasında en büyük rolü aile oynamaktadır. İşte bu sebeple diğer sistemlerde olduğu gibi, İslâm da aileye önem vermiş, ailevî münasebetleri düzenleyen birçok hüküm ve kurallar ortaya koymuştur.

Şüphesiz Kur'an'ın aile hayatına sunduğu gerekli bilgiler ve yaşama modelleri hakkında çok çeşitli ve kıymetli araştırmalar yapılmıştır. Ancak, ulaşabildiğimiz kadarıyla, tez konumuzun şekil ve muhtevası çerçevesinde bir araştırmaya rastlayamadık. Bu sebeple Kur'an'da konumuzla ilgili gerek aile, gerekse ailenin barındığı mesken hakkında bildirilen ayetleri, kültürel amaçlı olarak inceleyip fikir hayatımıza kazandırmayı düşündük.

Özellikle günümüzde İslâmî ilimler konusunda yetkili ilim adamları, “kullanılabilir bilgiye” ihtiyaç hissetmektedirler. Bu çalışma, mimarimize ve mühendislerimize, kültürel olarak kullanılabilir bilgi vermeyi de hedefleri arasında görür. Bu özelliği taşıması yönüyle çalışmamız önem arz etmektedir.

Araştırmamızda yer verdiğimiz konular, Müslümanların tarih boyunca pratikte yaşayıp da, teorik olarak pek ifade edilmeyen konulardan oluşmaktadır. Onlar pratikte, evlerinin maddî ve mânevî dizaynını, zaten inançları çerçevesinde ele aldıkları için, pek yazma gereksinimi duymamışlardı. Günümüzde dünya nüfusunun nerede ise dörtte birini teşkil eden İslâm dininin, böyle önemli bir konuda neler beyan ettiğini bilmek, bizi heyecanlandırdı ve böyle bir çalışma yapmaya yöneltti.

Çalışmamızda öncelikle Kur'an-ı Kerim ve onun orijinal yorumu olan Hadis-i Şerifler olmak üzere, önemli tefsir kitapları ve Anadolu'da evle ilgili kültürel hayatı ele alan kitaplar kullanılmıştır. Böylece, Kur'an'ın ileri sürdüğü “Ev İçi Aile Hayatı” hakkında kültürel olarak sunduğu çizgiyi açıklamaya çalıştık.

Şunu da belirtmek isteriz ki; tez konumuz aile hayatının tüm meselelerini kapsamamaktadır. Bu yüzden araştırmamızı, konuyla ilgili. ayetler yörüngesinde işledik.

Ana hatlarıyla özelliklerinden kısaca bahsettiğimiz çalışmamız, giriş ve iki bölüm ile sonuçtan oluşmaktadır.

Girişte, evin lügat ve terim anlamları ile sosyal, kültürel ve ahlâkî hayatımızda ailenin yeri üzerinde durduk. Bundan başka, Kur'an'da ev ve aile ile ilgili ayetleri tespit edip sunduk. Bu ayetlerin meallerini Suat Yıldırım'ın hazırladığı mealden verdik.

Birinci bölümde, ailenin yaşamını sürdürdüğü evin maddî düzenlemesi hakkında bilgi verip tarihimizdeki örneklerle ve modern bilgilerle karşılaştırdık. İkinci bölümde ise, ev içi aile hayatını ilgilendiren evin mânevî düzenlemesi üzerinde durduk.

Çalışmamızın başından sonuna kadar yardımlarını esirgemeyen Hocam Doç. Dr. Ahmet BEDİR'e, ve emeği geçen bütün hocalarıma, bu arada bana yardım eden arkadaşlarıma teşekkür ve şükranlarımı arz ederim.

A.Feyza BÜYÜK
2006-Şanlıurfa

GİRİŞ

Araştırdığımız kadarıyla İslâm'a göre “Kur'an-ı Kerim'de ev içi aile hayatı”nı inceleyen ne bir kitap ne de makale mevcut değildi. Bazı kitapların bölümleri arasına girmiş farklı içerikte bilgiler olsa bile, konuyu bütün olarak anlatan bir eserin olmayışı, bu çalışmanın önemini biraz daha artırmış olacaktır. Esas konuya geçmeden önce, bir hazırlık türünden, ev kelimesinin lügat ve terim anlamlarını, sosyal kültürel ve ahlâkî değerleri şekillendirmede ev ve ailenin önemini ve Kur'an-ı Kerim'de ev içi aile hayatını konu edinen ayetleri kısaca açıklamaya çalışacağız.

Evin Lügat Ve Terim Anlamı

“Ev” kelimesi, lügatte “kıl çadır”, “höyük”, taş veya kerpiçten yapılmış hane mânâsına gelen yapılara denir.¹ Türk lehçelerinde “ev, iv, öy, üy, eb, ep” sözcükleriyle ifade edilen²ev, taştan veya kerpiçten yapılmış ise dilimizde “ev” ve “oda” kelimeleriyle, kıl çadır ise “kara ev” olarak ifade edilir. Eğer mutfaklı ve kuyulu yahut çok sayıda odası varsa Arapça'da “menzil”, Türkçe'de, “konak”; göçebe ev ise “oba” şeklinde kullanılır.³

Arap lisanında “dâr” veya “beyt” kelimesiyle ifade edilen ev; şan, şeref, köşk, kasır, kabir, mezar, han, kilim, keçe, oturma yeri, döşek,⁴ kovan⁵, bazı lehçelerde ise kadın ve aile⁶ mânâlarına da gelmektedir. Evin “şan” ve “şeref” anlamını da ifade etmesi sebebiyle, “filanın evi ve kavmi” denilince “onların şerefi” kastedilir. Kâbe'ye de ev denmiştir.⁷

Tavan, sütun ve sair bölümlerden oluşan yapıya veya çadıra da benzetilen ev, insanların hususi olarak geceyi geçirdiği mekân şeklinde tarif edilmesine rağmen mânâ genişletilerek gece sınırlaması ortadan kaldırılmıştır.⁸

Ev” sözcüğü, daha çok şu anlamlarda kullanılır:

1. İnsanların barındıkları yer, mesken, konut.
2. Bir ailenin barındığı mesken, hane.

¹ Âsım Efendi, *Okyanusu'l-Bâsit fî Tercümeti'l-Kâmus'il-Muhît*, I-II, 294.

² Nebi Bozkurt, “Ev”, *İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 1995, T.D.V. yay. , II, 502.

³ Âsım Efendi, *Okyanus*, I-II, 294.

⁴ Âsım Efendi, a.g.e. , I-II, 294.

⁵ Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul, 1988, Beyan yay. , s. 335.

⁶ Nebi Bozkurt, “Ev”, *D.İ.A.* , II, 502.

⁷ Âsım Efendi, *Okyanus*, I-II, 294.

⁸ Âsım Efendi, a.g.e. , I-II, 294.

3. Bir meskenin iç düzeni.
4. Küçük kısımlara bölünmüş bir şeyde her bir parça.
5. Bir iş görülen, bir işe tahsis edilmiş yer.
6. Soy, sülale, hanedan.

Terim olarak “ev” ismi, bir mimari yapıdan çok içerisinde insan, aile hatta hayvan ve cansızları dahi barındıran mekânı ifade eder. Bu, basit bir kulübe olabileceği gibi bir saray da olabilir.⁹ Ancak günümüzde daha çok, sadece bir ailenin oturduğu, kulübeden büyük, konaktan küçük yapılar için kullanılır.¹⁰

Eve Olan İhtiyaç

İnsanlar soğuk, sıcak veya dışarıdan gelecek her türlü tesirden korunmak ve içinde yaşamak için çeşitli meskenler inşa ederler. Yapılan evler şekil ve malzeme bakımından; mağara, ağaç kovuğu, çadır, ev, ahşap, beton, tuğla, taş, vs. tiplerde olmaktadır.¹¹ Bunun yanında kolaylıkla taşınabilen hayvan derilerinden dahi evler yapılmıştır. Nitekim Cenâb-ı Allah, Kuran’da:

“Davarların derilerinden de, gerek göçtüğünüz, gerek konakladığınız günlerde sizin için taşınması kolay evler (çadırlar, portatif evler) nasip etti.”¹² buyurmuştur.

Bu ayette deriden yapılmış çadırlar ev olarak nitelendirilmiştir. Arabistan’da deriden çadırlar “ev” olarak çokça kullanıldığı gibi¹³ Eski Türklerde de ev denilince çadır” anlaşılmıştır.¹⁴

Ayette geçen “kolaylıkla taşınabilen”den maksat, gerek yolculuğa çıkmak istendiğinde kolayca bozulup taşınabilen, gerekse mola verilmek istendiğinde hemen kurulup dinlenme ve gölgelenme yeri olarak kullanılabilen çadırlardır.¹⁵

Evler her millette barınma gayesi ile yapılır. Ancak milletlere göre ev tipleri farklılık gösterebilir. Bu farklılıklar, milletlerin yaşadığı yerdeki tabiat şartları, kültür

⁹ Nebi Bozkurt, “Ev”, *D.İ.A.* , II, 502.

¹⁰ *Yeni Rehber Ansiklopedisi*, İstanbul, 1993, VII, 62.

¹¹ *Yeni Rehber Ansiklopedisi*, VII, 62.

¹² Nahl 16/80.

¹³ Ebu’l-Al’â Mevdûdî, *Tefhimü’l-Kur’an*, İstanbul, 1991, İnsan yay. , III, 48.

¹⁴ Nebi Bozkurt, “Ev”, *D.İ.A.* , II, 502.

¹⁵ Mevdûdî, *Tefhim*, III, 48.

ve mimari özelliklerden kaynaklanır.¹⁶ Örneğin, Türk evi kimliğinin oluşmasında doğa, iklim, arazi yapısı ve kültür etkili olmuştur.¹⁷

Anadolu’da gelişen ev kültürünün; yöre halkının sosyo-kültürel yapısının ürünü olduğu, evdeki yaşam biçimi ve aile bireylerinin birbirleriyle olan ilişkilerinin mekânın oluşmasındaki etkisi araştırmacılar tarafından vurgulanmıştır.¹⁸

Yine, evlerin oluşumunda iklim, topografya gibi etkenlerin ortaya koyduğu farklılığın, insanların inançlarının yansısıyla pekişerek çeşitlendiği belirtilmiştir.¹⁹ Buradan yola çıkarak da iklim koşulları, bitki örtüsü ve yapı malzemeleri aynı olsa bile insanların inançlarındaki farklılıkların mimariye yansıdığı görülmektedir.²⁰

Hatta aynı yerleşim bölgesinde farklı inanç ve geleneklerin bulunması durumunda ilginç sonuçların ortaya çıktığı, böylece de ev konusunda bir genelleme yapılamayacağı²¹ söylenerek şu sonuca varılmıştır: Anadolu evinin mekânsal yapısının tasarım özelliklerinin oluşmasında temel etkenlerden biri de “Anadolu’daki kültür ortamı”dır.²²

Bu ise, bir mekânın oluşumunda iklim ve diğer koşullarının yanında, inancın çok daha etkili rol oynadığını gösteriyor. Nüfusunun kâhîr çoğunluğu Müslüman olan Anadolu’da, aynı etkilere şahit oluyoruz. Bu etkilemede, İslâmî kültürün temel kaynaklarından olan Kur’an, başrolü çekmektedir ki, bu da bizim esas araştırma konumuzu teşkil etmektedir.

Sosyal, Kültürel, Ahlâkî Değerleri Şekillendirmede Ev ve Ailenin Önemi

Toplumun en küçük birimi olan ailenin içinde yaşadığı bir kültür ünitesi olan ev, insanın fizyolojik, estetik ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı, ikâmet edilebilir bir meskendir. İnsanlar, asırlardan beri sürekli olarak yaşadıkları fiziksel çevreyi ve bu çevrede yer alan oturdukları konutlarını değiştirip yenilemektedir.²³

¹⁶ *Yeni Rehber Ansiklopedisi*, VII, 62.

¹⁷ Geniş bilgi için bkz. Önder Küçükerman, *Anadolu Mirasında Türk Evleri*, İstanbul, 1995, T.C. Kültür Bakanlığı yay. , s. 30-38; Metin Sözen, *Türklerde Ev Kültürü*, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2001, s. 54.

¹⁸ Metin Sözen, *Türklerde Ev Kültürü*, s. 54.

¹⁹ Metin Sözen, a.g.e. , s. 66.

²⁰ Metin Sözen, a.g.e. , s. 66.

²¹ Metin Sözen, a.g.e. , s. 66.

²² Metin Sözen, *Türklerde Ev Kültürü*, s. 274.

²³ İbrahim Bakır, “Ailenin Yaşama Mekanı: Ev”, *Türk Aile Ansiklopedisi*, Ankara, 1991, T.C.B.A.A.K., II, 462.

Korunmak, yuva yapmak ve yuvada barınmak, canlıların içgüdüsel olarak genel bir ihtiyacıdır. Canlılar, iklim koşullarına, sıcağa, soğuğa ve dış tehlikelere karşı da bir yapı faaliyetine girer. Arılar, kuşlar ve karıncaların bu konudaki faaliyetleri, buna en güzel misaldir.²⁴

İnsanoğlu ihtiyacına binaen, yaratılışın bir gereği olarak mesken edinmek ister. Çünkü gün boyu dışarıda yaşanan stres ve yorgunluklar gerek maddi gerekse mânevî olarak ve mantıklı rahatlatıcı bir şekilde düzenlenen bir evde son bulur. Araştırmacılar da, insanın en iyi şekilde evinde dinleneceğini bildirmişlerdir.²⁵

İnsan çevresi ile çok yönlü ilişkiler içerisinde olan bir yaratıktır. Bir kimsenin, içerisinde doğup büyüdüğü evi sayesinde, çocukluğunun ilk yıllarında, kendisinde, mekân kavramı ve sevgisi gelişir.²⁶ Evde insanın duygu ve düşünce dünyası gelişerek biçimlenir. İyi- kötü, doğru ya da yanlış davranışlar, dinî bilgiler ve güzel ahlâk evde öğrenilir. Ev, hem madde hem de mânâ âlemini tanımaya başladığımız yerdir.

İnsanın kendi dünyasını yansıtan evini sevmesi ve orada huzuru yakalaması gayet doğaldır. İş ve çalışma saatlerimiz dışındaki sabit adresimiz evimizdir. Çünkü herkes tabî olarak doğduğu eve, mahalleye, köye, ilçeye, şehre ve ülkeye karşı sevgi, hasret ve hatıralarla yatıp kalkmaktadır.²⁷ “Uzmanlar kuş tüyünden bir gündüz bakım evi yatağının, ot yataklı bir aile ocağı kadar bile çocuğu mutlu edemediğini, araştırmalarla tespit etmişlerdir.”²⁸ Bu ise insanın evini ve sıcak yuvasını, başka lüks yerlere tercih edemeyeceğini gösteriyor.

Tarih boyunca insanların uygarlıklarının bir parçası, en önemli mimarlık ürünlerinden biri olan ev; siperlik, kulübeden başlayarak, tek katlı bir konut, apartman dairesi, hatta saraylara kadar uzanan yapılardan biri olabilir.²⁹ Ne olursa olsun, önemli olan insanların barınma gereksinimini karşılayarak ihtiyaçlarına cevap verebilmesidir.

²⁴ İbrahim Bakır, a.g.md. , II, 463.

²⁵ İbrahim Bakır, a.g.md. , II, 471.

²⁶ İbrahim Bakır, a.g.md. , II, 470-471.

²⁷ Fikret Karaman, “Gençliğin Yetişmesinde Aile, Okul ve Çevrenin Etkisi”, *Diyanet* 165, Eylül, 2004 , s.10.

²⁸ Şükrü Özbuğday, “İslam’da Aile Hayatı ve Türk Aile Yapısının Geleneksel Özellikleri”, *Diyanet* 165, Eylül, 2004, s. 13.

²⁹ İbrahim Bakır, “Ailenin Yaşama Mekanı: Ev”, II, 463.

Sosyal hayatın evrelerinden birini teşkil etme, barınma ve günlük ihtiyaçları karşılama yönünden ev ne kadar önemliyse, içerisinde toplumun temel taşlarından biri olan aile fertlerini bulundurması açısından da o derece önem arz eder.

İnsanlar nasıl evsiz yaşayamazlarsa, gerçek manada ailesiz de yaşayamazlar. Bir yapıyı yuvaya dönüştüren en önemli unsurlardan birinin, orada yaşayan fertler olduğunu da hepimiz biliriz. Aksi halde o mesken bomboş taş yığımindan ibaret kalır. Eve hayat katan, canlılık, hareket kazandıran ve mânâ yükleyen de zaten evin içerisinde yaşayan aile bireyleridir.

Birlikte yaşama arzusu bütün canlılarda ortak bir payda olduğu gibi, bu ihtiyaç insanlarda çok daha belirgin olarak ortaya çıkar. Doğal olarak herkesin çevresinde sevdiği insanlar vardır. Fakat bunlar arasından, toplumun temelini teşkil eden aile bireyleri arasındaki sevgi ve yakınlık, daima ön plandadır. Çünkü kişinin bir aileye mensup olması kendisi için önemli bir ayrıcalıktır. İnsanın ilk ve evrensel kurumu ailedir. Bu sebeple akrabalık ilişkisiyle birbirlerine bağlanan fertlerin oluşturduğu topluluğa aile denilmiştir.³⁰

Aile, tarihi seyri de nazara alınarak genel açıdan şöyle tarif edilebilir: “Dînî ve sosyal kurallara uygun bir evlilikle kurulan, doğum veya evlat edinme yolu ile gelen fertleri de içine alan, zikredilen kaidelere göre karşılıklı vazife ve mesuliyetler çerçevesinde müşterek bir hayat yaşayan insanlardan müteşekkil sosyal bir müessesedir.”³¹

Aile bireylerini bir araya getiren aile ortamında, mutluluk ve kederi paylaşma, kuşaklar arası dayanışma, hoşgörü, saygı, gibi duygular yaşatılmakta ve bu duygular ailenin geleneksel anlamını oluşturmaktadır.³²

İnsanlık aile ile başlar. Kur’an-ı Kerim’de bildirildiği gibi, bu ailenin temelini bir kadın ve bir erkek oluşturur.³³ Her ne kadar yeryüzünde farklı renkler, kültürler ve milletler olsa da, insanlar temelde bir tek ailenin çocuklarıdır. Bu ise, Kur’an’ın

³⁰ Fikret Karaman, “Gençliğin Yetişmesinde Aile”, s. 8-9.

³¹ Hekimoğlu İsmail v.d. , *Dini, İlmî, Felsefî Yeni Ansiklopedi*, İstanbul, 1991, Timaş yay. , I, 69.

³² İsmail Doğan, “Aile Eğitimi”, *Türk Aile Ansiklopedisi*, Ankara, T.C.B.A.A.K., 1991, II, 425.

³³ “Ey insanlar biz sizi bir erkekle bir kadından yarattık. Birbirinizi tanıyıp sahip çıkmanız için, milletlere, sülalelere ayırdık.” Hucurat 49/13.

bildirdiği gibi, ilk insan ve ilk Peygamber Hz. Âdem (a.s) ile eşi Hz. Havva'nın oluşturduğu bir ailedir.³⁴ İnsan nesli de ondan çoğalmıştır.

Tarihin her döneminde toplumun temel ve vazgeçilmez kurumu haline gelen aile, kutsal bir müessesedir. Onun kutsallığı; toplum hayatında düzeni, disiplini, huzur ve devamlılığı sağlamasından kaynaklanmaktadır.³⁵

İnsanın kültür değerlerinin kalıbı olan evde, fertlerin ilk kültür ve gelenek hamurunu aileler yoğurur.³⁶ Nesilleri devam ettirme, aile bireylerine psikolojik ve sosyal güven işlevinin yanı sıra, kültürel değerleri gelecek nesillere aktarma işini de önemli ölçüde aile üstlenir.³⁷

Bütün insanların, doğumla ölüm arasında değişmeyen tek adresi olan aile,³⁸ tâlim ve terbiye konusunda birinci derecede önem arz eder. Aile, insanî olan evrensel yeteneklerin yanı sıra toplumun davranış kalıplarını, değer yargılarını, yaşama şekillerini bireylere aktarmakla temel işlevini yerine getirmektedir. Bu görev, ailenin eğitim işlevidir.³⁹ Terbiyenin kalıcı olması için aileden başlaması gerekir.

Müslüman, kişiliğini inşa etmeye ailede başlar.⁴⁰ Çocuk dünyaya gelir gelmez kendisini, değiştiremeyeceği bir eğitim kurumunun içinde bulur.

Aile, terbiye esasları üzerine kurulmadığı takdirde, sağlıklı bir toplumun yetişmesini beklemek, yanlış olur. Çünkü aile, toplumun düzenini tesis etmede biricik dayanışma unsurudur. Aile sarsıldığı takdirde, toplumda “sosyal düzenin yıkıldığı, fertlerin başıboş ve amaçsız dolaştığı, yalnızlığa itildiği, intihar, alkolizm, fuhuş ve cinayetlere sürüklendiği bir düzensizlik” meydana gelir.⁴¹

Ailenin dışındaki eğitim merkezleri, ideal insan yetiştirmede önem arz etse de, ailenin bu konuda üstlendiği görev inkâr edilemez. İdeal nesillerin yetişmesi için her şeyden evvel ideal aileye ihtiyaç vardır.

³⁴ Nisa 4/1.

³⁵ Şükrü Özbuğday, “İslam’da Aile Hayatı”, s. 12.

³⁶ Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslam İlmihali*, Erkam yay. , I, 186.

³⁷ Ahmet Güneş, “İslam’da Aile Birliğinin Korunması ve Boşanma” , Editör: Zühdü Mercan, *Farklı Açılardan Kadın ve Aile*, İstanbul, 2005, Işık yay. , s. 228.

³⁸ Fikret Karaman, “Gençliğin Yetişmesinde Aile”, *Diyanet* 165, s. 21.

³⁹ İsmail Doğan, “Aile Eğitimi”, II, 425.

⁴⁰ Hamdi Döndüren, *İslam İlmihali*, I, 16.

⁴¹ Orhan Türkdoğan, “Aile Sosyolojisi Modeli”, *Türk Aile Ansiklopedisi*, Ankara, T.C.B.A.A.K., 1991, I, 30.

İdeal aile deyince, öncelikle birbirine denk eşlerin, evlilik yoluyla bir yuva kurmuş olmaları kastedilir. Çünkü ferdin, toplumun hatta bütün insanlığın barış, huzur, sükûnet ve güvenliği için sağlam bir aile temeline ihtiyaç vardır.⁴² Evin huzur ocağı olmasının ilk şartı da budur. Zira Kur'an'da: "Allah evlerinizi huzur ocağı yaptı."⁴³ buyrulmaktadır. Yine muhtelif ayetlerde, gerek erkek gerek kadınların gönülleri ısınсын diye kendilerine eşler yarattığını bildirmekle de huzurlu ailelere örnekler⁴⁴ sunulmuştur.

Kur'an, ev içinde kullanılan, hayatımızı kolaylaştıran, sağlık açısından faydalı ev eşyalarından, evin dekorunun nasıl olması gerektiğinden,⁴⁵ kapı çalmadaki nezakete,⁴⁶ çocukların ebeveynlerinin odalarına girişlerinde ki inceliğe⁴⁷ kadar pek çok âdâbı bizlere öğretmektedir.

Evin maddî düzenlemesinden kastımız, iç yerleşim şekli, eşyalar vs.dir. Evin mânevî düzenlemesi deyince ise, ikâmet edilen konutta aile bireylerinin yaşama üslûbu, birbirlerine karşı duruşları, kısaca nasıl yaşamaları gerektiği anlaşılır.

Sağlıklı, mükemmel ve ideal bir toplumun oluşmasında bu hususların çok etkili olduğu muhakkaktır. Bütün bunlar ise; toplumun huzuru gibi bireyin huzurunun da ailede başlayıp ailede bittiğini gösterir.

Kur'an-ı Kerim'de Ev İçi Aile Hayatının Verildiği Ayetler

Kur'an, evlerden çeşitli vesilelerle bahsetmiştir. Yeryüzünde ibadet yeri olarak yapılan ilk binanın Kâbe olduğu hususu, Kur'an'da şöyle ifade edilmiştir: "İbadet yeri olarak yeryüzünde yapılan ilk bina, Mekke'deki Kâbe olup pek feyizlidir, insanlar için hidayet rehberidir."⁴⁸

Kur'an'da ev genellikle; "beyt",⁴⁹ "büyût"⁵⁰, "hucurât"⁵¹ kelimeleriyle ifade edilmiştir.

⁴² Fikret Karaman, "Gençliğin Yetişmesinde Aile", *Diyanet* 165, s. 9.

⁴³ Nahl 16/80.

⁴⁴ Araf7/189; Rum 30/21.

⁴⁵ Nahl 16/80.

⁴⁶ Hucurat 49/4-5; Nur 24/27-28

⁴⁷ Nur 24/58-59.

⁴⁸ Âl-i İmran 3/96.

⁴⁹ Âl-i İmran 3/96.

⁵⁰ Nahl 16/80; Bakara 2/189; Nur 24/27, 29, 61; Neml 27/52; Ahzab 33/53.

⁵¹ Hucurât 49/4.

Geçmiş ümmetlerin sağlam evler yaptıkları, buraların gezilip ibret alınması gerektiği, çeşitli vesilelerle anlatılmaktadır.⁵² Haksızlıkları sebebiyle evleri çökmüş,⁵³ zulümleri yüzünden çatılarının üzerine duvarları yıkılmış, kuyuları kullanılmaz hale gelmiş ve boş kalmış nice muhteşem saraylardan⁵⁴ bahsetmekle de, evlerin ilâhî maksada uygun kullanılması gerektiği vurgulanmıştır.

Temeli sağlam yerlere şehirler kurmanın övüldüğü Kur'an ayetleri pek çoktur.⁵⁵ Fakat konumuz, ne evlerin kurulduğu yerler ne de dış mimarisi olduğu için, bunu ilgili çalışmalara bırakıp konumuz olan, evin maddî ve mânevî iç düzenlemesine geçmek istiyoruz.

Bu cümleden olarak, konumuzu doğrudan veya dolaylı olarak içeren ayetleri verip bunları incelemeye geçeceğiz.

Kur'an'da cennet tasvirlerini anlatan ayetlerde evin maddî düzenlemesi hakkında çeşitli örnekler sunulmuştur.⁵⁶

Kur'an'da evler, sadece şekil olarak değil, ev içindeki yaşama biçimi itibariyle de konu edilmiştir. Öncelikle Kur'an, evlere kapılardan girmeyi,⁵⁷ kapıyı çaldıktan sonra beklemeyi,⁵⁸ Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir yaşama dileği olarak selam verip, izin alarak eve girmeyi⁵⁹, ev halkı izin vermediği takdirde ev halkına zarar vermeden geri dönmeyi⁶⁰ hassasiyetle vurgulamıştır. Hatta Kur'an, kimlerin evlerinde yemek yenilebileceği⁶¹ ve Ehli Kitabın bizim evlerimizde yemek yeme hususunu dahi açıklamıştır.⁶²

Ev içi yaşama üslûbu üzerinde önemle duran Kur'an, eve dış kapıdan girişin âdâbını anlatmakla kalmamış, evin bölümleri olan odalara, aile fertlerinin nasıl girmesi konusunda da açıklamalarda bulunmuştur. Bu husus, Nur suresinde şöyle ele alınmıştır: “Ey iman edenler! Ellerinizi altında bulunan köle ve hizmetçileriniz ile

⁵² Şuarâ 26/149; Fecr 89/9.

⁵³ “İşte onların, zulümleri sebebiyle ıssız kalmış, çökmüş evleri...” Neml 27/52.

⁵⁴ “Halkı zulümde artık onmaz derecede ileri gitmiş nice şehirleri yok ettik! Öyle ki şimdi hepsinin yerinde yeller esiyor. Üstü altına gelmiş binalar, körelmiş kuyular, kurumuş çeşmeler, yerle bir olmuş muhteşem saraylar.” Bkz. Hac 22/45.

⁵⁵ Şuarâ 26/149; Fecr 89/9. Geniş açıklama için bkz. Mevdûdî, *Tefhim*, IV, 54.

⁵⁶ Saf 61/12; Ankebut 29/58; Zümer 31/20; Rahman 55/76.

⁵⁷ Bakara 2/189.

⁵⁸ Hucurat 49/4.

⁵⁹ Nur 24/27; Nur 24/61.

⁶⁰ Nur 24/28.

⁶¹ Nur 24/61.

⁶² Maide 5/5.

henüz bulûğa ermemiş çocuklarınız odanıza girmek için şu üç vakitte sizden izin istesinler: Sabah namazından önce, öğle vakti istirahat için elbiselerinizi çıkardığınız zaman ve bir de yatsı namazından sonra. İşte bu üç vakit mahremiyet vakitlerinizdir. Ama bunların dışında izinsiz girmelerinde ne sizin için ne de onlar için bir sakınca yoktur. Çünkü sizin birbirinizin yanına girip çıkmanız kaçınılmazdır. İşte Allah size ayetlerini böylece açıklar. Gerçekten Allah, Âlim ve Hâkimdir: Her şeyi kemâliyle bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”⁶³ Bu ayetin hemen ardından, bulûğa eren çocukların ev içinde odalara izin alarak girmeleri gerektiği, şu ifadelerle belirtilmiştir: “Çocuklarınız bulûğa erdiklerinde ise, kendilerinden büyük olanları nasıl izin istiyorlardı ise, odanıza girmek için her vakitte izin istesinler. İşte Allah size ayetlerini böylece açıklar. Çünkü Allah her şeyi kemaliyle bilir, her hükmü yerinde açıklar.”⁶⁴

Ayetlerde geçen bu hususlar, insanın kendi evindeki aile içi yaşama üslûbunu düzenleyerek, aile hayatını, nezaket kuralları içerisinde yaşamının önemini belirtmektedir.

Eve girişin nasıl olacağı ve ev içi yaşantı hakkında ileride daha detaylı bilgi verileceği için burada fazlaca üzerinde durmuyoruz.

⁶³ Nur 24/58.

⁶⁴ Nur 24/59.

BİRİNCİ BÖLÜM
EVİN İÇ YERLEŞİM BİÇİMİ VE DEKORU

1. 1. EVİN İÇ YERLEŞİM BİÇİMİ

Hayatımızın çoğunu içerisinde geçirdiğimiz, sosyal, kültürel ve ahlâkî yönüyle beraber medeni bir müessese olan ev, tarih boyunca insanların uygarlıklarının bir parçası ve en önemli mimarlık ürünlerinden biri olmuştur.

Giriş bölümünde de ifade edildiği gibi, evlerin inşası ve düzenlenmesinde tabiat şartlarının ve çevresel faktörlerin etkisi olduğu kadar, milletlerin yaşayış biçiminin yani kültürünün de etkisi olduğu bir gerçektir.

Toplumun kültür anlayışı ile ev arasında ayrılmaz bir beraberlik mevcuttur. Bunun sonucu olarak ferdin oturduğu evin kendi kültürüne uygun olması gerekir. Aksi takdirde evde birtakım değişikliklere gidilerek, onu ev halkına uydurmak gerekir. Bu yapılmadığı takdirde oturlan mesken, ev sakininin duygu, düşünce ve davranışlarında kısaca hayat tarzında bazı değişiklikler meydana getirir.

Bu bölümde evin iç düzenlemesi üzerinde duracağız. Yani günümüz için sağlıklı, huzurlu ve ideal aileyi oluşturacak bir evde, maddî iç düzenlemenin nasıl olması gerektiğini, Kur'an ayetlerinin ve onun yorumu olan hadislerin ifade ettiği çerçevede ele alacağız Aynı zamanda, konumuz kapsamında tarihimizin evle ilgili kültürel yaşamına da örnekler vereceğiz.

1.1.1. Evin İç Bölümleri

Bir evi çeşitli bölümlere ayırmak, sırf İslâm kültüründe değil, bütün kültürlerde vardır. Ancak bu yapılırken, İslâm kültüründe rahatlık, huzur gibi hususların yanında genellikle mahremiyet esas alındığı halde, diğer kültürlerde rahatlık, huzur, vb. gibi hususlar ön plana çıkmıştır.

Günümüz şartlarında bir evde giriş bölümü (hol) oturma odası, misafir odası, çocuk odası, mutfak, banyo, tuvalet gibi bölümler bulunmaktadır. Öncelikle, eve girişte, ev ile dışarı arasındaki geçiş görevini üstlenen kapıdan başlayalım.

1.1.1.1. Evin Kapısı

Etrafı kapalı bir yere, bir bina veya odaya girip çıkmak için lüzumunda açılıp kapanacak şekilde hareketli kanatları olan, boşluklara kapı denir.⁶⁵ Kapılar, oda kapısı, ev kapısı, bahçe kapısı ve saray kapısı gibi ait oldukları binalara, yerlere göre isim alırlar.

Kur'an'da "evlere kapılarından girin" buyrulur, bir evde kapının bulunması gerektiği bildirilmiştir.⁶⁶

Evin kapısı, mahrem olan evi ve onun sakinlerini dışarıdan gizlemeye, korumaya yarar. Kapı sayesinde insanlar, birbirlerinin hânelerine elini kolunu sallayarak, pervasızca ve izinsiz giremezler. Hz. Peygamber (s.a.s) döneminde, evlerin önünde kapı görevini sağlayan perdeler olduğunu kaynaklardan öğreniyoruz.⁶⁷

Eski dönemlerde evlerin etrafını çevreleyen bahçe duvarları ve kapıları, hatta kapı tokmakları da, o zamanki aile mahremiyetini sağlayan unsurlardı.⁶⁸

Üzerlerine işlenen şekiller ve fonksiyonlarından anlaşılacağı üzere, kapı ve bunun üzerine geliştirilen kültürün, "Ey iman edenler! Kendi evleriniz dışındaki evlere, sahiplerinden izin isteyip onlara selam vermeden girmeyiniz"⁶⁹ ayetinin anlamı ekseninde geliştiğini en bariz bir biçimde görmekteyiz.

Kapı çalmaya yarayan kapı zili, ev kapılarının vazgeçilmez unsurlarındandır. Klasik evlerde kapı zili yerine kapı tokmakları⁷⁰ kullanılırdı. Kapı tokmaklarının ana işlevleri; kapıya vurulmak yoluyla haber vermek ve çekerek kapıyı kapatmaktır.⁷¹ Günümüzde bazı kapılar üzerinde kapı tokmağı bulunmaktadır. Ancak daha çok kapı zili kullanıldığı için sadece estetik olarak nostaljiyi hatırlatmaktadır.

Kapılar, içlerinde barındırdığı şeyleri üzerlerinde gösterirler. Kapı yüzleri zamanın, içindeki insanların, yaşanmış birçok şeyin işaretidir.⁷²

⁶⁵ Mustafa Bektaşoğlu, "Kültürümüzde Kapı ve Öğeleri.", *Diyanet* 159, Mart 2004, s. 40.

⁶⁶ Bakara 2/ 189.

⁶⁷ Müslim, "Selam" 16.

⁶⁸ Mustafa Bektaşoğlu, "Kültürümüzde Kapı", s. 41.

⁶⁹ Nur 24/ 27.

⁷⁰ Mustafa Bektaşoğlu, "Kültürümüzde Kapı", s. 42.

⁷¹ Mustafa Bektaşoğlu, a.g.m. , s. 42.

⁷² Mustafa Bektaşoğlu, "Kültürümüzde Kapı", s. 41.

Eski Türk evlerinde ve Osmanlı Devleti'nin gittiği ülkelerde, kapının üzerindeki tokmağın yanında halkalar mevcuttur. Gerek tokmak gerek halka evin içiyle ilgili kimi sembolleri oluşturmaktaydı.⁷³ Örneğin, evin içinde evlenecek yaşta bir kızın olup olmadığı, tokmak veya halkadan anlaşılırdı. Halkalar kimi kapılarda, iç içe olup, biri küçük biri büyük olmak üzere iki tanedir. Eğer kapıya gelen, kadın ise küçük olanı çalardı. Evin içindekiler de, gelenin bir kadın olduğunu anlardı.⁷⁴ Öte yandan kapı, üzerindeki iki kanatta bulunan halkalar bir kurdele ile birbirine bağlandığı zaman evde kimsenin olmadığı anlamına geliyordu.⁷⁵

Ayrıca, bir kapı halkası ve tokmağı, mahremiyetin ötesinde, zevk ve bir kısım sanat ve kültürleri de içerirdi. Kapı, ev sahibinin zevkini, yaşını, nereden geldiğini, dinini, ekonomik durumunu da yansıttı. Zenginin kapı tokmağı gösterişli, ağır ve süslüdür. Yeterince vurulduğunda, güçlü bir ses çıkararak misafirin geldiğini haber verir. Kapıya yaraşır bir şekilde görkemlidir. Fakirin kapı tokmağı ise vurulduğunda zayıf bir ses çıkarır. Sade gösterişsiz, boynu büküktür.⁷⁶

Günümüz kapıları ise hemen hemen birbirinin aynısı olup, sayılan sembolleri içermezler. Örneğin, ev sahibinin zengin olup olmadığı, ancak oturduğu evin lüks olup olmadığından belki anlaşılabilir.

Klasik dönemlerde, kapı çalındığı zaman, üst kattan “kim geldi penceresinden” bakılır, ona göre kapı açılırdı. “Kim geldi penceresi sık kafesli olduğu için, içeriden bakan kendisi görünmeden kapıyı görebilirdi.”⁷⁷ Bu ise ev halkının mahremiyeti açısından önemli olup, bunun yukarıda zikredilen ayet ekseninde geliştirildiğine şüphe yoktur.

Günümüzde ise kapı üzerinde, kapı çalındığı zaman, kimin geldiğini gösteren bir mercek bulunmaktadır. Yeni inşa edilen yapılarda ise apartmanın dış kapısında bulunan bir kimseyle diyafon yoluyla konuşulabilmekte, hatta kapıyı çalan kimse, mini kamera sistemi sayesinde görüntü ile tanımlanabilmektedir. Böylece kapıyı açacak olan, kimin içeriye girmek istediğini görür ve ona göre gerekli tedbiri alma fırsatı bulur.

⁷³ Cengiz Bektaş, *Türk Evi*, İstanbul, 1996, Yapı Kredi yay., s. 79.

⁷⁴ Cengiz Bektaş, a.g.e., s. 83.

⁷⁵ Cengiz Bektaş, a.g.e., s. 83.

⁷⁶ Mustafa Bektaşoğlu, “Kültürümüzde Kapı”, s. 43.

⁷⁷ Cengiz Bektaş, *Türk Evi*, s. 85.

Yaşadığımız devirde teknolojinin neredeyse tüm imkânları kapılarda kullanılmaktadır. Bu da evin mahremiyet sınırlarını korumada gayet önem arz eder. Ancak ecdadımızın, evlerin girişi olarak kabul edilen kapılar üzerindeki estetik anlayışlarının, eve girerken göze güzellik, gönle ferahlık, ruha huzur verecek şekilde olduğu muhakkaktır. Her ne kadar günümüzde estetik olarak süslenmiş, bezenmiş kapılar mevcut olsa da bu yetmemektedir. Günümüz teknolojisiyle, Kur'an eksenli kültürün estetik anlayışı, bir araya gelince çok ilginç tasarımlar ortaya çıkacaktır.

1.1.1.2. Evin Giriş Holü

Hol, kişinin eve girişini hazırlayan mekândır. Bir evde holün bulunması, yukarıda bahsettiğimiz evlere girişle ilgili ayetlere⁷⁸ muvafık hareket edilmesine yardımcı olur. Bu mekânda temel işlev olarak, bir vestiyer bulunur.⁷⁹ Vestiyer üzerinde genellikle paltoları asmak için askılıklar vardır. Vestiyerin alt bölümü ise, ayakkabıları yerleştirmek için yapılmış kapaklı dolaptan oluşur.

Geleneksel evlerin giriş holüne sofa denilmekteydi.⁸⁰ Bu evlerde sofa, “odalar arası ortak alan” olarak büyük öneme sahiptir. Bu bölüm, evlerin biçimlenmesinde çok etkili olmuştur.⁸¹

Sofa, odalar arası ilişkilerin sağlandığı ortak alandır.⁸² Bu alan aynı zamanda çekirdek ailelerden oluşan büyük ailenin toplanma yeridir. Ayrıca bu alan; düğün, nişan, ölüm ya da başka nedenlerle yapılan toplantılar için uygun bir ortam olup, manzaraya yönelmiştir.⁸³

Batı evlerinde odalar, giriş holüne değil de salona açılır.⁸⁴ Bazı şehirlerimizde apartman dairelerinde bu mekân (hol) bulunmamakta, merdivenden direkt salona (misafir odası), oradan da diğer odalara geçilmektedir. Geleneklerine bağlı ailelerde ise evin temizlik ve mahremiyeti açısından bu husus olumsuz görülmektedir.⁸⁵ Geleneksel evlerde eve girişte

⁷⁸ Bakara 2/189; Hucurat 49/4-5; Nur 24/61.

⁷⁹ İbrahim Bakır, “Ev ve Oda, Oda Çeşitleri”, *Türk Aile Ansiklopedisi*, Ankara, T.C.B.A.A.K, II, s. 471.

⁸⁰ Önder Küçükerman, *Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Mekân Organizasyonu Açısından Odalar*, İstanbul, 1973, s. 34.

⁸¹ Önder Küçükerman, a.g.e. , s. 34.

⁸² Önder Küçükerman, a.g.e. , s. 34.

⁸³ Metin Sözen, *Türklerde Ev Kültürü*, s. 81.

⁸⁴ Metin Sözen, *Türklerde Ev Kültürü*, s. 81.

⁸⁵ İbrahim Bakır, “Ev ve Oda”, II, 471.

görüŖü kontrol eden kafes, camekân gibi tedbirler alınarak evin mahremiyeti sađlanmıŖtır.⁸⁶ Bazı yerlerde ise evin giriŖinde rüzgârlık gibi hemen evin içini göstermeyen bir küçük yer mevcuttur.⁸⁷ Ancak günümüzde ne mimaride dinî hassasiyet gösterenlerin ne de bu hassasiyeti taşımayanların evlerinin giriŖ holünde, böyle ayrı bir bölüm bulunmamaktadır.

1.1.1.3. Odalar

Odalar, kendi başlarına yapı içinde belirli eylemleri karşılayan birimlerdir.⁸⁸ Önem sırasına göre evin temel ögesi odadır. Bir evde diğer öğelerin bulunmaması yaşamın sürekliliğini ortadan kaldırmaz. Ama odanın olmaması ev kavramını ortadan kaldırır.⁸⁹ Evler belirlediğimiz maddî-mânevî tüm ihtiyaçlarımızın karşılanması için odalardan meydana gelen bir bütündür. Bir evi, değişik görevleri olan odalar meydana getirir. Kur'an'da “odalarnın arkasından seni çağırarnların ise ekserisinin düşüncesiz olduğu” bildirilerek odalardan bahsedilmiŖtir.⁹⁰

Çadır bile olsa bir evde, birden fazla odanın bulunması gerektiğine Kur'an'da yer alan, “Ey iman edenler! Ellerinizin altında bulunan köle ve hizmetçileriniz ile henüz bulûğa ermemiŖ çocuklarınız odanıza girmek için Ŗu üç vakitte sizden izin istesinler.”⁹¹ ayeti iŖaret etmektedir.

Yine aynı ayet, ebeveyn için ayrıca bir odanın bulunmasını emretmektedir. Bunlara ek olarak, kız ve erkek çocuklarının bulûğa erdikten sonra aynı odada kalmamalarını bildiren hadislere göre⁹², kız ve erkek çocukları için ayrı yatak odaları hazırlamak gerekir. O halde, bir evin asgari oda sayısı üç olmalıdır. Eğer ev, tek gözlü odadan ibaret ise, o zaman oda içinde bölümler oluŖturma çözümine başvurulabilir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.s)'in hanımlarının evleri tek gözlü odadan oluŖmaktaydı. Ancak Hz. AyŖe (r.a)'nin odasında yabancı erkekler gelince, içeresine girdiği ayrı bir bölüm olduğunu rivayetlerden öğrenmekteyiz.⁹³ Zaten Hz. Peygamber (s.a.s)'in evi de, Kur'an'da “hücre” (oda) kelimesiyle ifade edilmiŖtir.⁹⁴

⁸⁶ Önder Küçükerman, *Odalar*, s. 40.

⁸⁷ Cengiz BektaŖ, *Türk Evi*, s. 85.

⁸⁸ Önder Küçükerman, *Odalar*, s. 43.

⁸⁹ Metin Sözen, *Türklerde Ev Kültürü*, s. 72.

⁹⁰ Hucurât 49/4.

⁹¹ Nur 24/58.

⁹² Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, Çev. A. Fikri Yavuz, İstanbul, 1981, Sönmez NeŖ. , II, 426-27.

⁹³ Heysemî, *Mecmâu'z-Zevâid*, Beyrut, 1988, Dârü'l-kütübi'l-ilmîye, IV, 316.

⁹⁴ Hucurât 49/4.

Ayrıca, Hz. Ayşe (r.a.)’den gelen başka bir rivayette, Hz. Peygamber (s.a.s)’in bir hasırı olduğu, onu gündüzleri sergi olarak yere serdiği, geceleri ise perde yaptığı haber verilmiştir.⁹⁵ Oda içinde oluşturulan bu kısımlar, o zamanın şartlarında ayrı bir bölüm işlevini görmektedir.

Bu rivayetler incelenince, Hz. Peygamber (s.a.s)’in odalarında, mahremiyeti sağlamak vb. gibi maksatlarla perde çekme, küçük çapta çadır kurma yöntemlerine başvurulduğu anlaşılmaktadır.⁹⁶ Öyleyse evimiz, çadır veya tek gözlü bir odadan ibaret olsa da, bu türden yöntemlere başvurup, mahremiyete dikkat etmemiz gerekir.

Hz. Peygamber (s.a.s)’in evi, zevcelerinden her birine bir oda düşecek şekildeydi. Üstelik çocukları yanında kalmadığı için, Allah Resûlü’ne evi iktifa etmekteydi.⁹⁷

Evdeki oda sayısı ile alâkalı olarak ele almamız gereken bir diğer konu ise; eğer evde yaşlı anne-baba varsa, imkânlar elverdiği takdirde onlar için ayrı bir oda hazırlamaktır. Kur’an, yaşlanan anne-babaya bakılması gerektiğini şu emriyle bildirir: “Şayet onlardan her ikisi veya birisi yaşlanmış olarak senin yanında bulunursa, sakın onlara hizmetten kaçınma, ‘öf’ bile deme”.⁹⁸

Şu halde, en az iki oda olması gereken Müslüman evinin, en fazla oda sayısı için bir sınır belirlenmemiş, ihtiyaca ve maddi imkânlara göre Müslümanların inisiyatifine bırakılmıştır.

Şu da var ki, Hz. Peygamber (s.a.s), pek çok hadisinde Müslümanlara evlerini genişletmelerini tavsiye etmiştir.⁹⁹ İyi meskenlerin vasıflarını belirten çeşitli hadislerde, genişlik hep birinci şart olarak zikredilmiştir.¹⁰⁰

Geleneksel konutlarımızdaki odalar, tüm ihtiyaçları karşılayacak esnekliğe sahiptir.¹⁰¹ Zaten bu odaların en önemli özelliği çok amaçlı olmaları ve sürekli kullanıma imkân verebilmeleridir.¹⁰² Odalar, bu özelliğinin kaynağını çadırdan

⁹⁵ Buhârî, “İman” 16.

⁹⁶ Ahmed Naim, *Tecrîd-i Sarîh*, Ankara, 1988, D.İ.B. yay. , II, 690-697.

⁹⁷ İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi, Kütüb-i Sitte*, II, 65.

⁹⁸ İsrâ 17/23.

⁹⁹ Tirmizî, “Zühd” 61.

¹⁰⁰ Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, el-Mektebü’l-islâmîye, I-II, 407-408.

¹⁰¹ Metin Sözen, *Türklerde Ev Kültürü*, s. 76.

¹⁰² Metin Sözen, *Türklerde Ev Kültürü*, s. 76.

almıştır.¹⁰³ Zira çadır; oturma, dinlenme, yemek yeme, çalışma, yatma hatta yıkanma fiillerini karşılayabilme esnekliğine sahiptir.¹⁰⁴

Geleneksel evlerde odaların kuruluş ve yapı içindeki görevlerini şöylece özetleyebiliriz.

1. Kendi başlarına belirli eylemleri karşılayan bütünlüdür.
2. İç düzenleri belirli ilkelerle sınırlandırılmıştır.
3. Bu ilkeler, toplumsal özelliklere bağlı olarak oluşmuştur.
4. Odalar, bir ortak kullanım alanı çevresinde düzenlenirler.
5. Bu ortak alanın yapı içindeki yeri çeşitli etkilerle değişime uğramıştır.¹⁰⁵

Konut mekânları, süreç içinde çevre koşullarının etkilerine, ailenin yapısına ve ekonomik durumuna, gelenek ve göreneklere, mülkiyet kavramına, üretim biçimine, gelir dağılımına, nüfus artış hızına bağlı olarak gelişmiş ve çeşitlenmiştir.¹⁰⁶

Günümüzde konut tipleri (müstakil ev, apartman dairesi) değişmekle birlikte, odaların özellikleri çok fazla değişmemektedir. Günümüz evlerinin gündüz yaşama bölümünde; salon, misafir odası, çalışma odası, yemek odası, oturma odası, mutfak ve tuvalet yer alır. Gece bölümünde ise ebeveyn, yatak odası, çocuk yatak odaları, banyo, sandık odası bulunmaktadır.¹⁰⁷

1.1.1.4. Oda Girişi

Oda girişinin kontrolü, evin mahremiyeti açısından önemlidir. Bir odaya girildiği zaman karşımıza neyin çıkacağı önemlidir. Günümüz evlerinde odaya girildiği zaman oda içi tamamen görülür. Geleneksel Türk evlerinde, iç mekânın hemen görünmesini engellemek amacıyla çeşitli plan tipleri uygulanmıştır.

Odaya girişin çok önemli olduğu Türk evinde kapı, genellikle odaya ait bir öge gibidir. Oda girişi dolaplarla ilişkilidir. Dolap ve kapı birbirlerini etkilemişlerdir. Kapı kanadı açıldığı zaman, kapının duracağı yer için dolap sisteminde yer hazırlanmıştır. Bu ise, dolap-kapı ikilisinin birleşimini oluşturup, giriş bölümünü daha kontrollü hale getirmiştir. Ayrıca odanın dışından ve oda girişinden içerisinin

¹⁰³ Önder Küçükerman, *Odalar*, s. 40; Metin Sözen, *Türklerde Ev Kültürü*, s. 72.

¹⁰⁴ Metin Sözen, *Türklerde Ev Kültürü*, s. 72.

¹⁰⁵ Önder Küçükerman, *Odalar*, s. 43.

¹⁰⁶ Metin Sözen, *Türklerde Ev Kültürü*, s. 74.

¹⁰⁷ İbrahim Bakır, "Ev ve Oda", II, s. 471.

görünmesini engellemek maksadıyla, oda girişi çeşitli malzemelerle de örtülmüştür.¹⁰⁸

Bu uygulamalar genellikle evlerin en önemli odalarında görülür. Çok fazla gizlilik aranmayan odaların girişinde uygulanan bir başka ilke olarak, oda girişi dolap dizisinin dışında çözümlenmektedir. Böylece dolaplardaki kapalı kullanma alanının küçülmesi de önlenir.¹⁰⁹

Demek ki, Geleneksel Türk evlerinde oda kapısı açıldığında ya neredeyse bir dolap içine girilir ya da kapı açılır açılmaz bir duvar önde belirir. İkinci bir açıklıktan odaya girilir. Böylece kapının açılma sesi duyulduktan, girenin odanın içini görebileceği ana kadar geçen sürede, oda içindekiler toparlanmaya fırsat bulabilirler.¹¹⁰

1.1.1.5. Misafir Odası (Salon)

Kur'an ve hadislere göre, bir Müslümanın, misafiri de nazara alarak evinde bir oda oluşturması lüzumludur. Daha önce geçtiği üzere, Nur suresinde bildirilen hüküm gereği,¹¹¹ aile fertleri için, ayrı odaların hazırlanması ihtiyaç olduğu gibi, misafir için de ayrı bir oda düzenlenmelidir. Nitekim Hz. Peygamber, bu hususu şöyle bildirmiştir: “Allah’a ve âhîret gününe inanan misafirine ikram etsin.”¹¹² Bu gibi beyanlar, evlerde misafir ağırlamanın önemine dikkat çekmektedir. Şu halde, evde misafir ağırlamak için ayrı bir odaya ihtiyaç vardır. İşte bu odaya misafir odası veya salon denmiştir.

Fakat her evde maddi imkânsızlıklar sebebiyle misafir odası bulunmayabilir. Bu yüzden misafir odasından kastımız, bir perde veya paravan ile ayrılmış olsa da, ayrı bir bölümün hazırlanmış olmasıdır.

Kur'an'da aynı ailede yaşayan ve birbirinin mahremi olan, ebeveyn-çocuk odalarının ayrı olması gerektiği vurgulanmışken, mahrem olmayan kimselerin ele alınmaması düşünülemez.

¹⁰⁸ Önder Küçükerman, *Odalar*, s. 88-89.

¹⁰⁹ Önder Küçükerman, *Türk Evleri*, s. 155.

¹¹⁰ Cengiz Bektaş, *Türk Evi*, s. 106.

¹¹¹ Nur 24/58.

¹¹² Buhârî, “Edep” 31.

Misafir odası, genellikle evlenmesi yasak olmayanlarla, bir arada bulunup bulunmama (halvet) üzerine kurulur. Evdeki hareketlilik, hep bu esasa göre belirlenir.

Kur'an'da, mahrem kişilerle¹¹³ evin her yerinde tek başına bulunma serbestliği varken, mahrem olmayan kimselerle bu serbestlik söz konusu değildir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s), bu konuda şöyle buyurmaktadır: “Sizden kim Allah’a ve Âhiret gününe inanıyorsa, yanında mahremi olmayan bir kadınla baş başa kalmasın.”¹¹⁴ Zira Kur’an ahkâmının güzelliklerinden biri de, şüpheli yerlerden kaçınmak ve şüpheli şeylere kapıları kapatmaktır. Mahremi yanında olan bir kişinin, başka bir kadınla veya kadının başka bir erkekle bir arada bulunması ise, çok hoş karşılanmamakla birlikte prensip olarak yasaklanmamıştır.¹¹⁵

Zarûî durumlarda, yanında mahremi olması halinde, bir kadının başka erkeklerle görüşmesinde mahsur görülmemişse¹¹⁶ de, Hz. Peygamber (s.a.s)’in kadınlardan biat alırken, mahremi dışındakilerle bir arada bulunmamayı şart koşması gibi hadislerden dolayı, Müslümanlar bu konuda tedbir almışlardır. Hz. Peygamber (s.a.s), kadınlardan, erkeklerle yalnız bir arada oturmamak için söz almıştır¹¹⁷. Hadisin başka bir veçhinde ise: “mahremleri hariç konuşmamaları üzere söz aldığı” bildirilmiştir.¹¹⁸ Bu tedbirler, Kur’an’ın ruhuna uygun mesken oluşturma düşüncesinde, evin fizikî düzenlemesine etki etmiştir. Bu bağlamda, meskenlerde ses yalıtımına özen gösterilmesi, bu hadis nokta-i nazarından önemlidir.

Geleneksel evlerde, bu ayet ve hadisler ışığında konutlar düzenlenmiştir. Bu bağlamda, mahremiyet esas alınarak dışarı daire ve içeri daire denen odalar oluşturulmuştur. Dışarı daire, Eski Türk evlerinde erkeklere ayrılan bölüm demektir. İçeri daire ise, kadınlara ayrılan bölümü ifade etmekteydi. Dışarı daire, dışarıya daha yakın kısımda, İçeri daire ise, evin iç kısmındaydı.¹¹⁹ Örneğin; Safranbolu, Edirne, Diyarbakır, Divriği, Şanlıurfa evlerinde bu tür bölümlere rastlanmaktadır.¹²⁰

¹¹³ Mahrem kişiler, nikâhlanması haram olan kişilerdir. Geniş bilgi için bkz. Nisa 4/ 23-24.

¹¹⁴ Buhârî, “Nikâh”, 111.

¹¹⁵ Hamdi Döndüren, *İslâm İlmihali*, s. 118.

¹¹⁶ Vehbe Zuhaylî, *İslam Fıkhı*, IX, 21.

¹¹⁷ İbn Sa’d, *Tabakâtü'l-Kübra*, Beyrut, 1997, Dârü'l- kütübi'l-ilmîye, VIII, 7.

¹¹⁸ İbn Sa’d, a.g.e. , VIII, 7.

¹¹⁹ Haşim Karpuz, “Haremlik, Selamlık” *Türk Aile Ansiklopedisi*, İstanbul, 1991, T.C.B.A.A.K., II, 480-481.

¹²⁰ Metin Sözen, *Türklerde Ev Kültürü*, s. 69, 88, 106, 168, 254.

Çağdaş mimarlar, evin dışarıya karşı güvenlik, ses, vs. hususlarda; içte ise görmeye ve işitmeye karşı mahremiyetinin sağlanması gerektiğini belirtmiş, bu husus için, mesken içinde ve dışında en iyi çözümün İslâm dünyasında ve Türk evinde bulunduğunu söylemişlerdir.¹²¹

Misafir odası, geleneksel evlerimizdeki “başoda”nın görevini üstlenmiştir.¹²² Bu evlerde, odaların en büyüğü başodadır. Başoda babanın ve annenin odası olup, konuklar da burada kabul edilir.¹²³

Klasik evlerde misafir odası, konukları ağırlamak için ev gibi yorumlanarak diğer mekânlardan kopartılmıştır.¹²⁴ Çadır örnek alınarak tasarlanan bu odalarda misafirler; yemek, oturma, uyuma gibi tüm eylemleri yapabilirlerdi. Oysa, şimdiki salonlarda misafir ancak oturabilir. Uyuma ve diğer eylemlerini ise başka odalarda karşılarlar.

Klasik evlerde odalar, bağımsız bir ev olarak düzenlendiği için, misafirin yıkanma ihtiyacı dahi, aynı odada karşılanmıştır. Bu sebeple, dolap düzeneği içinde duş alma yerleri hazırlanmıştır.¹²⁵ Misafir için ayrı bir banyo tasarlanmış olması son derece yerinde bir çözüm olup, günümüz konut tasarımcılarına ilham kaynağı olması gerektiğini düşünüyoruz.

Eve gelen misafirin, aileye ait diğer odaları görmeden misafir odalarına alınmaları için, bu odanın giriş holü ile doğrudan irtibatı sağlanmıştır. Salonun, evin diğer bölümlerinden ayrılması sayesinde, ziyaretçilerin iç evin mahremiyetlerini bozmamaları ve ziyaret ettikleri evi temiz, düzenli bulmaları sağlanmaktadır.¹²⁶

Gerek dinen gerekse örfen misafire verilen değerlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan misafir odalarının, evin hemen girişinde olması, evin mahremiyetini koruma açısından oldukça isabetlidir. Zaten günümüz evlerinde genellikle bu plana uyulmuştur

¹²¹ Haşim Karpuz, “Haremlik”, *Türk Aile Ansiklopedisi*, İstanbul, 1991, T.C.B.A.A.K., II, 480.

¹²² İbrahim Bakır, “Ev ve Oda”, II, 471.

¹²³ Cengiz Bektaş, *Türk Evi*, s. 115.

¹²⁴ Metin Sözen, *Türklerde Ev Kültürü*, s. 88.

¹²⁵ Önder Küçükerman, *Türk Evleri*, s. 131.

¹²⁶ Sencer Ayata, “Apartman Hayatında İç Ev ve Salon”, *Türk Aile Ansiklopedisi*, İstanbul, 1991, T.B.A.A.K., I, 133.

1.1.1.6. Oturma Odası

Günlük hayatın büyük bölümünün geçtiği oda konumundadır. Aile fertleri, oturma odasında oturup dinlenir. Yaşlılar, çocuklar ve geçici konukların katılmasıyla bu odanın alabildiğine kalabalıklaştığını görürüz.¹²⁷

Oturma odası, günümüz evlerinde oturma, misafir ağırlama, bazen de yemek yeme, çocukların ya da misafirlerin yatak odası gibi bir çok ihtiyaca cevap verir.¹²⁸ Ayrıca oturma odası, özellikle hanımların dışarıda çalışmadığı durumlarda tam manasıyla bir kadın dünyasıdır. Hanımlar; mutfak, dikiş-örgü-nakış işlerini burada yapar, çocukların oyun yeri de yine burasıdır.¹²⁹

Evin bu bölümünde en çok üzerinde durulan nokta, rahatlık ve huzurdur. Aile bireylerinin en çok bir arada bulunduğu, en tatlı sohbetlerin yapıldığı, sıcak ve samimi duyguların yoğun bir şekilde yaşandığı oturma odası, âdeti “Allah, evlerinizi sizin için bir huzur ocağı yaptı.”¹³⁰ ayetini doğrulamaktadır.

Geleneksel evlerin içeri oda ve dışarı oda bölümleri olanlarında oturma odası, yalnızca harem bölümünde ve birinci katta yer alırdı. Bu odalarda, genellikle evin bahçelerine bakacak şekilde pencereler açılırdı. Ama daha sonra ki dönemlerde oturma odalarının sokak tarafına da baktırıldığı görülür. Ancak pencereleri sokağa bakan odalar daha çok erkeklere aittir.¹³¹

1.1.1.7. Yatak Odası

Kur’an, “Dinlenip sükûnet bulmanız için geceyi karanlık, çalışıp iş yapmanız için de gündüzü aydınlık kılan odur”¹³² buyurmakla insan için uyumanın bir ihtiyaç olduğunu bildirmiştir. İnsanoğlu bu ihtiyacını karşılamak için, yatak odalarını kullanmıştır.

Günümüz evlerinin çoğunda yatak odalarına, gece bölümüne ait hollerle geçilir. Bu holden banyo, çocuk yatak odalarına da gidilir.¹³³

Daha önce de değindiğimiz gibi, evlerde biri ebeveyn diğeri çocuklar olmak üzere en az iki yatak odası bulunmalıdır. Hatta cinsiyetleri farklı çocuklar için dahi

¹²⁷ Sencer Ayata, a.g.md. , I, 131.

¹²⁸ İbrahim Bakır, “Ev ve Oda”, II, 471.

¹²⁹ Sencer Ayata, “Apartman”, I, 131.

¹³⁰ Nahl 16/80.

¹³¹ Metin Sözen, *Türklerde Ev Kültürü*, s. 110.

¹³² Yunus 10/67.

¹³³ İbrahim Bakır, “Ev ve Oda”, II, 472.

ayrı yatak odaları düzenlenmelidir. Çünkü Resulullah (s.a.s) bulûğa eren çocukların yatak odalarının ayrılması gerektiğini bildirmiştir.¹³⁴ Böylece karşımıza üç yatak odası çıkmaktadır.

- a. Ebeveyn yatak odası
- b. Kız çocuklar için yatak odası
- c. Erkek çocuklar için yatak odası

1.1.1.7.1. Ebeveyn Yatak Odası

Bir evde en mahrem yer, yatak odasıdır. Bu açıdan göz önünde değil de, evin dip bölümlerinde bulunur. Odalar konusunda belirttiğimiz gibi, Kur'an, anne-baba için ayrı bir yatak odasını şart kılmıştır.¹³⁵

Geleneksel Türk evinde odalar, çok amaçlı kullanıldığı için, mahremiyet unsuruna dikkat edilmek şartıyla, oturma odası, aynı zamanda yatak odası olarak kullanılırdı.¹³⁶ Yataklar ise yüklük denen dolaplara konurdu.¹³⁷

Yatak odasına girişte, odanın direkt içi görülmemesi için, geleneksel Türk evinde olduğu gibi oda girişine dolap düzeneği yerleştirilebilir veya oda içini göstermeyecek şekilde kapı girişine duvar, paravan oluşturulabilir.¹³⁸ Böylece ebeveyn, istenmeyen durumlarla karşılaşmamış olur. Ancak bu yapılsa da, dinimizin ebeveyn yatak odalarına giriş hakkındaki emri¹³⁹ göz önünde bulundurularak, çocuklara ve evin hizmetçilerine odaya giriş âdâbı anlatılmalıdır. Odalara giriş âdâbı ikinci bölümde ayrıca ele alınacağı için şimdi fazla bilgi vermiyoruz.

Günümüzde yeni inşa edilen evlerin ebeveyn yatak odalarına, Geleneksel Türk evinde dolap düzeneği içinde görülen gusülhanelere¹⁴⁰ benzer duşlar yapılmaktadır. Bu tür çözümlerin, özellikle kalabalık ailelerde ebeveyne rahatlık sağlaması sebebiyle hemen her evde bu şekilde bölümlerin olması gerektiğini düşünüyoruz.

1.1.1.7.2. Kız-Erkek Çocukların Yatak Odaları

¹³⁴ Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, II, 426-427.

¹³⁵ Nur 24/58-59.

¹³⁶ Cengiz Bektaş, *Türk Evi*, s. 110-111.

¹³⁷ İbrahim Bakır, "Ev ve Oda", II, 471.

¹³⁸ Cengiz Bektaş, *Türk Evi*, s. 106.

¹³⁹ Nur 24/58-59.

¹⁴⁰ Kerim Çınar, "Yüklükler" *Türk Aile Ansiklopedisi*, İstanbul,1991, T.C.B.A.A.K. , s. 479-480.

Günümüz şartları dikkate alınır, kız ve erkek çocuklara ayrı ayrı yatak odası hazırlamak hem maddî açıdan külfetli hem de evdeki oda sayısı bakımından olanaksız olabilir.

Bu durumda, evin diğer odalarında kız ya da erkek çocukların kullanmasına imkân sağlayan, oturma odasının çekyatlarını yatak olarak kullanmak veya odanın orta alanına yatak sermek suretiyle odayı çok yönlü kullanmak gibi çözümlere başvurulabilir.

1.1.1.8. Mutfak

Mutfak evin sabit unsurlarından olup, bir yapıda yemek hazırlanan bölüm demektir. Kur'an'ın, topluca veya ayrı ayrı yemek yemede bir mahsur olmadığını bildiren şu ayetinde: "ister toplu ister ayrı yemenizde de sakınca yoktur."¹⁴¹ yemek yemeye, dolayısıyla yemeği hazırlama eylemini gerçekleştirecek bir bölüme ihtiyaç olduğunu anlıyoruz.

Tarih öncesi devirlerde genellikle yemek hazırlamak için ayrı bir mekân inşa edilmez, bu eylem yaşanan yerde gerçekleştirilirdi. Ancak, on dokuzuncu yüzyıldan itibaren bugünkü anlamıyla, su ve hava tesisatı olan mutfaklar ortaya çıkmıştır.¹⁴²

Mutfakta, pişirme, yıkama ve depolama olmak üzere üç eylem gerçekleşir. Mutfak bu eylemleri gerçekleştirmek için gereken donanımlarla oluşur.¹⁴³ Bir mutfakta en azından, yiyeceklerin saklanması için bir buzdolabı, pişirme için ocak, çalışma için mutfak tezgâhı ve kapkacakları yerleştirmek için dolaplar bulunmalıdır.

Mutfakta, ihtiyaç duyulan nesnelere biri olan ocak, Anadolu öncesi göçebe Türklerde çadırın ortasında yer alırdı. Ocak, ısınma ile birlikte pişirme işlerini de karşılamaktaydı.¹⁴⁴

Mutfakta pişen yemek kokularının giderilmesi için iyice havalandırma yapılabilirdir. Bu sebeple, yemek buharının mekâna yayılmasını önlemek amacıyla davulum baz veya aspiratör bulunmalıdır.¹⁴⁵

¹⁴¹ Nur 24/61.

¹⁴² Ümit Sirel, "Mutfak", *Türk Aile Ansiklopedisi*, İstanbul, 1991, T.C.B.A.A.K., II, 758.

¹⁴³ Ümit Sirel, a.g.md., II, 758.

¹⁴⁴ Önder Küçükerman, *Türk Evleri*, s. 26.

¹⁴⁵ Ümit Sirel, "Mutfak", II, 758.

Bazı evlerde mutfak ile evin yaşama alanlarının birleştirilmesiyle oluşan, “açık mutfak” denen bir bölüm bulunur. Bu durum servis kolaylığı sağlamasına rağmen, yemek kokularının diğer bölümlere dağılmasını sağladığı için pek tercih edilmez.¹⁴⁶

Ayrıca mutfak, adeta ev hanımının yeri olarak kabul gördüğünden mahremiyet açısından, bu tarz mutfaklar toplumumuzda tercih edilmemiştir. Bu nedenle, çoğu yapılarda mahremiyet göz önüne alınarak mutfak, evin gece holü ile bağlantılı olan gece bölümüne dâhil edilmiştir.¹⁴⁷

1.1.1.9. Banyo

Banyo, İslâm inancının bir eve getirdiği önemli unsurlardan biridir. İslâm’dan önce varlığı düşünülebilse de, İslâmiyet’ten sonra evlerin vazgeçilmez unsurlarından biri olmuştur. Yıkanmanın yanında hem abdest almak hem de gusletmek için banyoya ihtiyaç vardır.

Hz Peygamber (s.a.s), hastalandığı sırada bir leğen içinde yıkandığına dair rivayetle,¹⁴⁸ Hz. Ayşe (r.a)’nın Hz Peygamberle birlikte guslettiğine dair rivayet;¹⁴⁹ Hz. Ayşe’nin odasında gusle mahsus bir yerin olduğunu gösteriyor. Yine, kendisine Hz. Peygamber (s.a.s)’in guslünden soran süt kardeşine, Hz. Ayşe (r.a); Resulullah’ın az suyla guslettiğini göstermek niyetiyle perde gerisinde, yıkandığına dair rivayet¹⁵⁰ de gusülhanenin varlığına işaret etmektedir.

Geleneksel evlerde banyo yerine “gusülhane” tâbiri kullanılırdı. Daha önce açıkladığımız gibi odalar, içinde bulunan kişilerin yıkanma ihtiyacına varıncaya kadar bütün ihtiyaçlarını karşılardı. Bu iş için dolap yapısı içinde gusülhane, özel bir bölme olarak kurulmuştur. Bu bölme, küçük ve yalındır. Gusülhanelerin hem oda içinde bulundurulmak istenmesi hem de gözden gizlemek gereği, bunların dolap içerisinde olmasını ortaya çıkarmıştır. Bazı özel durumlarda ise gusülhane, yandaki odanın ocağının arkasında düzenlenerek sıcak tutulması sağlanmıştır. Hatta zaman zaman bir başka mekândaki çeşmeyle sırt sırta düzenlenerek su da sağlanmıştır.¹⁵¹

¹⁴⁶ Ümit Sirel, a.g.md. , s. 758.

¹⁴⁷ İbrahim Bakır, “Ailenin Yaşama Mekanı: Ev”, II. 468.

¹⁴⁸ Buhârî, “Vudû” 46.

¹⁴⁹ Buhârî, “Gusl” 3.

¹⁵⁰ Buhârî, “Gusl”, 2.

¹⁵¹ Önder Küçükerman, *Odalar*, s. 131.

Son yıllarda banyolarda, küvet, oturma banyosu gibi durgun suda yıkanmaya yönelik yıkanma araçları yaygınlaşmaktadır. Oysa dinimize göre, abdest ve gusül için kullanılan suyun, artık su (kullanılmış su) olmaması gerekir.¹⁵² Bu yüzden, abdest ve gusulde küvet kullanılmamaktadır. Ancak, küvet gibi araçlar; ayakta duramayacak kadar ihtiyar ve hasta insanların kullanımı için tercih edilmektedir.

1.1.1.10. Tuvalet

İslâmî inancın getirdiği mühim unsurlardan biri de tuvalettir. İslâm'dan önceki Arap toplumunda, evlerde tuvalet bulunmamaktaydı. Bu durum yakın zamana kadar Avrupa devletlerinde hatta saraylarında da söz konusuydu. İhtiyaç gidermek için, evlerin bulunmadığı uzak yerlere gidilmekteydi.¹⁵³

İslâm'ın ilk yıllarında Hz. Peygamber (s.a.s) ve zevceleri de böyle yapmıştır. Kadınların gece karanlığından istifade ederek akşamdan akşama Medine'nin dışındaki yerlere” gittikleri¹⁵⁴, Hz. Peygamber (s.a.s)'in de bu maksatla şehir dışına çıkarak kimsenin göremeyeceği kadar uzaklaştığı, hatta “muğammis” denen bir yere kadar gittiği rivayetlerde ifade edilmiştir.¹⁵⁵

Bu durum tesettür ayetinin inmesine kadar devam etmiştir. Daha sonra ise evlerde tuvalet inşa edilmiştir.¹⁵⁶ Hz. Ayşe (r.a)'nın odası ile Hz Fatıma (r.a)'nın odası arasındaki boşlukta bir tuvalet bulunduğu kaynaklarda bildirilmiştir.¹⁵⁷

Dinin etkisiyle, evlere tuvalet eklenince, inşaat planları değişmekle kalmamış, tuvaletin yönü de değişmiştir. Hz Peygamber (s.a.s)'in “Kazayı hacet ve bevl sırasında ön ve arkanızı kıbleye çevirmeyin.”¹⁵⁸ mealindeki hadisleri tuvaletlerin yönüne etki etmiştir. Bu konuyu ikinci bölümde ele alacağımız için burada kısaca değinmekle yetindik.

Günümüzde tuvalet, evin gündüz bölümünde bulunup, giriş holüne açılır. Çoğunlukla alaturka taşın bulunduğu tuvalet ile ayrı bir lavabonun yer aldığı iki bölümden oluşur. Bu durum, tuvalet ve lavabonun aynı anda kullanılabilmesi ve kokunun yayılmaması açısından tercih edilmektedir. Küçük alanlı evlerde ise lavabo

¹⁵² Vehbe Zuhaylî, *İslâm Fıkhu*, I, 89-91.

¹⁵³ İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi*, II, s. 66.

¹⁵⁴ Buhârî, “İsti'zan” 10.

¹⁵⁵ Ebû Dâvud, “Taharet” 1.

¹⁵⁶ Buhârî, “Şehadât” 15.

¹⁵⁷ İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi*, II, s. 66.

¹⁵⁸ Buhârî, “Vudû” 11.

tuvaletin içinde yer almakta ve çoğunlukla kullanımda şikâyetler söz konusu olmaktadır.¹⁵⁹

Tuvaletin önündeki lavabonun hole açıldığı yerde bir kapı bulunması, orada bulunanların daha rahat hareket etmeleri ve mahremiyet açısından önemlidir. Fakat günümüz evlerinde buna genellikle riayet edilmemektedir.

Bazı yapılarda banyo içerisinde klozetler mevcuttur. Bu durum alaturka tuvaleti kullanamayan hasta, çocuk vs. için kullanışlıdır. Şu da var ki, klozetlerde temizlik hususuna dikkat etmek gerekir.

1.1.2. Evin Önemli Unsurları

1.1.2. 1. Oda Kapıları

Geleneksel evlerde oda kapıları genelde küçük tutulmuştur. Odanın içine açılan kapılar tek kanatlıdır. Kapı açılınca yüklük duvarındaki yuvasına girdiği için açık olduğunda bile odanın içerisi görünmez.¹⁶⁰ Daha önce geçtiği gibi günümüz evlerinde böyle bir sistem olmadığı için oda içi direkt olarak görünür. Odaya girecek olan, ailenin ferdi bile olsa biraz önce de bahsi geçen “odalara girişte izin alma”¹⁶¹ ayetinin gereği olarak izin alınmalıdır. Aksi takdirde odanın içi doğrudan görüneceği için hoş olmayan durumlar ortaya çıkabilir.

Günümüz oda kapılarının çoğu camlıdır. Bu durum aydınlatma bakımından işe yarar fakat özellikle banyo, tuvalet ve yatak odası gibi mahremiyeti daha yoğun olan, bölümlerde kapılara cam kullanılmaması daha uygun olacaktır.

1.1.2. 2. Pencereler

Pencereler, odaların aydınlatılmasında ve havalandırılmasında kullanılan en önemli unsurlardır. Bundan başka evin cephe kompozisyonunu tamamlayan estetik değerleri vardır.¹⁶²

Klasik evlerde pencereler, ahşap kafeslerle kapatılarak odaların mahremiyeti sağlanmıştır.¹⁶³ Bununla birlikte pencereler dışarıda neresi görülmek isteniyorsa o tarafa açılırdı. Bu nedenle odanın bütün cephesi sağır kalabilirdi. Yalnız çıkma

¹⁵⁹ İbrahim Bakır, “Ev ve Oda”, II, 472.

¹⁶⁰ Haşim Karpuz, “Türk Odası”, *Türk Aile Ansiklopedisi*, İstanbul, 1991, T.C.B.A.A.K., II, 476.

¹⁶¹ Nur 24/58-59.

¹⁶² Haşim Karpuz, “Türk Odası”, II, 476.

¹⁶³ Haşim Karpuz , a.g.md. , II, 476.

yanlarında sokağı derinlemesine görecek bir pencere açılırdı. Karşı karşıya olan evlerin birbirlerini görmelerini engellemek için pencereler cepheye açılmazdı. Kısaca pencere, evin dıştan görünüşüne göre açılmaz, içteki yaşama göre ayarlanırdı.¹⁶⁴ Bu da ev içi mahremiyete gösterilen önemi göstermektedir.

Yine “evin kapısı” konusunda geçtiği gibi, Klasik evlerde, kapıyı açmadan kimin geldiğini görmeyi sağlayan, sık kafesle örülmüş “kim geldi penceresi” diye bir pencere vardır.

Günümüz pencerelerinde evin içini göstermemek için tül perde ve güneşlik bulunur. Ancak bu perdeler, estetik amaçlı takıldığı için bazen camın yarısını kapatacak şekilde bazen de çok kısa olabilmektedir. Bazı evlerde ise, perde hiç çekilmemekte ev içi gizlilik deşifre edilmektedir.

Modern mimaride kullanılmaya başlayan, içten dışarıyı gösteren, fakat dışarıdan içeriği göstermeyen renkli camlar, perde işlevi görmesi açısından önemlidir.

1.1.2.3. Dolaplar-Yüklükler

Dolaplar, odaların önemli unsurlarındandır. Klasik evlerde “yüklük” de denen dolaplar, kapı cephesinde, odanın iki veya üç yüzünde bulunabilirdi. Bunlar, eşya, yatak, yorgan çamaşır depolamaya yararları.¹⁶⁵ Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu dolapların en önemli özellikleri, oda girişini kontrollü hale getirmeleri ve dolap sistemi içerisinde bir gusülhanenin mevcut olmasıydı.¹⁶⁶

Günümüzde ise dolapların sadece eşya koymaya yarayan fonksiyonu kullanılmaktadır.

1.1.2. 4. Ocaklar

Odalarda başka bir bölüm ise ocaklardır. Hz. Peygamber (s.a.s)’in evinde ocak bulunduğunu fakat maddi darlık sebebiyle iki ay üst üste ateş yakılmadığı rivayetlerde bildirilmiştir.¹⁶⁷ Bu ise, ocağın yemek yapmak için kullanıldığını göstermektedir.

¹⁶⁴ Cengiz Bektaş, *Türk Evi*, s.110.

¹⁶⁵ Haşim Karpuz, “Türk Odası”,II, 478.

¹⁶⁶ Kerim Çınar, “Yüklükler”, s. 479-480.

¹⁶⁷ Buhârî, “Rikak” 17.

Eski Türklerde, çadırın ortasında hem ısınmak hem de yemek pişirmek amacıyla ocak mevcuttu.¹⁶⁸ Aynı şekilde geleneksel evlerde, odaların ısıtılmasında ocaklar kullanılırdı.¹⁶⁹ Yemek yapmak için de bu bölüm tasarlanmıştı. Yoldan geçen biri, evin bacasından çıkan dumana bakarak rahatları. Çünkü evin çatısındaki duman, içinde yaşamın devam ettiğini gösterirdi.¹⁷⁰

Günümüzde, yemeklerin mutfakta pişirilmesi ve sobaların merkezî ısınma sistemlerinin gelişmesiyle ocaklar, konutlarda daha çok dekoratif olarak kullanılmaya başlanmıştır.¹⁷¹

1.1.3. Evde Bulunabilecek Diğer Bölümler

1.1.3. 1. Balkon

Küçük ya da büyük alanlı, tek aile yada apartman dairesi olsun tüm evlerde, açık havada oturmak için, balkonlar / teraslar yapılmaktadır. Salon veya oturma odasından çıkılan balkonlar, yemek yeme ve oturma; mutfığa bağlananlar çöp ve tüp gaz; yatak odalarına bağlananlar ise, çamaşır kurutmak için yapılırlar.¹⁷²

Ev içinde odun, kömür, erzak gibi depolama alanı bulundurma ihtiyacı, özellikle kışın uzun sürdüğü bölgelerde yörenin iklim şartları ve mahremiyet gibi sosyal yapılar düşünülmeden yapılan balkonlar zamanla kapatılmaktadır.¹⁷³

Klasik dönemde evlerin penceresi düzenlenirken birbirine karşı olan evler, birbirinin evini göremezdi. Ancak çağımızda, özellikle apartmanlarda evlerin balkonları, pencereler adeta iç içe geçmiş vaziyettedir.

1.1.3. 2. Avlu

Avlulu evlerde bir bölüm olup, adeta doğayı evin içine taşıyan bir kısımdır. Kalabalık aileler için oldukça elverişli olan avlu, yaz aylarında yaşamın büyük bir kısmının dışarıya taşmasına olanak verir.¹⁷⁴

¹⁶⁸ Ümit Sirel, “Ocak” *Türk Aile Ansiklopedisi*, İstanbul, 1991, T.C.B.A.A.K. , s. 479-480.

¹⁶⁹ Haşim Karpuz, “Türk Odası”, II, 478.

¹⁷⁰ Mustafa Bektaşoğlu, “Ev”, *Diyanet* 168, s. 54.

¹⁷¹ Ümit Sirel, “Ocak”, II, 483.

¹⁷² İbrahim Bakır, “Ev ve Oda”, II, 472.

¹⁷³ İbrahim Bakır, a.g.md. , II, 472-473.

¹⁷⁴ İbrahim Bakır, “Ailenin Yaşama Mekânı: Ev”, II, 467.

İslâm'ın etkisiyle birlikte avlulu konut tipinin daha da benimsendiği, yaygınlaştığı ve İslâm'ın mahremiyet anlayışı doğrultusunda yeniden düzenlendiği uzmanlar tarafından bildirilmiştir.¹⁷⁵

1.2. EVİN DEKORU

Estetik duygusu insanda doğuştan mevcuttur. Kur'an, pek çok ayette güzelliklerden söz ederek bunlara dikkatimizi çeker. "Biz insanı en mükemmel surette yarattık."¹⁷⁶ "Biz yere en yakın semayı lambalarla donattık."¹⁷⁷ gibi ayetlerde bu husus dile getirilmiştir.

Kuran'da iyi kullara sunulacak cennet nimetleri sayılırken; saraylardan¹⁷⁸, yüksek köşklerden¹⁷⁹, çok güzel işlemeli döşeklerden¹⁸⁰, mücevheratla işlenmiş tahtlardan¹⁸¹, koltuklardan¹⁸², atlas yataklardan¹⁸³, ipek elbiselerle birlikte altın gümüşten mamul bilezikler ve kaplardan¹⁸⁴, billur kupalardan¹⁸⁵, inciden¹⁸⁶, vs.den bahsedilmektedir

Aynı şekilde, cennet tasvirleri içeren Kur'an ayetlerinde; "kıymetli tahtlar, hazırlanmış kadehler, dizilmiş koltuklar ve yastıklar, yayılmış halılar, döşemelerden" oluşan bir kompozisyon sunulmuştur.¹⁸⁷

Ayetlerde bildirilen, halı ve yastıkların dizilmesinden oluşan "asrımızda 'şark köşesi' diye adlandırılan" dekoru, pek çok kimse, rahat, estetik ve kullanışlı olduğu için tercih etmektedir.

Cennet nimetlerinden bahseden ayetlerde hep yeşil renk üzerinde durulmuştur.¹⁸⁸ Renklerin anlamları incelenince, yeşilin dinlendirici, yatıştırıcı,

¹⁷⁵ Yılmaz Can, Türk Şehirciliği, *Diyanet* 167, Kasım 2004, s. 17.

¹⁷⁶ Tîn 95/4.

¹⁷⁷ Mülk 67/5.

¹⁷⁸ Saf 61/12.

¹⁷⁹ Ankebut 29/58; Zümer 31/20.

¹⁸⁰ Rahman 55/76.

¹⁸¹ Vakia 56/15-16.

¹⁸² Mutaffifîn 83/23.

¹⁸³ Rahman 55/54.

¹⁸⁴ Kehf 18/31; Hac 22/23; Fatır 35/33; İnsan 76/21-22.

¹⁸⁵ İnsan 76/15-16.

¹⁸⁶ Fâtır 35/33.

¹⁸⁷ Gaşiye 88/13-16.

¹⁸⁸ Rahman 55/64, 76 ; İnsan 76/21-22.

güven ve huzur verici olduğu ortaya çıkmaktadır.¹⁸⁹ Ayrıca, yeşil rengin çekici olduğu söylenmiştir.¹⁹⁰

Dekor deyince bir takım insanlarda var olan, gösteriş yarışı haline gelen ve sık sık değişen süslemeler aklımıza gelmemelidir. Bir müslümanın dekor anlayışı dinimizin ruhsat verdiği çerçevede ve israftan uzak olmalıdır.

Şunu da belirtelim ki, dünyada israf eden kullarını Cenâb-ı Allah: “İsraf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri asla sevmez.”¹⁹¹ ayeti gereğince uyarmaktadır. Diğer bir ayette ise, “İnsanoğlunun dinsizliğe imrenerek bir tek ümmet haline gelme tehlikesi olmasaydı, Rahmanı inkâr edenlerin evlerinin tavan, kapı merdiven ve koltuklarının gümüşten yapılacağı ve onların mücevhere boğulacağı” bildirilmiştir. Ayetin devamında ise bunların dünya hayatının geçici şeyleri olduğu belirtilerek Müslümanların bunlara özentileri engellenmek istenmiştir.¹⁹² Öyleyse israfa ve harama girmeden, mü’minler evlerinde, ayetlerde betimlenen dekoru örnek alabilirler.

Bununla beraber, süslemek maksadıyla ve kullanmamak şartıyla, altın, gümüş işlemeli yataklar, ipekli örtüler, atlas perde ve sergilerin evlerde bulundurulabileceğine dair görüşler de mevcuttur.¹⁹³

Yine bir Müslüman evini düzenlerken, Cahiliye âdetlerini çağrıştıran, İslâm kültürüne muhalif düşen ve başka kültürleri temsil eden şeylerden kaçınmalıdır. Bu konuda Hz. Ayşe (r.a)’den gelen bir rivayette Hz. Peygamber (s.a.s)’in evde, üzerinde haç bulunan her eşyanın mutlaka haçını bozduğu bildirilmektedir.¹⁹⁴

Yasak sadece haç şekillerini içeren şekillerle sınırlı değildir. İnsan ve hayvan tasvirlerini içeren suretler de yasak kılınmıştır. Hz. Peygamber (s.a.s) bunu şu sözleriyle ifade etmiştir: “Tasvirin olduğu eve melek girmez”¹⁹⁵

Yine Resulullah (s.a.s), Mekke’nin fethi günü Beytullah’ta tasvirleri görünce, içeri girmemiş. Ancak tasvirler imha edilince oraya girmiştir.¹⁹⁶

¹⁸⁹ *Zaman*, 3 Nisan 2006, s. 22.

¹⁹⁰ *Meydan Larousse*, İstanbul, 1987, Meydan yay. , X, 530.

¹⁹¹ Araf 7/31.

¹⁹² Zuhruf 43/33-35.

¹⁹³ *Fetevây-i Hindîye*, Çev. Mustafa Efe, Ankara, 1968, Akçağ yay. , XII, 137.

¹⁹⁴ Buhârî, “Libas” 90.

¹⁹⁵ Buhârî, “Libas” 88-97.

¹⁹⁶ Buhârî, “Enbiya” 8.

Başka bir rivayette ise; Resulullah (s.a.s) bir seferden dönünce, Hz Ayşe (r.a)'nin yüklüğün önüne üzerinde resim bulunan bir bez çektiğini görmüş ve perdeyi çıkartarak “Ey Ayşe! Bil ki, kıyamet günü insanların en çok azab göreceği olanı Allah'ın yarattıklarını taklit edenlerdir.” buyurmuşlardır. Bunun üzerine Hz. Ayşe (r.a) o bezi kesip minder yapmıştır.¹⁹⁷

Hadiste “yüklük” diye tercüme edilen “sehve” evin içinde bir yerdedir. Esas itibarıyla eşya konulmak için ev içerisinde inşa edilen ve kapısına perde çekilen bir yerdir. Ancak sofa, raf, duvarda eşya koymak için tesis edilen oyuk, ışık ve havalandırmak için de açılan delik, evin bir kenarında ayrılan eşya koymak için inşa edilen üzeri örtülü sabit hücreye de denir.¹⁹⁸

Ayrıca bu hadis, duvara asılı olduğu takdirde haram olan resmin minder yüzü yapılarak yere atılması halinde kullanılabilmesini ifade etmektedir. Buradan da gölgesi olmayan tasvirler edinmenin caiz olduğu ancak bunun hürmeti ifade etmeyecek şekilde kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Yani yastık, minder yüzü gibi yere atılan ve üzerine basılan eşya üzerinde olması şarttır. Ancak duvar üzerine asılmaları, elbisede yer almaları halinde gölgeli-gölgesiz olması arasında fark gözetilmeden haram denmiştir. Çünkü bu hallerde o tasvirler hürmet mânâsı hâkimdir.¹⁹⁹

Şu halde vitrinlerimizi, evimizi süslediğimiz canlı resmini ihtiva eden biblolar ve tablolar Kur'an ve hadislerin tasvip ettiği dekoratif elemanlar değildir.

Kur'an, insanların bu dünyada asırlar boyu kullandığı, estetik, kullanışlı ve sağlığa uygun, dekor olabilecek pek çok unsuru bildirmiştir.

Bu unsurlardan biri “Davarların yünlerinden, tüylerinden veya kıllarından bir süreye kadar faydalanacağınız giyilecek, döşenecek veya kullanılacak eşyalar yapma imkânı verdi.”²⁰⁰ ayetinde geçen “yün” dür. İnsan yaşamında son derece önemli bir yere sahip olan yün, sağlık açısından faydalı olduğu için çokça tercih edilmektedir.

Yünden yapılan keçe önceki dönemlerde, duvar süslemesinde kullanılmaktaydı. Fetevây-i Hindîye'de sıcak veya soğuktan korunmak maksadıyla

¹⁹⁷ Buhârî, “Libas” 91, 95

¹⁹⁸ İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi*, VII, s. 60.

¹⁹⁹ İbrahim Canan, a.g.e. , VII, 60.

²⁰⁰ Nahl 16/80.

evin duvarlarını keçe veya herhangi nakışlı örtüyle süslemede herhangi bir sakınca görülmediği bildirilmiştir.²⁰¹

Kur'an'da zikri geçen bir diğer ev dekorunda kullanılan unsur, "deridir." Ayet-i Kerîme'de: "Davarların derilerinden de gerek göçtüğünüz, gerek konakladığınız günlerde sizin için taşınması kolay evler (çadırlar, portatif evler) nasip etti."²⁰² buyurularak deriden söz edilmiştir.

Deri de, yün gibi oldukça eski bir geçmişe sahiptir. Hz. Peygamber (s.a.s)'in, Ensarla "deriden yapılmış kırmızı bir kubbe" içinde yaptığı özel toplantıya dair rivayet, derinin o dönemlerde kullanıldığına dair bir örnektir.²⁰³ Yine Hz. Peygamber (s.a.s), deriden yapılmış kapları tavsiye etmiştir.²⁰⁴

Kur'an'da belirtilen bir diğer dekoratif eleman ise "ipek" tir. "İnce ve kalın ipeklerden" çokça bahseden ayetler mevcuttur.²⁰⁵

Günümüzde yün, deri, ipek gibi hammaddeler, sağlıklı ve estetik olması yönüyle pek çok ev eşyası imalinde, oldukça fazla tercih edilmektedir. Deri süslemeli koltuklar, yün giyecekler ve yatakların günlük hayatımızdaki yeri hiç de az değildir.

Bir Müslümanın ev dekorasyonunda; oda içine ahireti hatırlatıcı dinî motifler, mesela, ayetlerden oluşan tablo ve kompozisyonlar, tefekkür etmesine vesile olan manzara veya cansız resimler kullanmasında ise bir mahsur görülmemiştir²⁰⁶

Toplumumuzda sıkça rastladığımız, yatak odasının duvarına kılıf içinde Kur'an-ı Kerim asma veya bu odada Kur'an bulundurma geleneği de dinimizce yasaklanmamıştır.²⁰⁷

1.3. HZ. PEYGAMBER'İN EVİNİN PLANI

Hz. Peygamber (s.a.s)'in evi, kare bir avlu etrafında sıralanan dokuz adet odadan oluşmaktaydı. Bunlardan iki tanesi, Mescid-i Nebevî'nin inşası esnasında yapılmış, diğerleri ise ihtiyaç duyuldukça daha sonra ilave edilmiştir. Yine, Hz. Peygamber (s.a.s)'in odalarının kare şeklinde, olduğu bildirilmiştir.²⁰⁸

²⁰¹ *Fetevây-i Hindîye*, XII, 137.

²⁰² Önder Küçükerman, *Türk Evleri*, s. 27.

²⁰³ Buhârî, "Humus" 19.

²⁰⁴ Ebû Dâvud, "Eşribe" 7.

²⁰⁵ Kehf 18/31, İnsan 76/21-22.

²⁰⁶ *Fetevây-i Hindîye*, XII, 137.

²⁰⁷ *Fetevây-i Hindîye*, XII, 15.

²⁰⁸ İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi*, II, 63.

Hz. Ayşe (r.a.)'nın odasının “dikenli ardıç” denen bir ağaçtan olduğu belirtilmiştir.²⁰⁹ Bazı rivayetler bu hücreye ikindi güneşinin vurduğunu da kaydetmişlerdir.²¹⁰

1.4. HZ. PEYGAMBER'İN EVİNDE BULUNAN EŞYALAR

Hz. Peygamber (s.a.s)'in evindeki dokuz oda, son derece basit ve sade eşya ile döşenmişti. Bunlar genelde bir sedir, bir yaygı ve bazı kaplardan ibaretti. Evinde bulunan ana malzemeleri şunlardır:

1.4.1. Sergi

Daha önce de geçtiği gibi, Hz. Peygamber (s.a.s)'in evinde hurma yaprağından örülmüş bir hasır olduğundan bahsedilir. Hz. Ayşe (r.a), gündüzleri yere serdikleri bu hasırı, geceleri evi bölmek için perde olarak kullandıklarını anlatır.²¹¹

Resulullah (s.a.s), yere serilen halı gibi sergileri kullanmayı caiz görürken;²¹² süsleme maksadıyla duvara halı vs. asmayı hoş karşılamamıştır. Zira kapının üzerine halı asan Hz. Ayşe (r.a)'ye Resulullah (s.a.s): Allah taş ve toprağa elbise giymeyi emretmemiştir” buyurmuştur.²¹³

1.4.2. Karyola

Hz. Peygamber (s.a.s)'in ev malzemelerinden biri de karyoladır.²¹⁴ Yerine göre altındaki boşluğa leğen²¹⁵ gibi eşyalar konulabilecek şekilde yapılmıştır.

Hz. Peygamber (s.a.s)'in ayakları demirden bir sandalyesi olduğu da belirtilmiştir.²¹⁶

1.4.3. Yatak

Evde zarurî ihtiyaçtan fazla yatak bulundurma hususunda, Hz Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Bir kimsenin evinde üç yatak bulunmalıdır. Biri erkek, biri hanım, biri de misafir için, dördüncüsü ise şeytana aittir.”²¹⁷

²⁰⁹ İbrahim Canan, a.g.e. , s. 414.

²¹⁰ Buhârî, “Mevâkit”, 13.

²¹¹ Buhârî, “İman” 16.

²¹² Müslim, “Libas”. 39.

²¹³ Müslim, “Libas” 87.

²¹⁴ Buhârî , “Salat” 99.

²¹⁵ Nesâî, “Tahâret” 28.

²¹⁶ Nesâî, “Zinet” 122.

²¹⁷ Bk. Müslim, “Libas” 41.

Hız. Peygamber (s.a.s),in yatağı, son derece basit ve sade idi. Kılıfı deri, içerisi hurma lifleriyle doldurulmuş bulunan tek bir yatağı olduğu, rivayet edilmiştir.²¹⁸

1.4.4. Perde

Örtme vasıtası olduğu için, Hız. Peygamber (s.a.s)'in odalarında yaygın bir şekilde kullanılmıştır.²¹⁹

1.4.5. Leğen

Bazı rivayetler, “Hız. Peygamber (s.a.s) ’in, hurma kütüğünden bir leğen evinde bulundurduğunu, ihtiyaç halinde bunu kullanıp karyolasının altına koyduğunu” bildirir.²²⁰ Diğer rivayetlerde ise evde beklemiş bevl, bulundurmanın melâikelerin eve girmesine engel olduğu haber verilmiştir.²²¹

Hadislerin birbirine zıt olduğundan bahsedilse de, yasağın uzun süre bekletme sebebiyle olabileceği söylenmiştir.²²²

Yine Hız. Peygamber (s.a.s)'in hastalığı sırasında küçük abdest bozmak için leğen istediđi²²³, aynı şekilde hasta iken leğen içerisinde guslettiğine dair rivayetler mevcuttur.²²⁴

1.4.6. Kandil

İlk dönemlerde, Medine’de lambanın olmadığını, Hız. Ayşe (r.a)’den gelen “o sırada evlerde lamba yoktu”²²⁵ sözünden anlıyoruz. Daha sonraları kandil kullanılmaya başlandığını, yanık bırakılan bir kandil fitilini alan bir farenin yangına sebep olacağı sırada, geceleyin uyanmış olan Hız. Peygamber (s.a.s)'in muhtemel bir yangına engel olduğu rivayeti ortaya koymaktadır.²²⁶

²¹⁸ Ebû Dâvud, “Libâs” 43.

²¹⁹ Buhârî, “Ezan” 46.

²²⁰ Ebû Dâvud, Tahâret” 13.

²²¹ Heysemî, Mecmâu’z-Zevâid, I, 204.

²²² İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi*, II, 74.

²²³ Nesâî, “Tahâret” 29.

²²⁴ Buhârî, “Vudû” 46.

²²⁵ Buhârî, “Salât” 22.

²²⁶ Buhârî, Edebü’l-Müfred, s. 420.

Bu olay sebebiyle olsa gerek, Allah Resûlü (s.a.s), uyumadan önce kandillerin söndürülmesi gerektiğini iyice tembihlemiştir.²²⁷

Öyleyse, Hz. Peygamber (s.a.s)'in bu tavsiyesi ışığında günümüzde tehlike saçabilecek; tüp, soba, elektrik sobası ve çeşitli elektrikli aletleri kapatmamız gerekir. Çünkü gece uyku halinde iken bir tehlike anında, bunlara müdahale etmemiz mümkün değildir.

²²⁷ Buhârî, "Eşribe" 27.

İKİNCİ BÖLÜM
EVİN MÂNEVÎ DÜZENLEMESİ VE MADDÎ- MÂNEVÎ HAVASI

2.1. EVİN MÂNEVÎ DÜZENLEMESİ

Kur'an, insanın davranışlarıyla ilgili hemen her konuda bir emir ve tavsiyede bulunmuştur. Bu emir ve tavsiyelerden, Kur'an'da zikredilen ev içi mânevî düzenlenmeye ait ayetleri tespit ederek, önceki bölümde olduğu gibi burada da anlatmaya çalışacağız.

2.1.1. Eve Giriş Âdâbı

Kur'an'ın sunduğu görgü kurallarının en önemlilerinden biri, evlere girerken izin almaktır. Evin kapısı bölümünde zikrettiğimiz gibi, Allah Teâlâ: “Ey iman edenler! Kendi evlerinizin dışındaki evlere, sahiplerinden izin isteyip onlara selam vermeden girmeyiniz. Böyle yapmanız sizin için daha münasiptir.” buyurmuştur.²²⁸ Hemen bütün kültürlerde, izin alarak içeri girmek vardır. Lâkin Kur'an, bunu kesin bir tarzda ele almakta ve aksini ise kınamaktadır. Hiç kimse, bu konuda izin almanın, medenî hayatın gereklerinden biri olduğunu inkâr edemez. Çünkü izin almak, insanların fitratında mevcut olan mahremiyete saygının bir gereğidir.

Cahiliye Dönemi'nde evlere hücum edercesine girilirdi. Ziyaretçi, “iyi sabahlar” veya “iyi akşamlar” diyerek eve girer, sonra da “girdim” diye seslenirdi. Çok defa, ev sahibi başkalarının görmesini istemediği durumda bulunup kadın veya erkek çıplak veya avret yerleri açık olduğuna da rastlanırdı. Bu hal üzüntü verip gönülleri yaraladığı gibi, evleri de emniyet ve huzurdan yoksun kılardı. Ayrıca gözler tahrik edici yerlere değdiği zaman nefisleri fitneye maruz bırakırdı.²²⁹

Hâlbuki Allah, evleri insanların sığındığı, ruhların orada huzura kavuştuğu ve nefislerin güven bulduğu barınak yapmıştır.²³⁰ Bu sebeple, müminlerin kendilerinden başkasının evine izin almaksızın ve razı olunmadıkça girmeleri doğru değildir.

Ayrıca Kur'an, müminlerin, başkalarının evlerine girerken ev halkına selam vermeleri gerektiğinden bahseder. Yukarıda zikredilen ayetin devamında ise: “Şayet orada bir kimse bulamazsanız size izin verilmeden oraya girmeyiniz. Eğer size

²²⁸ Nur 24/27.

²²⁹ Seyyid Kutûb, *Fî Zilâli'l-Kur'an* Çev. Bekir Karlığa, İstanbul, Birleşik yay. , X, 413-14; İbn Kesîr, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, Çev. Bekir Karlığa, İstanbul, 1990, Çağrı yay. , XI, 5855; Mevdûdî, *Tefhîm*, III, 514

²³⁰ Allah'ın evleri huzur ve sükun yeri yapmasıyla ilgili ayet daha önce geçmişti. Bkz. Nahl 16/80.

‘müsait değiliz, geri dönün’ denirse dönün. Bu sizin için daha nezih daha münasıptır.” buyurulmuştur.²³¹

Bu ayette bildirilen hükümler, kötülükleri daha doğmadan önlemek, toplumu ıslah etmek ve kötülüğün ortaya çıkıp yayılmasından sorumlu nedenlerin kökünü kazımak amacını taşımaktadır.²³² Giriş izni ve selam, şüphe edilecek bir hal ve kötü bir durumla karşılaşmamaya vesile olurken, ziyaretçiye karşı da ev halkı tarafından hürmete vasıta olur.²³³

Başkalarının mülküne izinsiz girmek gasp gibi olacağından, hukuken ve hükmen haramdır. Aynı şekilde kişinin kendi mülkü olan, dinen girmeye hakkı bulunan evlerde dahi, başkalarına ait odalara habersiz ve selamsız girmesi hem terbiye yönünden hem de dinî yönden yasaklanmıştır.²³⁴

Ayette geçen **تَسْتَأْذِنُوا** (izin isteyip) “teste’nisû” kelimesini “izin istemek” şeklinde açıklayanlar olduğu gibi, “durumu araştırma ile selamlama yani izin istemeden önce durumun eve girmeye müsait olup olmadığını bilmeye çalışmak” şeklinde de açıklayanlar olmuştur.

Elmalılı, “eve girerken fark ettirmek, baskın yapar gibi birden bire vahşicesine girivermeyip, insanlığa yaraşır ve duruma uygun bir yakınlık ortaya koymak” olarak açıklamıştır. Ayrıca “isti’nâsın”, açıkça izin isteme ile yumuşak bir şekilde haber verme ve fark ettirmeden daha genel olduğunu belirtmiştir.²³⁵

Mevdûdî de aynı şekilde “teste’nisû” kelimesini sırf izin alma olarak değil, onay ve tasvip anlamında kullanmıştır. Buna göre ayetin anlamını, “başkalarının evlerine ev sahiplerinden izin almadıkça girmeyin.” şeklinde değil, “size karşı sevgi ve itibarlarına emin olmadıkça başkalarının evlerine girmeyin.” şeklinde çevirmiştir.²³⁶

Seyyid Kutûp, “isti’zân” yerine “isti’nâs” kelimesinin kullanılmasını, izin isteme nezaketini ve kapıyı çalanın gelişindeki nezaketi îmâ ettiğini belirtmiştir. Yine

²³¹ Nur 24/28.

²³² Mevdûdî, *Tefhim*, III, 513.

²³³ Muhammed Ali Sabûnî, *Kur’an-ı Kerim’in Tefsiri*, Çev. Mazhar Taşkesenlioğlu, İstanbul, Şamil yay. , II, 151.

²³⁴ Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, İstanbul, Azim Dağıtım, VI, 9.

²³⁵ Hamdi Yazır, a.g.e. , VI, 9.

²³⁶ Mevdûdî, *Tefhim*, III, 513.

böyle bir çağrının ev halkının içinde, gelene karşı bir güven ve onu karşılamak için hazırlık uyandıracaklarını eklemiştir.²³⁷ Süleyman Ateş ise bu kelimeyi “izin istemek” şeklinde açıklamıştır.²³⁸

Kanaatimizce de, “teste’nisû” kavramı sadece izin istemek şeklinde anlaşılmalıdır. Çünkü ev sahibi, müsait olmadığı halde “gelen ziyaretçiden çekindiği için ve ayıp olmasın diye” izin vermiş olabilir. Böyle bir durumda, eve gelen kimsenin durumu fark edip ona göre hareket etmesi, Kur’an’ın beyân ettiği en uygun davranış şeklidir. Zâten sırf izin istemiş olmak içeriye girmeyi gerektirmez. Gerçekten de ev halkının gece-gündüz içinde bulunacağı durumu düşünüp, onları zor durumda bırakmamak nazik ve ince bir duygudur.

Kur’an, diğer bir ayette Hz. Peygamberin evine de izinsiz girmememiz gerektiğini bildirerek, yine evlere girişte izin almanın öneminden bahsetmiştir.²³⁹

İşte Kur’an, eve girerken yapılan yanlışları, söz konusu ayetle değiştirerek, kaba ve istenilmeyen davranışlar yerine edep, iffet ve saygıyı yerleştirmiştir.

Eve girişte izin ve onay almanın önemini belirttikten sonra, eve giriş adabı üzerinde durmak istiyoruz. Zira Kur’an, izin ve selam ile eve girmeyi emretmiştir.

Ziyaretçilerin, misafir olarak gittikleri evin kapısını zamanın ve örfün gerektirdiği şekilde; ya elleriyle yada hafifçe zile dokunmak suretiyle çalmaları, kişinin inceliğine, güzel ahlâkına ve muâmelesindeki yumuşaklığa delâlet eder.²⁴⁰

Asr-ı Saâdetle evler, hurma dallarından, çoğunlukla tek katlı ve basit yapılardan olduğu için, insanlar birbirlerinin kapılarını ya parmaklarıyla tıkırdatarak veya evdekilerin işitebileceği bir sesle; “Esselâmü aleyküm, girebilir miyim?” demek suretiyle çalarak, ev sahibini haberdâr ediyorlardı.²⁴¹ Hatta Ashabın, Hz. Peygamber (s.a.s)’in kapısını tırnaklarıyla çaldıkları rivayetler arasındadır.²⁴²

Zamanımızda evler ve kapıları, o dönemdekilerden farklı olduğu için, o şekilde selamlayıp sesi işittirmek mümkün değildir. Bu sebeple “bugün her yerde izin

²³⁷ Seyyid Kutûb, *Fî Zîlâl*, X, 414.

²³⁸ Süleyman Ateş, *Büyük Kur’an Tefsiri*, 1988, Yeni Ufuklar Neşriyat, (Milliyet, 1995), IV, 1804.

²³⁹ Ahzâb 33/53.

²⁴⁰ Abdullah Nâsîh Ulvan, *İslam’da Aile Eğitimi*, Çev. Celal Yıldırım, Konya, 1981, Uysal Kitabevi, I, 475.

²⁴¹ Buhârî, *Edebü’l-Müfred*, II, 371.

²⁴² Buhârî, a.g.e. , II, 444

almanın şekli aynıdır demek” mümkün değildir. Öyleyse şartlar neyi gerektiriyorsa, o şekilde ve kimseyi rahatsız etmeyerek ev sahibi haberdar edilmelidir.²⁴³

Bir kimse, başkasının evine girebilmek için, şu rivayetin gereği olarak, üç kere izin istemelidir. “Hz. Ömer, Resulullah (s.a.s)’in bulunduğu odaya girmek için üç kere izin istemiş ve Resulullah (s.a.s) de ona izin vermiştir.²⁴⁴

Diğer bir rivayette, üç kere izin almanın sebebi açıklanmıştır. Birinci izin, ev halkının işitmesi, ikincisi ev halkının sakınma halleri ve hazırlanmaları, üçüncü izinde ise ev halkının dilerse reddedeceği bildirilmiştir.²⁴⁵

Bu üç kere izin istemenin birbiri ardına acele ettirilmeyip, aralarında biraz bekleme ile yapılması²⁴⁶, hatta iki izin arasındaki bekleme süresinin, “dört rekat namaz kılacak kadar” olmasının uygun olacağı, zira ev sahibinin bu sırada namaz kılmakta veya zarûrî ihtiyaçlarını gidermekte olabileceği söylenmiştir.²⁴⁷ Böylece ev sahipleri, o anda cevap verebilecek durumda olmadıkları takdirde, onlara gerekli zaman imkânı, sağlanmış olur.²⁴⁸

Bahsi geçen ayete göre, eve girme isteğine üçüncü kere cevap verilmezse, geri dönmelidir. Şiddetle kapı çalmak, ev sahibine bağırarak ise haramdır. Çünkü bağırarak korkutmayı ve tecavüzü çağırıştırır, yürek oynatır.²⁴⁹ Bu konuda indirilen, “Resûlüm, evinin dışından seni çağıran (bedevilerin) ekserisi düşüncesiz, makul davranmayan kimselerdir.”²⁵⁰ ayeti yeterli bir kınamadır.

Hz. Peygamber (s.a.s), eve usulsüzce giren bir kimseye, eve giriş âdâbını şöylece göstermiştir: Bir adam, Resulullah (s.a.s) bir evde bulunduğu sırada yanına girmek için “girebilir miyim” diye izin isteyince, Allah Resûlü (s.a.s) hizmetçisine: “Çık, şu gelene isti’zân adabını öğret, bu maksatla ona: “Esselâmü aleyküm, girebilir miyim? demesini söyle” buyurmuş ve bunun üzerine gelen kimse de aynen öyle yapmıştır.²⁵¹

²⁴³ M. Zeki Duman, *Kur’an-ı Kerim’de Âdâb-ı Muaşeret, Görgü Kuralları*, İstanbul, Tuğra Neşriyat, 348-49.

²⁴⁴ Tirmizî; “İsti’zan” 3.

²⁴⁵ İbn Kesîr, *Hadislerle Tefsir*, XI, 5851.

²⁴⁶ Hamdi Yazır, *Hak Dini*, VI, 10.

²⁴⁷ Abdullah Ulvan, *İslam’da Aile Eğitimi*, I, 475.

²⁴⁸ Mevdûdî, *Tefhim*, III, 516.

²⁴⁹ Hamdi Yazır, *Hak Dini*, VI, 10.

²⁵⁰ Hucurat 49/4.

²⁵¹ Ebû Dâvud, “Edep” 137.

Bu arada eve girerken selam vermek sünnettir.²⁵² Bu hareket, sevgiyi arttırmak içindir. Nitekim Resulullah (s.a.s), “sizi kendisini yaptığınız takdirde birbirinizi çok seveceğiniz bir şeye davet edeyim mi?” dedikten sonra: “Aranızda selamı yayın”²⁵³ buyurmuştur

Eve girmek isteyen kimse, kapıyı açacak olanın “kim o ?” sorusuna kendisini tanıttırıcı şekilde cevap vermesi de kapı çalma adabındandır. Zira Resulullah (s.a.s), “kim o?” sorusuna “benim” diye cevap veren kimsenin kendini tanıtm tarzından hoşnut olmamıştır.²⁵⁴

Eğer izin isteyen kimse, “benim” dediğinde sestem tanınamayacaksa, o kimsenin isim söylemesi gerekir. Ancak her seferinde isim söylemenin şart olduğu söylenemez.²⁵⁵

Bir eve girmek üzere izin isteyen kişinin, kapının karşısında yüzü kapıya dönük olarak durmaması, kapının sağında veya salonda durması gerekir. Çünkü “Resulullah (s.a.s) bir kavmin kapısına gelince, yüzüyle kapıya dönmezdi. Sağ veya sol omzunu çevirirdi. Sonra da: ‘Esselâmü aleyküm, Esselâmü aleyküm!’ derdi”.²⁵⁶ Bu şekilde duruş, İslam’ın ilk dönemlerinde kapıların, bugünkü anlamda korunaklı olmaması sebebiyle alâkalı değildir. Günümüz evlerinde kapının bulunması, bu şekilde duruşa riayet etmemeyi gerektirmez. Çünkü, tam kapının karşısında durmak, kapı açılır açılmaz evin içini gösterir. Ayrıca kapıyı açan kimsenin karşısında, ansızın eve doğru yüzü dönük birini görmesi, kendisini tedirgin edebilir.

Yabancı bir eve girmeden önce izin istemek farzdır, selam vermek ise sünnettir. İzin istemenin farz oluşu gözleri haramdan korumak içindir.²⁵⁷ “Bir adam, Hz. Peygamber (s.a.s)’in kapısına gelmiş ve izin istemek için kapının karşısına dikilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s) ona: ‘Şöyle dur; izin istemek ancak bakmaktır (yani bakmamak için izin istenilir).’ buyurmuştur.²⁵⁸

²⁵² Sabûnî, *Kur’an-ı Kerim’in Tefsiri*, II, 157.

²⁵³ Müslim, “İman”, 93.

²⁵⁴ Buhârî, “İsti’zan”, 17.

²⁵⁵ İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi*, IX, 396.

²⁵⁶ Ebû Dâvud, “Edep” 138.

²⁵⁷ Sabûnî, *Kur’an-ı Kerim’in Tefsiri*, II, 156.

²⁵⁸ Ebû Dâvud, “Edep” 136.

Bu rivayet izinsiz yabancı bir evin içine bakmaktan şiddetle sakındırmaktadır. Çünkü içerisi görüldükten sonra, izinsiz girilmiş yani haram işlenmiş olur. İçerisi görülünce artık izin istemek mânâsız kalır.

Evi dışarıdan gözlemekten şiddetle kaçınılması gerektiğine dair diğer bir rivayette, Hz.Peygamber (s.a.s)'in, kendi evinden içeriye bakan birinin üzerine elinde okla yürümesi²⁵⁹ meselenin önemine işaret eder.

Ancak şu var ki, mahremiyeti bozma hususunda, sadece yoldan geçenin veya ziyaretçinin değil, herkesin, bütün ev sahiplerinin dikkat etmesi gerektiğini, şu rivayet ifade etmektedir: “Bir kimse kapısı açık bırakılmış (veya giriş kısmında perde olmayan) bir eve uğrar da içeriye bakarsa kabahat onda değil, ev sahibindedir.”²⁶⁰ Bu sebeple her aile, dışarıya karşı mahremiyetin temini için gerekli tedbiri almalı, perde kapı vs.ye dikkat etmelidir. Aksi takdirde mahremiyetin ihlal edilmesinden ev sahibi sorumludur.

Bir evde eğer kimse yoksa izinsiz girilmemesi ve “geri dönün” denilirse hemen dönülmesi, şu ayetin gereği olarak uygulanmalıdır: “Şayet orada hiç kimse bulamazsanız size izin verilmeden oraya girmeyiniz. Eğer size ‘müsait değiliz, geri dönün’ denirse dönün. Bu sizin için daha nezih daha münaşıptir. Allah yaptığınız her şeyi tamamen bilir.”²⁶¹

Evdekiler, izin vermeye yetkili olsun olmasın, “dönün” denilirse hemen dönülmelidir.²⁶² Hatta evden hiç ses gelmezse, bu da “dönüp gidiniz” demektir.²⁶³ Bu durumda, hiç kimsenin, içeriden sırf kendisine mahsus bir engelleme olduğu kanaatine varmaması gerekir. Çünkü herkesin bir başkasını reddetme veya meşgulse özür beyan etme hakkı vardır. Kimsenin, inatla kapıda durup, ev sahibini rahatsız etmeye hakkı yoktur.²⁶⁴

Ziyaretçinin şu veya bu nedenle, kabul edilmediği zaman, ev sahibine nefret ve kötülük hissi duymadan dönüp gitmesi gerektiği, çünkü insanların çeşitli sırları ve özürleri olabileceği vurgulanmıştır.²⁶⁵

²⁵⁹ Buhârî, “Diyât” 23,15.

²⁶⁰ Tirmizî, “İsti’zan” 16.

²⁶¹ Nur 24/28.

²⁶² Hamdi Yazır, *Hak Dini*, VI, 11.

²⁶³ Zeki Duman, *Âdâb-ı Muaşeret*, 348-49.

²⁶⁴ Mevdûdî, *Tefhim*, III, 518.

²⁶⁵ Seyyid Kutûb, *Fî Zîlâl*, X, 415.

Ancak eve hırsız girmesi, yangın veya kötü bir durumun meydana gelmesi halinde, o zaman izinsiz girilebileceği eklenmiştir.²⁶⁶

İçerisinde oturulmayan fakat kendilerinden faydalanılan evlere gelince; bu evler hakkında Cenâb-ı Allah şöyle buyurmuştur: “İçerisinde oturulmayan fakat sizin için faydalanma hakkınız bulunan evlere girmenizde mahsur yoktur. Ama hiç unutmayın ki, Allah açığa vurduğunuz ve gizlediğiniz her şeyi bilir.”²⁶⁷

Bu evler; han, hamam, dükkân, otel, misafirhane gibi umuma açık yerlerdir.²⁶⁸

İzin istemedeki edepleri, şu başlıklar altında özetlemek mümkündür:

1. Önce selam verip öylece izin istemek.
2. İzinden önce ismini, sıfatını veya künyesini ilan etmek.
3. İzin istemeyi gerektiğinde üç defa tekrarlamak.
4. Kapıyı şiddetle çalmamak.
5. İzin isterken kapının dış kısmında bir kenara dönüp beklemek.

6. Ev sahibi içeri almak istemeyip “lütfen geri dönün!” dediğinde itiraz etmeden dönmek²⁶⁹

Neticede, evlere girerken izin istemek, evleri ikametgâh ve huzur yuvası haline getiren dokunulmazlığı gerçekleştirerek, ev halkını sürprizlerden, ani gelişlerden doğan sıkıntıdan kurtarır. Ayrıca mahremiyetler sadece bedene ait değildir. Bunlar; yemek, giyim, evin eşyası ile ilgili ve ev halkının hazırlıksız ve tertipsiz olarak, insanların aniden gelmesini istemedikleri hallerdeki mahremiyetler şeklinde sayılabilir. Zor durumda, müessir bir duygulanma sebebiyle ağlarken veya sınırları bozucu bir hal yüzünden öfkelenmişken ve yahut da insanlardan gizlenen bir sıkıntı sebebiyle ıstırap çekerken başkalarının kendisini görmesini isteyen kimse yoktur.²⁷⁰

²⁶⁶ Zeki Duman, *Âdâb-ı Muaşeret*, 350-51.

²⁶⁷ Nur 24/29.

²⁶⁸ Hamdi Yazır, *Hak Dini*, VI, 11-12. ; Mevdûdî, *Tefhim*, III, 518; İbn Kesîr, *Hadislerle Tefsir*, XI, 5856.

²⁶⁹ Abdullah Ulvan, *İslam'da Aile Eğitimi* I, 474.

²⁷⁰ Seyyid Kutûb, *Fî Zîlâl*, X, 416.

Bütün bu incelikleri, Kur'an, kendine has metodu ile göz önünde bulundurmaktadır. İzin isteme sebebiyle, nefislerde gizli olan şehvet ve arzuları çok defa uyandıran anlamlı bakış ve karşılaşma olanakları azaltılmaktadır.²⁷¹

Seyyid Kutûb, Müslümanların bugün, bu gibi inceliklere karşı anlayışlarının kısırlaştığını, esefle dile getirmiştir. Buna göre, günün herhangi bir saatinde Müslüman kardeşinin evine giden bir kimsenin, ev sahibi çaresiz kalıp kapıyı açıncaya kadar, oradan ayrılmaması hiç de hoş karşılanacak bir davranış değildir. Hâlbuki önceden haber verme ve evdeki durumun gitmeye uygun olup olmadığını anlamaya sağlayacak iletişim vasıtaları mevcuttur. Buna rağmen aldırış etmeksizin baskın yaparcasına yapılan bu ziyaret, ev halkının ister hoşuna gitsin ister gitmesin, gelenekler bu davetsiz misafiri çevirmeyi kabul etmez.²⁷²

Kutûb, biz Müslümanların bugün kardeşlerimizin evine herhangi bir anda, mesela yemek vaktinde gidip, bize yemek sunulmadığı takdirde alınabileceğimizi veya geç vakitte onların kapısını çalıp orada geceyi geçirmemize ısrar etmezlerse, özürlerini anlayışla karşılamadan onlara kırılabilirliğimizi de eklemiştir.²⁷³

2.1.2. Odalara Giriş Âdâbı

Dışarıdan evlere giriş ne kadar önemliyse, ev içersindeki odalara giriş âdâbı da o derece önemli olup, Kur'an'ın hassasiyetle üzerinde durduğu meselelerden biridir. Kur'an, özellikle çocukların ebeveynin odalarına girerken, izin istemelerini, onların ergen olup olmamalarını dikkate alarak belirlemiştir.

2.1.2.1. Ergen olmayan çocukların izni

Bu hususu, Kur'an şöyle bildirmiştir: “Ey iman edenler! Ellerinizi altında bulunan köle ve hizmetçileriniz ile içinizden henüz buluğa ermemiş çocuklarınız odanıza girmek için şu üç vakitte sizden istesinler: Sabah namazından önce, öğle vakti istirahat için elbiselerinizi çıkardığınız zaman ve bir de yatsı namazından sonra. İşte bu üç vakit, mahremiyet vakitlerinizdir. Ama bunların dışında izinsiz girmelerinde ne sizin için ne de onlar için bir sakınca yoktur. Çünkü sizin birbirinizin yanına girip çıkmanız kaçınılmazdır. İşte Allah, size ayetlerini böylece açıklar.

²⁷¹ Seyyid Kutûb, a.g.e. , X, 416.

²⁷² Seyyid Kutûb, a.g.e. , X, 418.

²⁷³ Seyyid Kutûb, a.g.e. , X, 418.

Gerçekten Allah, Âlim ve Hakîmdir: her şeyi kemâliyle bilir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.”²⁷⁴

Ayetten anlaşılacağı üzere, buradaki izin isteme el altındaki hizmetçi ve kölelerle, ergen olmayan çocuklar hakkındadır.²⁷⁵ Her ne kadar, ayette geçen “sizden” sözüyle erkekler kastediliyor görünüyorsa da, hem erkekler hem de kadınlar ayetin kapsamına dâhildir.²⁷⁶

Bu ayetin nüzûl sebebiyle ilgili olarak kaynaklarda şu olaylar geçmektedir:

İbn-i Abbas’ın rivayetine göre, Resulullah (s.a.s)’ın, Müdlic b. Amr denilen Ensar’dan bir genci, Hz. Ömer’e göndermesi, Müdlic’in ise Hz. Ömer’in kendisinin görünmemesini istediği bir durumdayken onu görmesi üzerine, Hz. Ömer: “Ya Resulullah! öyle arzu ediyorum ki, Allah Teâlâ izin isteme hakkında bize emir ve nehiyeler verse” demiş ve bunun üzerine bu ayetler nâzil olmuştur.²⁷⁷

Mukatil ise; bu ayetin Esmâ binti Ebî Mersed hakkında nâzil olduğunu söylemiştir. Esmâ’nın erkek bir hizmetçisinin kendisinin hoşlanmadığı bir vakitte girmesi ve Esmâ’nın bu durumu Hz. Peygamber (s.a.s)’e şikâyet etmesi üzerine nazil olmuştur.²⁷⁸

Ergen olmayan çocukların ve hizmetçilerin, zikredilen üç vakitte izin almalarının sebepleri şunlardır

a. Sabah namazından önce: Çünkü bu vakit, yatakta uyuma, yataktan kalkma, uyku elbiselerini değiştirip normal elbiseleri giyme vakti olup, mahrem yerlerin açılma ihtimalinin yüksek olduğu vakittir.²⁷⁹

b. Öğle sıcağı vaktinde veya öğle istirahat zamanında, günlük elbiselerin çıkarılıp uyumaya hazırlanılacak vakit: “Kaylûle” denen gündüz uykusu için insan elbiselerini çıkarmış olabilir.²⁸⁰

²⁷⁴ Nur 24/58.

²⁷⁵ Râzî, et-Tefsîrû’l Kebîr, Beyrut, Dâr-u İhyâ, XXIV, 28; Elmalılı, *Hak Dîni*, VI, 39.

²⁷⁶ Râzî, a.g.e. , XXIV, 28.

²⁷⁷ Vahidî, Esbâbü’-n-Nüzûl, Beyrut, 1993, Dar-ü ibn-i kesir, s. 276.

²⁷⁸ Vahidî, a.g.e. , s. 276.

²⁷⁹ Hamdi Yazır, *Hak Dini*, VI, 39; Seyyid Kutûb, *Fî Zilâl*, X, 468; Vehbe Zuhaylî, et-*Tefsîrû’l-Münir*, Çev. Hamdi Arslan vd., İstanbul, 2005, Bilimevi yay. , IX, 519; İbn Kesîr, *Hadislerle Tefsir*, XI, 5963.

²⁸⁰ Hamdi Yazır, *Hak Dini*, VI, 39-40; Seyyid Kutûb, *Fî Zilâl*, X, 468; Vehbe Zuhaylî, et-*Tefsîrû’l-Münir*, IX, 519; İbn Kesîr, *Hadislerle Tefsir*, XI, 5963.

c. Yatsı namazından sonra: Çünkü bu vakit normal elbiseleri çıkarıp, uyku elbiselerini giyme zamanıdır.²⁸¹

Râzî; Kur'an'ın bu üç vakti, “ara, aralık, bozukluk, gedik” anlamlarına gelen “avret” kelimesiyle isimlendirmesinin sebebini; bu vakitlerde insanın hafızasının ve örtünmesinin zayıflayıp bozulması olarak açıklamıştır.²⁸²

Kişinin ailesiyle beraber olması ve uyumaya hazırlanırken mahrem yerlerinin açılması gibi durumlarla karşılaşmamak için bu vakitlerde çocukların ve hizmetçilerin izinsiz ve aniden ailelerinin yanlarına girmemeleri emredilmiştir.²⁸³ Burada söz konusu emrin vücûp ifade ettiği bildirilmiştir.²⁸⁴

Gerek ergen olmayan çocukların ebeveynlerinin yanına girerken, gerekse hizmetçilerin ev sahiplerinin huzuruna varmadan izin almaları gereken durumların üç vakitle sınırlandırılmasının sebebi; aile yaşamının bir gereği olarak çocukların anne-babalarıyla sürekli bir arada bulunmaları ve hizmetçilerin sıkça efendilerinin yanına girip çıkmalarıdır.²⁸⁵ Bu vakitlerin dışında izinsiz girip çıkmada bir mahzur görülmemiştir.

Kur'an'ın emrettiği bu yüksek edepi, anne-babanın çocuklarına ve hizmetçilerine öğretmesi gerekir. Bir kimse, insanın en yakınlarından olan annesinin dahi yanına girerken izin istemek zorundadır. Bu edep, İslam'ın önemli prensiplerinden biridir. Çünkü “bir adam, Resulullah (s.a.s)’e annesinin yanına girerken de mi izin alması gerektiğini sorunca; Allah Resûlü (s.a.s), annesini çıplak olarak görmekten hoşlanmayacağını, bu yüzden de izinli girmesini tembihlemiştir.”²⁸⁶

Râzî, bu hususu şöyle açıklar: “İnsanın mahremlerinin yanına izinsiz girmesi caiz değildir. Başkalarının odalarına izinsiz girmenin yasak edilmesinin sebebi, uzuvlarının açık olma ihtimalidir. Bu uzuvların açık olması ise kendi karısı dışındaki bütün kadınlar için haramdır.”²⁸⁷

²⁸¹ Hamdi Yazır, *Hak Dini*, VI, 40; Seyyid Kutûb, *Fî Zilâl*, X, 468; Vehbe Zuhaylî, *et-Tefsîrü'l-Münir*, IX, 519; İbn Kesîr, *Hadislerle Tefsir*, XI, 5963.

²⁸² Râzî, *et-Tefsîrü'l Kebîr*, XXIV, 31.

²⁸³ Râzî, *et-Tefsîrü'l Kebîr*, XXIV, 31; Vehbe Zuhaylî, *et-Tefsîrü'l-Münir*, IX, 519; İbn Kesîr, *Hadislerle Tefsir*, XI, 5963.

²⁸⁴ Râzî, *et-Tefsîrü'l Kebîr*, XXIV, 28.

²⁸⁵ Vehbe Zuhaylî, *et-Tefsîrü'l-Münir*, IX, 518.

²⁸⁶ İmam Malik, *Muvatta*, “İsti'zan” 1.

²⁸⁷ Râzî, *et-Tefsîrü'l Kebîr*, XXIV, 31.

Fakat birçok kimse bu gibi aile hayatıyla ilgili edeplere riayet etmeyip gerek çocuğun gerekse hizmetçinin bir şey fark etmeyeceğini zannederek onların görmelerini küçümserler. Hâlbuki bir çocuğun ebeveyninin mahrem yerlerine gözünün ilişmesi nedeniyle çocukta rûhî, ahlâkî ve psikolojik pek çok sorunlar olabileceği, bu durumun onu hayat boyu etkileyeceği, çoğu kere tedavisi güç psikolojik ve asabi rahatsızlıklara sebep olacağı belirtilmiştir.²⁸⁸

Bütün bunlara ek olarak; eğer anne baba, zikri geçen üç vakit dışında normal olarak giyinmemişlerse sorumluluk onlara ait olur. Dolayısıyla çocuklarını sorguya çekme hakları da olmaz.²⁸⁹

2.1.2. 2. Ergen çocukların izni

Ergen olan çocuklara gelince, onların izin isteme durumu şu ayetle belirlenmiştir: “Çocuklarınız bulûğa erdiklerinde ise, kendilerinden büyük olanları nasıl izin istiyorlardı ise, odanıza girmek için her vakitte izin istesinler. İşte Allah size ayetlerini böyle açıklar. Çünkü Allah, her şeyi kemâliyle bilir, her hükmü yerinde açıklar.”²⁹⁰

Çocuklar bulûğ çağına erince, tıpkı kendinden öncekiler gibi izin istemeleri vaciptir.²⁹¹ Ayet mealinde de belirtildiği gibi, çocukların ebeveyn odalarına girerken her vakitte izin isteme zorunlulukları, ergenlik çağına ulaşıncaya gerçekleşmektedir. Öyleyse, onların ergenlik çağına ne zaman ulaştıklarını açıklamak gerekir.

Bir çocuğun ergenlik çağına ulaşip ulaşmaması ya tabîî belirtilerin ortaya çıkması ya da yaş ile gerçekleşir.²⁹²

Hanefîlere göre: Erkeklerin bâliğ olması ihtilam olmaları ile, kızlarınsı ise muayyen halin gerçekleşmesi ile olur. Erkeklerde tabîî bulûğ yaşı asgarî olarak on iki, kızlarda ise dokuz olarak kabul edilir.²⁹³

Bazı âlimler, çocuktaki tabîî bulûğ alâmetine, çocuktaki tüy bitmesini de eklemişlerdir. Şafîî (v. 204), tüy bitmesini, bulûğ alâmeti olarak kabul ederken; Ebû Hanîfe (v. 150), bu görüşü benimsemez..²⁹⁴

²⁸⁸ Seyyid Kutûb, *Fî Zîlâl*, X, 468.

²⁸⁹ Mevdûdî, *Tefhim*, III, 561.

²⁹⁰ Nur24/59.

²⁹¹ Vehbe Zuhaylî, *et-Tefsîrü'l-Münir*, IX, 521.

²⁹² Vehbe Zuhaylî, *İslam Fıkhu*, VI, 512.

²⁹³ Vehbe Zuhaylî, a.g.e. , VI, 512-513.

Seleften bazıları, çocuğun boyunun beş karış olmasını da bulûğ alâmeti olarak görmüşlerdir. Ancak bu görüşe itibar edilmemiştir. Çünkü insan, ergen olmadığı halde beş karıştan fazla olabileceği gibi, bunun tam tersi de olabilir.²⁹⁵

Çocuklar, henüz ergenlik çağına ulaşmamış olsa da, izin isteme âdâbını onlara öğretmek, onların bunu alışkanlık haline getirmelerini ve bu edebe iyice alışmalarını sağlamak amacını taşır.²⁹⁶

Tabî bulûğ olmadığı durumlarda, yaş ile bulûğ sabit olur. Buna göre erkek veya kız çocuk, fetvaya esas olan görüşe göre on beş yaşına gelince, ergenlik yaşına girmiş kabul edilir.²⁹⁷ Ebû Hanîfe; erkek için on sekiz, kız için ise on yedi yaşını ergenlik yaşı olarak kabul eder. Şafîiler ise bulûğun kameri on beş yaşını tamamlamakla gerçekleşeceği görüşündedir.²⁹⁸

Çocuklar bulûğa erince, artık onlar da yabancılar hükmüne girerler. Bu sebeple ergen çocukların odalara girişlerinde her vakit izin istemeleri; onların edepli, olgun, terbiyeli ve örnek bir insan olarak yetişmesine katkıda bulunur.²⁹⁹

Çocuklar, anne-babalarının yanına girerken izin istedikleri gibi, anne-babaların da özellikle ergen çocuklarının yanına girerken, en azından geldiklerinden haberdar etmeleri uygun bir davranıştır.³⁰⁰

Ayrıca himayeleri altında ve geçimleri üstlenilmiş olsa bile, kız ya da erkek kardeşler, birbirlerinin odalarına izin almadan girmemelidir.³⁰¹

Hayatın özel halleri, yahut gizli tutulmak istenen durumları, yabancı kimselere karşı korunmaktadır. Bu nedenle kimlerin yabancı kabul edildiğini belirtmek gerekir.³⁰²

Esas itibariyle özel hayatın gizliliği konusunda “herkes” yabancıdır. Bu konuda kan ve sihrî hısımlık rol oynamaz. Hatta anne-baba dahi, daha önce de geçtiği gibi odasına izinle girilecek bir yabancı sayılır. Önemli olan kişinin özel hayatının kendisi

²⁹⁴ Vehbe Zuhaylî, a.g.e. , VI, 513-514.

²⁹⁵ Râzi, et-*Tefsîrû'l Kebîr*, XXIV, 30.

²⁹⁶ Râzi, a.g.e. XXIV, 31.

²⁹⁷ Vehbe Zuhaylî, *İslam Fıkhı*, VI, 513.

²⁹⁸ Vehbe Zuhaylî, *İslam Fıkhı*, VI, 512.

²⁹⁹ Abdullah Ulvan, *İslam'da Aile Eğitimi*, I, 473.

³⁰⁰ Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, II, 429.

³⁰¹ Buhârî, a.g.e. , II, 430-31.

³⁰² Servet Armağan, *İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler*, Ankara, 2004, D.İ.B. yay., s. 104.

istediği müddetçe gizli kalmasıdır. Bu esas nedeniyle gizliliğe müdahale eden herkes yabancısıdır.³⁰³

İslâm Hukuku, çok yakın olan bazı akrabaları, bu mevzuda yabancı kabul etmiştir. Çocukların bu konuda yabancı kabul edildiği ortaya çıktıktan sonra, karı-kocanın durumunu belirtmek gerekir.

Müşterek hayat yaşamaları ve normal olarak gizli sayılan hususları karşılıklı olarak bilmeleri sebebiyle, özel hayatın gizliliği bakımından yabancı sayılmaması gereken en yakın kişi, herhalde karı-kocadır.³⁰⁴ Ancak erkeklerin evlerine girerken izin almaları veya öksürmeleri, ayak seslerini duyurmalarının isabetli olacağı tavsiye edilmektedir. Bunun gibi geceleyin ve aniden baskın yapar gibi evlerine girmeleri, Hz. Peygamber (s.a.s) tarafından şöylece yasaklanmıştır:³⁰⁵ “Biriniz uzun zaman gurbette kaldığı vakit ailesinin yanına geceleyin gelmesin.”³⁰⁶ Bu şekilde hareket, eşleri korkutacağı gibi, onların hayatlarına ait özel, ayıp veya hoş olmayan ve çirkin hallerini öğrenmeye sebep olabilir.³⁰⁷ Zira bir defasında Hz. Peygamber (s.a.s), seferden döndüğü sırada gündüz vakti evine gitmemiş ve yanında bulunanlara şu tavsiyede bulunmuştur: “Kocasını gurbette olan kadınların taranıp temizlenmeleri için, gün sonuna kadar (yatsıya kadar) bekleyiniz.”³⁰⁸

Günümüzde iletişim araçları olduğu için, eve ulaşmadan önceden haber verme imkânı vardır. Bu yüzden yolculuktan dönen erkeklerin, eve gelmeden önce ailelerine haber vermeleri, sonrasında eve gitmeleri uygun bir davranış olacaktır.

Sonuç olarak, aile mahremliğinin ve saygınlığının korunması için İslâm’ın sunduğu bu ev içi odalara giriş veya dışarıdan gelenlerin görüşme edepi, insanların tecrübelerle de faydasını ve güvenliğini anlayacağı kurallardır. Asrımızda uygulanan kilit, kapı, diyafon hatta görüntülü kamera sistemi vb. önlemler, görüşmelerde güveni oluşturma gayesine yöneliktir. İnsanların ancak yirminci yüzyılda uyguladıkları bu güvenlik sistemi, kaynağını İslâm’dan almıştır.³⁰⁹

³⁰³ Servet Armağan, a.g.e. , s. 104.

³⁰⁴ Servet Armağan, a.g.e. , s. 105.

³⁰⁵ Servet Armağan, *Temel Hak ve Hürriyetler*, s. 105.

³⁰⁶ Müslim, “İmaret” 183, 184.

³⁰⁷ Servet Armağan, *Temel Hak ve Hürriyetler*, s. 105.

³⁰⁸ Buhârî, “Nikâh” 120.

³⁰⁹ Hamdi Döndüren, *İslam İlmihali*, s. 133.

2.1.3. Misafir Odası

Misafirlere ayrı bölüm hazırlamak kadar, onları nasıl yerleştireceğimiz, kısaca oturma düzeni, dinimizin üzerinde durduğu meselelerdendir.

Birinci bölümde belirttiğimiz gibi, Kur'an'a göre misafirler, ev halkının mahremi³¹⁰ ise erkek-kadın birlikte oturabilirler. Erkeklerin ve kadınların mahremlerini, Cenâb-ı Allah ilgili ayetlerde bildirmiştir.³¹¹

Misafirin, ev halkının mahremi olmadığı durumda, Hz. Peygamber (s.a.s), Kur'an'ın hükmüne göre hareket etmiştir. Nitekim Hz. Enes'ten rivayet edildiğine göre; "Hz. Peygamber (s.a.s), Hz. Zeyneb binti Cahş ile evlendikten hemen sonraki gün bir ziyafet vermiştir. Ziyafetten sonra bazı kimseler, Hz. Zeyneb'in yanında oturmayı sürdürmüşlerdir. Bu uzun oturuş, Hz. Peygamber (s.a.s)'i rahatsız ettiği halde, Hz. Peygamber (s.a.s), edbinden ses çıkarmamıştır. Daha sonra oturan kimselerin kalkması için, beraberinde Hz. Enes olduğu halde odadan ayrılmıştır. Hz. Peygamber (s.a.s) ve Hz. Enes, döndüklerinde Hz. Zeyneb'in yanında, o kimseleri hâlâ oturuyor görmüşler ve bir kez daha gidip geldikten sonra nihayet oturan kimseler kalkmışlardır. O sırada şu ayet nâzil olmuştur: "Müminlerin annelerinden bir şey soracak veya isteyecek olursanız, onu perde arkasından isteyiniz."³¹² Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s), Hz. Enes ile Hz. Zeynep arasına örtü (perde) koyar.³¹³

Nâzil olan ayetin, Hz. Peygamber (s.a.s)'in hanımlarına has olmayıp, bütün mümin kadınları kapsadığı belirtilmiştir.³¹⁴ Ayrıca ahlâkî fitnenin bu husustaki ayetlerin hükümleri dışına çıkıldığı zaman ortaya çıkacağı vurgulanarak, bu

³¹⁰ *Fetevây-i Hindîye*, II, 274-304.

³¹¹ "Ey mümin erkekler! Şunlarla nikâhlanmanız haram kılınmıştır: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren süt anneleriniz, süt kardeşleriniz, kayınvalideleriniz, kendileriyle zifafa girdiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız, fakat zifafa girmediğiniz eşlerinizin kızlarını nikahlamanızda beis yoktur. Keza, öz oğullarınızın eşleri ile evlenmeniz ve iki kız kardeşi nikahınız altında birleştirmeniz haram kılındı. Ancak daha önce geçen geçmiştir. Çünkü Allah Gafurdur, Rahimdir." Nisa 47/23; "Mümin kadınlara: 'Ziyet takılan yerlerini kocaları, babaları, kocalarının babaları, oğulları, üvey oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, mümin kadınlar, ellerinin altında bulunanlar (körleler), erkeklikten kesilip kadınlara ihtiyaç duymayan hizmetçiler veya henüz kadınların mahrem yerlerini anlamayan çocukları dışında kimseye göstermesinler." Nur 24/31

³¹² Ahzab 33/53.

³¹³ Vâhidî, *Esbâbü'n- Nüzûl*, s. 299.

³¹⁴ Sabûnî, *Kur'an-ı Kerim'in Ahkâm Tefsiri*. II, 306.

hükümlerin, insan nefsinin saf, temiz, töhmetten uzak ve kalpleri salim kılacağı söylenmiştir.³¹⁵

Aynı şekilde Resûlü Ekrem (s.a.s), mescitten çıkarken yolda kadınlarla erkeklerin karışık bir vaziyette olduklarını görünce, kadınlara, yolun kenarından ve erkeklerden ayrı gitmelerini ferman buyurmuşlardır. Bunun üzerine kadınlar, neredeyse duvara değecek şekilde yürümüşlerdir.³¹⁶

İslâm'da kadın ve erkeğin karışık bulunması (ihtilat) hususunda düzenleme yapılırken "fitne korkusu" önemli bir etken olmuştur.³¹⁷ Hz. Peygamber (s.a.s) döneminde, kadın ve erkeklerin, fitne korkusu duyulmayacak şekilde, namaz cemaati, ilim meclisleri ve gazvelerde beraber buldukları belirtilmiştir.³¹⁸

Hz. Peygamber (s.a.s) döneminde kadınlar, cemaatle kılınan namazlara arka saflarda yer alarak katılıyorlardı. Fakat Hz. Peygamber (s.a.s), namaz bitiminde cemaatin kadınlarla karışmaması için bir müddet, kadınların çıkmalarını bekliyordu.

319

Şunu da eklemek gerekir ki, kadınlar sormak istedikleri soruları, erkeklerin yanında rahatça soramayınca, Hz. Peygamber (s.a.s)'den kendileri için özel bir gün belirlemesini istemişler, o da sadece hanımlara has bir gün belirleyerek onların irşadı ile meşgul olmuştur.³²⁰

Aynı zamanda, Hz. Ayşe (r.a) ve Ümmü Süleym gibi hanımların, Uhud gazvesinde çeşitli hizmetlerde buldukları rivayetler arasındadır.³²¹ Daha pek çok hanım sahabe, savaşlarda hastabakıcılık, yemek hazırlığı gibi hizmetlerde bulunmuşlardır.

İslâm'ın ilk dönemlerinde, kadınların bu faaliyetleri erkeklerin yanında ve çoğu kere onların toplulukları içinde yapılmıştır. Fakat bütün bunlar, Kur'an ve sünnete uygun, edep ve hayâ sınırları içinde olmuş, تنها yerlerde baş başa kalmaya fırsat

³¹⁵ Sabûnî, a.g.e. , II, 308.

³¹⁶ Ebû Dâvud, "Edep" 180.

³¹⁷ Hamdi Döndüren, *İslam İlmihali*, I, 114.

³¹⁸ Hamdi Döndüren, *İslam İlmihali*, s. 114.

³¹⁹ Buhârî, "Ezan" 157.

³²⁰ Buhârî, "İlim" 36.

³²¹ Buhârî, "Cihad" 65,66.

verilmemiştir.³²² Birinci bölümde de zikrettiğimiz şu rivayet, mahrem olmayan bir kadınla baş başa yalnız kalmayı yasaklamaktadır:

Hz. Peygamber (s.a.s): “Sakın bir erkek, yanında mahremi olmadıkça yabancı bir kadınla yalnız kalmasın.”³²³ buyurmuştur. Hatta eşinin yakın akrabası olsa dahi, bir kadının mahrem olmayan kimselerle yalnız kalmasının sakıncalı olduğu, bizzat Allah Resûlü (s.a.s) tarafından haber verilmiştir: Hz Peygamber (s.a.s) bir defasında, “Kadınların yanına girmekten kaçının” diye buyurmuştur. Bunun üzerine bir adam, kocanın (kardeş, amca, amca oğlu gibi) yakınlarının da bunun içine dâhil olup olmadığını sorunca; Allah Resûlü (s.a.s): ‘yakın kimseler ölümdür’ buyurmuştur.”³²⁴

Toplumda daha ziyade hadiste sayılan kimseler hakkında gevşeklik gösterilir. Bu sebeple Resulullah, bu yalnız kalmayı ölüme benzetmiştir. Yalnız kalmanın ölüme benzetilmesinin sebepleri pek çok şekillerde yorumlanmıştır. Bir kaçışunlardır:

Bazı âlimler, bu şekilde halvetin ölüm manasında olduğunu söylemiş; bazıları Arapların hoş olmayan şeyi ölüme benzettiklerini söylemişlerdir. Bir kısım ise yakınla halvetin dinde fitne ve helâka sebep olacağını gerekçe olarak sunmuşlardır.³²⁵

Böylece bu ve benzeri hadisler İslâm’ın kadın-erkek münasebetlerinde önemli bir esasını ortaya koymuş olmaktadır.

Şunu da belirtmek gerekir ki; dinimiz baş başa تنها yerlerde kalmadıktan sonra umumun görebileceği yerlerde kadın-erkeğin görüşmesini yasaklamış değildir. Zira bir kadın, ihtiyacını gidermek için Hz. Peygamber (s.a.s)’e gelmiş, Hz.Peygamber (s.a.s) de hangi yolda isterse onlardan birinde kendisiyle görüşeceğini bildirmiş ve daha sonra kadınla görüşmüştür.³²⁶

Bahsi geçen kadın, görüşme konusunu, kimsenin duymasını istemediği için Hz. Peygamber (s.a.s), oradakilerden biraz uzaklaşmıştır. Hz. Peygamber (s.a.s)’in kendi

³²² Hamdi Döndüren, *İslam İlmihali*, I, 116.

³²³ Buhârî, “Nikâh” 111.

³²⁴ Tirmizî, “Radâ” 16.

³²⁵ İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi*, IX, 468-69.

³²⁶ Müslim, “Fedâil” 76.

odalarından birinde değil de umuma açık olan yolda görüşmek isteyerek, yalnız kalmamaya özen göstermesi meselemiz açısından dikkat çekicidir.³²⁷

Şu halde İslâm, kadın ve erkeğin bir arada bulunmasını prensip olarak yasaklamış değildir. Bu, temelde caiz olmakla beraber; Kur'an, yabancı bir erkek ve bir kadın görüşmesinde şunlara dikkat edilmesini uygun görmüştür:

a. Bakışların kontrol altına alınması: Kur'an, bir mü'minin, karşı cinsten biriyle konuşması ve muhatap olması durumunda, birbirlerinin bakılması yasaklanan yerlerine, bakamayacaklarını³²⁸; "erkek ve kadınların gözlerini haramdan sakınmaları gerektiğini"³²⁹ bildiren emriyle açıklamıştır.

Resulullah (s.a.s) ise, Hz. Ali'ye: "Ey Ali, bakışına bakış ekleme. Zira ilk bakış sanadır, ama ikinci bakış aleyhinedir." buyurmuştur.³³⁰

b. Az önce de geçtiği gibi yabancı kadın ve erkekler, تنها yerlerde baş başa kalmaktan kaçınılmalıdır.

c. Ölçülü konuşma ve ölçülü yürüme: Kur'an şu ayette, Mü'min bir kadının mahrem olmayan kimselerle çekici bir eda ile konuşmamasını, emretmiştir: "Namahrem erkeklere hitap ederken tatlı ve cilveli bir eda ile konuşmayın ki, kalbinde hastalık bulunan bir şahıs, şeytani bir ümide kapılmasın. Ciddi ve ölçülü konuşun."³³¹ Yürüyüşün ölçülü olması hususunda Allah Teâlâ, "sakın ziynetlerine dikkat çekmek için, ayaklarını vurmasınlar."³³² buyurmuştur. Burada kadınların zikredilmiş olması erkeklerin sayılan hususlara dikkat etmemesini gerektirmez.

d. Örtünme: Kadın ve erkeğin, birbirlerine karşı, göstermeleri helal olmayan kısımlarını örtmeleri bizzat Kur'an'ın hükmüdür.³³³

Bu şartlara riayet edildiği takdirde, fitne endişesi yoksa, kadının kocasıyla beraber olan misafirlerine edeple hizmet etmesinin caiz olduğu söylenmiştir.³³⁴

³²⁷ İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi*, IX,471.

³²⁸ Kadın ve erkek için bakılması yasak olan yerler hakkında geniş bilgi için bkz. Vehbe Zuhaylî, *İslâm Fıkhı*, IV, 364

³²⁹ Nur 24/30-31.

³³⁰ Tirmizî, "Edep" 28.

³³¹ Ahzab 33/32.

³³² Nur 24/31.

³³³ Nur 24/30-31.

³³⁴ Faruk Beşer, Hanımlara Özel İlmihal, İstanbul, 1994, Nur yay. , s. 286-83.

Toparlayacak olursak, konuyla ilgili Kur'an ayetlerinden ve hadislerden anlaşılacağı üzere; kadın ve erkeğin aynı ortamda olması, sayılan bu şartlara uyulmak kaydıyla yasaklanmamış, fakat oturma düzeninin erkek ve kadınların hemcinsleriyle beraber olacak şekilde düzenlenmesi, fitne korkusunu ortadan kaldıracığı için daha uygun görülmüştür.

2.1.4. Oturma Odası

Aile fertleri en çok bu odada bir araya geldiği gibi, dede, nine, amca, dayı, teyze, hala gibi nikâhlanması haram olan yakınlar da bu odada kabul edilir. Bu nedenle birbirine mahrem olan kimselerin, birbirlerine karşı avret sayılan yerlerini açıklamak gerekir.

Buna göre bir erkeğin kendi eşi dışındaki mahremlerine ve diğer kimselere karşı avret yeri hususunda, Cenâb-ı Allah: "Mümin erkekler, edep yerlerini açmaktan sakınsınlar"³³⁵ buyurmuştur. Erkeğin avret yerlerinin sınırları, "göbekte iki diz arası avret yeridir."³³⁶ hadisiyle açıklığa kavuşur. Öyleyse erkeklerin, kendi eşleri dışındaki kimselerin yanında en azından göbekte diz kapağı arasını örtmeleri gerekir.³³⁷

Kadınlara gelince; onların eşlerinin yanında örtünme zorunlulukları söz konusu değildir. Kadınlar; baba, oğul, erkek kardeş gibi mahrem kimselerin ve diğer mü'min kadınların yanında ayette bildirilen ziynet yerleri dışında herhangi bir yerlerini gösteremezler.³³⁸

Küçük çocuklar ise, Hanefîlere göre; dört yaşına gelinceye kadar, kız-erkek ayırımı yapmaksızın onlara avret yoktur. Dört yaşını geçince edep yerleri avret kabul edilir. Ergenlik çağına geldiklerinde ise, ergenlerin avret yerleri kendileri için avret sayılır.³³⁹ Şafîîler ise; küçük çocukları henüz ergen olmasalar bile, avret yerlerini ergenlerinki gibi kabul etmişlerdir.³⁴⁰

Öyleyse çocuklar ergen olunca, hem kendileri hem de anne-babaları, avret yerleri hususunda dikkatli olmalıdır. Fakat avret yerleri dışındaki kısımlarının

³³⁵ Nur 24/30.

³³⁶ Ebû Dâvud, "Salat" 26.

³³⁷ Vehbe Zuhaylî, *İslam Fıkhı*, I, 458.

³³⁸ Nur 24/31.

³³⁹ Vehbe Zuhaylî, *İslam Fıkhı*, I, 467.

³⁴⁰ Vehbe Zuhaylî, a.g.e. , I, 468.

görünmesinde bir mahzur bulunmamaktadır. Zira, “Hz. Peygamber (s.a.s) bir gün kızı Hz. Fatma'nın yanına gelmiştir. O sırada Hz. Fatma'nın üzerinde çok uzun olmayan bir elbise mevcuttur. Hz. Fatma, elbiseyi başına çekecek olsa öbür ucu ayaklarına ulaşmıyordu. Elbisesiyle ayaklarını örtecek olsa üst ucu başına yetişmiyordu. Resulullah (s.a.s), onun örtünme hususundaki sıkıntısını görünce: ‘Bu kıyafette olmanın sana mahsuru yok, karşındaki babandır’ buyurmuştur.”³⁴¹

2.1.5. Yatak Odası

Uyuma fiilinin gerçekleştiği yatak odaları kişiye özel bölümlerdir. Ancak bu özel olma durumu, sınırsız serbestlik anlamına gelmemeli evin bu bölümünde de yaşamanın bir âdâbı olmalıdır.

İsti'zan ayetinin³⁴² gereği olarak izin almaksızın yatak odalarına kesinlikle girilmemesi gerektiğini, “odalara giriş” bölümünde ele almıştık Burada ise uyuma âdâbı üzerinde durmak istiyoruz.

Uyumak isteyen bir kimse, öncelikle rahat bir kıyafet giyerek dinlenmek ister. İnsanoğlunun başına, uyku esnasında (depem, yangın gibi) felaketler gelebileceği düşünülerek, yatak kıyafeti hususunda ölçülü davranmak gerekir.

Uyumadan önce abdest almak, Hz. Peygamber (s.a.s) tarafından tavsiye edilen davranışlar arasındadır. Allah Resûlü (s.a.s), bunu şöyle dile getirmiştir: “Kim yatağına temiz (abdestli) olarak girer ve uyku bastırınca kadar Allah'ı zikrederse, gecenin herhangi bir saatinde uyanıp da Allah'tan dünya ve Ahiret hayırlarından bir şey isterse, Allah Teâlâ, istediğini ona mutlaka verir.”³⁴³

Uyumadan önce dua okumak ve Allah'ı zikretmek Hz. Peygamber (s.a.s) tarafından sürekli uygulanmıştır.³⁴⁴ Bu hususta Kur'an; ayakta oturarak hatta yan gelip yatarken de olsa Allah'ı anmayı tavsiye etmiştir.³⁴⁵

Yatakta yatış şekline gelince; sağa dönerek uyumak, Hz. Peygamber (s.a.s)'in uyuma biçimidir.³⁴⁶ O, yüzü koyun yatanları uyarmış ve bu şekilde uyumanın, cehennemdekilerin uyuma şekli olduğunu bildirmiştir.³⁴⁷

³⁴¹ Ebû Dâvud, “Libas” 35.

³⁴² Nur 24/58-59.

³⁴³ Tirmizî, “Daavat”, 100.

³⁴⁴ Buhârî, “Daavat”, 7, 8, 9, 16.

³⁴⁵ Al-imran 3/191.

³⁴⁶ Tirmizî, “Daavât” 76.

2.1.6. Çocuklara Ait Yatak Odaları

Perde veya paravanla ayrılmış olsa da çocukların, anne-babalarının yatak odalarından farklı bir yerde uyumalarının lüzumundan daha önce bahsetmiştik.

Her ne kadar, çocukların ebeveyninden ayrı odalarda uyumaları sağlanmış olsa da, ayrıca (hemcins olsa bile) on yaşına giren çocukların aynı yatakta³⁴⁸ ve bir örtü altında³⁴⁹ uyumaları Hz. Peygamber (s.a.s), tarafından yasaklanmıştır.

Rivayetlerden anlaşılacağı gibi, on yaş yatakları ayırma yaşındır. Emir mutlak olduğu için, hepsi kız veya erkek de olsa o yaşa gelen çocukların yataklarının ayrılması gerektiği ifade edilir. Çünkü, on yaşına gelen çocuklarda bulûğ belirtileri başlar.

Çocuklar, bulûğa erinceye kadar onların yataklarını ayırmak yeterli görülürken, onlar ergenliğe erişince, artık büyükler sınıfına girdikleri için, odalarının da ayrılması gerektiği hadislerde vurgulanmıştır.³⁵⁰

2.1.7. Yemek Odaları ve Yemek Adabı

Aile sofraları hemen bütün kültürlerde, aile fertlerinin bir araya geldiği en güzel buluşma yeri olarak kabul edilir. Geleneksel kültürü canlandıran en önemli vasitalardan birisi olan aile sofraları, sevinçlerin paylaşıldığı, kederlerin dağıtıldığı en samimi muhabbetlerin yapıldığı bir ortam olarak çok önemlidir.³⁵¹

Bu derece mühim olan aile sofralarından bahsederken, öncelikle, anahtarlarına malik olunan kimselerin evlerinden yemek yenilip yenilmeyeceği ve kimlerin evinde yemek yenileceği üzerinde durmak istiyoruz. Kur'an bu kimseleri şöyle sıralıyor:

“Görme özürlü, topal hasta gibi özürlülerin sizin evlerinizden yemek yemelerinde mahzur olmadığı gibi, sizin de eşlerinize yahut çocuklarınıza ait evlerden, babalarınızın evlerinden, annelerinizin evlerinden, erkek kardeşlerinizin, kız kardeşlerinizin evlerinden, amcalarınızın evlerinden, halalarınızın evlerinden, dayılarınızın evlerinden, teyzelerinizin evlerinden, yahut anahtarları size bırakılmış,

³⁴⁷ İbn Mâce, “Edep” 27.

³⁴⁸ Ebû Dâvud, “Salat” 25.

³⁴⁹ Müslim, “Hayz”, 74.

³⁵⁰ Buhârî, *Edebü'l-Müfred*. II, 426-27.

³⁵¹ Ayşenur Kurtoğlu, *Günlük Hayatımızda Nezaket ve Görgü*, s. 87.

sahip çıkmanız istenen yerlerden veya arkadaşlarınızın evlerinden yemek yemenizde mahzur yoktur. İster toplu ister ayrı yemenizde de sakınca yoktur.³⁵²

Bu ayetin nüzûlü hakkında farklı birkaç rivayet vardır. Bunlardan konumuzu ilgilendiren Said b. Müseyyeb'in rivayetine göre: "Peygamberimiz (s.a.s) ile sefere çıkan bazı kimseler evlerinin anahtarlarını âmâ, topal, hasta kimselere yahut akrabalarına teslim edip bir şeyler alıp yiyebileceklerini söylerlerdi. Ancak onların "ev sahiplerinin gönülleri razı olmayabilir" diyerek yemek yemeden sakınmaları üzerine nazil olmuştur.³⁵³

İbn Abbas ise; Cenâb-ı Hak "Mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin" ayetini indirdiği zaman Müslümanların hasta, özürlü ve topal kimselerle beraber yemeden sakınması üzerine Allah Teâlâ'nın bu ayeti indirdiğini söylemiştir.³⁵⁴

Ayetin indiriliş nedeni ne olursa olsun; yemek yiyenin, mal sahibinin açık veya örtülü izni sebebiyle rızası olduğunu bilmesi şartıyla, ayette bildirilen kimselerin evlerinde yemek yemeyi mubah kılmaktadır. İnsanlar genellikle akrabaları, müvekkilliği (evlerinin anahtarlarını aldıkları kimseler) ve arkadaşlarının evlerinde serbestçe yiyebilecekleri için bu çeşit evler özellikle zikredilmiştir.³⁵⁵

Bu ayet, ailenin özürlü veya sağlıklı bireylerini yemek esnasında, bir sofrada toplamak, kişinin kendi evi ve arkadaşlarının evlerinden açık bir izin almaksızın yemek hususundaki meşakkat ve külfeti kaldırmak istemektedir. Ayrıca hususi ev hakkındaki hüküm yakın akraba ve arkadaş eviyle aynı şekildedir.³⁵⁶

Ayette zikredilen evlerde yemek yenebilmesi, ancak onların razı olduklarını, cimri olmadıklarını ve üzüntü duymadıklarını bildiğimiz zaman mubahtır. Eğer ev sahipleri bu durumdan rahatsızlık duyarsa evlerinde izinsiz yemek yenilmesi doğru olmaz.³⁵⁷

Şurası muhakkaktır ki, yakın akrabalar genellikle ve doğal olarak yakınlarının kendi yanlarında yemelerinden hoşnut ve razı olurlar.³⁵⁸

³⁵² Nur 24/61.

³⁵³ Vahidî, *Esbâbü'n- Nüzûl*, s. 277.

³⁵⁴ Vahidî, a.g.e. , s. 276.

³⁵⁵ Vehbe Zuhaylî, et-*Tefsirü'l- Münir*, IX, 528.

³⁵⁶ Vehbe Zuhaylî, a.g.e. , IX, 529.

³⁵⁷ Vehbe Zuhaylî, a.g.e. , IX, 529-30.

³⁵⁸ Vehbe Zuhaylî, et-*Tefsirü'l- Münir* , IX, 530.

Ayet mealinde bildirilen; “anahtarları size bırakılmış, sahip çıkmanız istenen yerlerden” maksat bir kimsenin vekili yahut hayvanında kayyımı olan kimsedir. Bu kimsenin koruduğu malın meyvesinden yemesinde, hayvanın sütünü içmesinde hiçbir mahzur yoktur. Anahtarlara sahip olmak, başkasına ait bir evin anahtarlarını elinde tutmak ve korumasında bulundurmaktır. Böyle kimselere vekil denir. Vekil bu işine karşılık ücret almıyorsa bu kimselerin evlerinden yiyebilir ama başka bir yere taşıyıp, depo edemez. Bu işine karşılık ücret alıyorsa bu evlerden yemek yiyemez.³⁵⁹

Aralarında teklif kaldırılmış olan, birbirini seven samimi arkadaşların evlerine gelince, onların memnun olacağı bilirse evlerinde yenilebilir.

Bu hususu belirttikten sonra, yemek yenebilecek durumlar, ayetin devamında şöylece bildiriliyor: “İster toplu ister ayrı yemenizde bir sakınca yoktur.”³⁶⁰ Bazı topluluklar, kişinin yalnız başına yemelerini uygun bulmuyorlardı. Hatta bazı kimseler önünde yemek olduğu halde yalnız yememek için sabahtan akşama kadar beklerlerdi.³⁶¹ Allah Teâlâ, bu ağır ve gereksiz sıkıntıyı kaldırarak meseleyi sade bir şekilde soktu. Ayrı ayrı veya topluca yemeği mubah kıldı.³⁶²

Her ne kadar, kişinin yalnız başına veya topluca yemesi hususunda Kur’an, bizleri serbest bırakmış olsa da toplu halde yemek, daha bereketli ve daha faziletlidir. Çünkü bir adam, Peygamberimize yemek yiyip doymadıklarını, bu durumda ne yapmaları gerektiğini sorunca o, toplu halde yedikleri ve besmele çektikleri zaman Allah’ın kendilerine bereket ihsan edeceğini buyurmuştur.³⁶³

Öyleyse insanların dünya telaşı, çalışma şartları televizyon gibi sebeplerle birbirlerine uzaklaştırdıkları günümüz şartlarında hiç olmazsa sofrada bir arada olmak daha da önem kazanmıştır. Ancak az önce de belirttiğimiz gibi sofrada kimse bulunmadığı için yemek yememek, doğru bir davranış değildir.

Şunu da belirtmek gerekir ki, Kur’an’ın “toplucu ve ayrı bir şekilde yemenizde bir mahsur yoktur” beyanı, İslâm’da herkesin bir tabaktan hijyene dikkat etmeksizin, gelişigüzel biçimde yemek yeme zorunda olduğunu iddia edenlerin görüşlerini çürütmüştür.

³⁵⁹ Vehbe Zuhaylî, a.g.e. , IX, 530.

³⁶⁰ Nur 24/61.

³⁶¹ Vahidî, *Esbâbü'n-Nüzûl*, s. 277.

³⁶² Seyyid Kutûb, *Fî Zilâl*, X, 471.

³⁶³ Ebû Dâvud, “Et’ime” 15.

Kur'an yemek yenilebilecek kimseler bağlamında, Kitap Ehlinin bizim evimizde, soframızda yiyip içmelerinin yahut bizim onların evlerinde yiyip içmemizin doğru olup olmadığı hususunda şöyle buyurmuştur: “Size temiz ve iyi şeyler helâl kılındı. Ehl-i Kitab’ın kestikleri ve diğer yiyecekleri size helâldir. Sizin yiyecekleriniz de onlara helâldir.”³⁶⁴

Ayet meâlinden de anlaşılacağı üzere, Kur'an, bu konuda herhangi bir sınırlama getirmemiştir. Buradan, Ehl-i Kitab’ın yani ilâhi bir kitaba inanmış olan kimselerin kestiği veya avladığı hayvanların ve pişirdiği yemeklerin Müslümanlara helâl olduğu anlaşılıyor.

Ayette, “Size temiz ve iyi şeyler helâl kılındı.” cümlesinin tekrar edilmesi, Kitap Ehlinin, İslâm Hukuku açısından gerekli kuralları gözetmedikleri veya yiyeceklerine haram şeyler karıştırdıkları durumlarda, Müslümanların onların yemeklerine katılmaları gerektiğine işaret etmektedir.³⁶⁵ Eğer haram şeyleri karıştırmazlarsa, Müslümanlarla gayr-i Müslimlerin aynı sofrada oturmalarında, hatta bir kaptan yemek yemelerinde bir sakınca yoktur.

- Elmalılı, ayette geçen “taam” hakkında üç görüş olduğunu söyleyerek, bunları;
- a. Kurbanlık,
 - b. Ekmek, meyve gibi kesilmeye muhtaç olmayan yiyecekler,
 - c. Kurbanlıklar ve diğer her çeşit yiyecek,

olarak saydıktan sonra çoğunluğun birinci görüşü tercih ettiğini belirtir.³⁶⁶

Fakat “kendilerine kitap verilenlerin kurbanlığı” denilmiş olsaydı o zaman diğer yiyeceklerin haram olma şüphesinin ortaya çıkacağını ve karşılıklı yemek yedirmenin caiz olacağını anlaşılmayacağını bildirmiştir.³⁶⁷

Ayrıca Elmalılı, bir Yahudi veya Hıristiyan’ın kestiğini ne ad ile kestiğini araştırmaya kalkışmadan dış görünüşüne bakarak yemenin caiz olduğunu, ancak açıkça Allah’tan başkası adına kesildiği bilirse yemenin caiz olmadığını eklemiştir.³⁶⁸

³⁶⁴ Maide 5/5.

³⁶⁵ Mevdûdî, *Tefhîm*, I, 457.

³⁶⁶ Hamdi Yazır, *Hak Dini*, III, 165.

³⁶⁷ Hamdi Yazır, a.g.e. , III, 166.

³⁶⁸ Hamdi Yazır, a.g.e. , III, 166.

Öyleyse, Kitap ehlinin dış görünüşüyle yetinmek caiz olunca, Müslümanlık iddiasında bulunanların dış görünüşleriyle yetinmek de helâldir. Hatta Ehli sünnet olsun veya olmasın İslâm'a ait mezheplerden hepsinin kurbanlığı helâldir. Fakat dinden dönen için durum farklıdır. Dinden dönen kimse (Mürted), Kitap ehline katılsa da kestiği asla yenmez.³⁶⁹

Bu ayette, “İslâm yurdunda” Müslümanlar arasında yaşayan gayri müslimlerle veya Ehli Kitap ile olan münasebetler hakkındaki, İslâm'ın engin müsamahası görülmektedir. İslâm, Müslümanlarla Ehli Kitabı kaynaştırarak sevgi ve yardımlaşma gibi sosyal ortaklık havasına onları da almış, onların birbirlerini ziyaret etmelerine ve beraber yiyip içmelerine müsaade etmiştir. Böylece Kur'an, toplumu sevgi ve hoşgörü havası ile yoğurmaktadır.³⁷⁰ Öyleyse evimize gelen bir kimse, Hıristiyan veya Yahudi olsa dahi onlarla beraber yemek yememizde, aynı sofrada oturmamızda hatta aynı kaptan yememizde mahremiyete dikkat ettikten sonra bir mahsur yoktur.

Ehli Kitapla beraber yemenin caiz olduğunu anladıktan sonra, yemek âdâbı hakkında Hz Peygamber (s.a.s)'in uygulamalarını açıklamak istiyoruz:

İster masa ister yer sofrası olsun, kişinin zevkine göre hazırlanmış bir sofrada yemeğe başlamadan önce ve yemekten sonra, aile fertleri temizlik şartlarına özen göstermelidir. Bu konuda Peygamberimiz (s.a.s) “Yemeğin bereketi yemekten önceki ve sonraki yıkamalardadır”³⁷¹ buyurmuştur.

Yemekten sonra elini yıkamadan, elinde et kokusu olduğu halde uyuyan bir kimsenin göreceği zarardan dolayı ancak kendisini suçlaması gerektiği de Hz. Peygamber (s.a.s) tarafından ifade edilmiştir.³⁷² Öyleyse bu alışkanlığın küçük yaştan itibaren öğrenilmesi gerekir.

Aile içinde olsak bile sofraya temiz bir kıyafet ve düzgün taranmış bir saç ile oturmak karşımızdaki kişilere saygının bir ifadesi olarak ihmal edilmemelidir.³⁷³

Sofrada, oturarak yeme içme, beğenilen davranışlardır. Gerçi bazı rivayetlerde ayakta yeme içmeye örnekler verilmiştir.³⁷⁴ Fakat ayakta yiyip içmeyi

³⁶⁹ Hamdi Yazır, a.g.e. , III, 167.

³⁷⁰ Seyyid Kutûb, *Fî Zilâl*, IV, 147.

³⁷¹ Ebû Dâvud “Et'ime”, 12.

³⁷² Tirmizî, “Et'ime”, 12

³⁷³ Ayşenur Kurtoğlu, *Nezakat ve Görgü*, s. 89.

³⁷⁴ Buhârî, “Eşribe” 16; Tirmizî “Eşribe” 11.

men eden rivayetler de bulunduđu³⁷⁵ için, ayakta yeme-içme “helâle yakın mekruh” kabul edilir.³⁷⁶

Genellikle her ailede sofrada oturma düzeni önceden bellidir. Eğer evde aile büyükleri varsa, sofranın baş kısmının onlara ayrılması, çocukların ise evin büyükleri oturduktan sonra sofraya oturması kültürümüzde var olan edeplerdendir.³⁷⁷

Yemeğe başlamadan önce “besmele” ile başlayıp “elhamdülillah” ile yemeği bitirmek, Hz. Peygamber (s.a.s)’in önemli bir tavsiyesidir.³⁷⁸ Hatta evin büyüklerinin besmeleyi sesli söylemeleri, diğerlerine hatırlatmak bakımından gereklidir.

Sofrada oturma ve yeme şekline gelince; Hz. Peygamber (s.a.s), hiçbir zaman sofrada bir yere dayanarak yemek yememiş ve diz çökerek iyice yerleşip oturmadan, dizlerini dikmek suretiyle oturmuştur.³⁷⁹

Aynı şekilde sağ elle ve yemeği kendi önünden yemek de hadislerde tavsiye edilmiştir.³⁸⁰ Diğer rivayetlerde, bereketin yemeğin ortasında olduğu için yemeğin kenarından başlamanın uygunluğu arz edilmiştir.³⁸¹

Sofra âdâbından biri de, yemek esnasında aile fertlerinin sohbet etmesidir. Özellikle bütün aile fertlerinin duyması gereken güzel haberler için sofralar, gayet uygun ortamlardır. Yemek yiyenlerin iştahını kapatacak, tiksindirici, sinirlendirici ve üzücü konulardan bahsetmek de uygun değildir. Her gün paylaşılan sofralar hiç kimseye eziyet vermemeli, aç insanların sinirlerinin de zayıf olacağı düşünülerek yemekte ciddi ve sorunlu konulardan bahsetmemeye dikkat etmelidir.³⁸² Resulullah (s.a.s), hiçbir vakit herhangi bir yemeğe laf etmemiş, sevdiği yemekse yemiş, hoşuna gitmeyen bir yemekse yememiştir.³⁸³ Oysa bazı kimseler, sevmedikleri yemekler sofraya gelince dudak bükerek hatta diğerlerini de tiksindirerek onların iştahla yemelerine engel olabilmektedirler.

Yemek esnasındaki âdâp kadar, vücudumuzla ilgili sağlık kurallarına da dikkat etmek gerekir. Bugün modern tıbbın da tavsiye ettiği gibi mideyi tıka basa

³⁷⁵ Buhârî, “Eşribe” 113; Müslim “Eşribe” 116.

³⁷⁶ İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi*, VII, 206.

³⁷⁷ Ayşenur Kurtoğlu, *Nezakat ve Görgü*, s. 89.

³⁷⁸ Ebû Dâvud, “Et’ime” 16.

³⁷⁹ Buhârî, “Et’ime” 13; Müslim, “Eşribe” 149.

³⁸⁰ Buhârî, “Et’ime” 2,3.

³⁸¹ Ebû Dâvud, “Et’ime” 18.

³⁸² Ayşenur Kurtoğlu, *Nezakat ve Görgü*, s. 93.

³⁸³ Buhârî, “Et’ime” 21.

doldurmak zararlıdır. Midenin üçte biri kadar yemek yeterli görülmüştür. Bu hususu Hz. Peygamber (s.a.s), şöyle ifade buyurmuşlardır: “İnsanoğlu, mideden daha şerli bir kap doldurmaz. Âdemoğlunun belini doğrultacak birkaç lokmacık yeterlidir. Ancak (nefsinin galebesiyle) illa da (mideyi doldurma işini) yapacaksa bari onu üçe ayırsın; üçte birini yemeğe, üçte birini suya, üçte birini de nefesine (tahsis etsin, üçte birden fazlasına yemek koymasın)”³⁸⁴

Zaten fazla yemenin, sağlık açısından da zararlı olduğunu hepimiz biliriz. Öyleyse satın alırken maddi sıkıntıya düştüğümüz, hazırlarken vakit harcadığımız, fazlaca yedikten sonra da sağlığımızı kaybedeceğimiz yemek konusunda ölçülü olmak zorundayız.

2.1.8. Mutfak

İnsanoğlunun temel ihtiyaçlarından biri de yeme içmedir. Cenâb-ı Allah, insanların bu gereksinimlerini karşılamak üzere pek çok nimet hazırlamıştır. Ancak Rabbimiz bu nimetlerin israf edilmemesi gerektiğini şöylece buyurmuştur: “Yiyin için fakat israf etmeyiniz. Çünkü Allah israf edenleri asla sevmez.”³⁸⁵

Bir evde, israfın en çok gerçekleştiği yer, mutfaktır. En çok israfa maruz kalan yiyecek ise ekmek olarak belirlenmiştir. Yapılan araştırmalara göre ülkemizdeki günlük ekmek israfı on beş milyonu buluyor.³⁸⁶

Ayrıca ekmek kırıntılarını da yere veya çöpe atmak doğru değildir. Hz. Ayşe (r.a)’nin odasında atılmış ekmek parçası gören Resulullah (s.a.s), onu alıp silerek yemiştir ve: “Ey Ayşe! Kıymetli olana ikram et. Zira şu ekmek bir kavme nefret edip kaçmışsa bir daha dönmemiştir” buyurmuştur.³⁸⁷

Bu rivayetten de anlaşılacağı üzere, temel gıda maddesi olan ekmeği israf etmek, belki de ona muhtaç olmaya sebep olabilir.

Mutfakta ve yemek hazırlarken dikkat etmemiz gereken önemli bir husus da temizliktir. Dinimizin temizliğe verdiği hassasiyeti, özellikle mutfaklarımızda uygulamamız, sağlığımızı koruma noktasında gayet önem taşır. Bu bağlamda mutfakta kullanılan bez ve kaplar itina ile temizlenmelidir. Ayrıca yiyecek-içecek ve

³⁸⁴ Tirmizî, “Zühd” 47.

³⁸⁵ A’raf 7/31.

³⁸⁶ Nergihan Çelen, “Bayatlayan Ekmekten Çeşit Çeşit Yemek Yapılıyor”, Zaman, 11 Nisan 2006, s. 22.

³⁸⁷ Heysemî, *Mecmâü’z-Zevâid*, V,34.

kapların ağzı iyice kapatılmalıdır. Resulullah (s.a.s); kapların ağzının sürekli kapalı tutulması gerektiğini, çünkü yıl içinde bir gecede veba hastalığının yağdığını ve ağzı açık kap varsa, bu vebadan o kaplara gireceğini söyleyerek insanları bu tehlikeye karşı önlem almaya sevk etmiştir.³⁸⁸

2.1.9. Banyo Âdâbı

Yıkanmak, gusül ve abdest almak için kullandığımız banyolar evlerin vazgeçilmez bölümlerindedir. Evin bu bölümündeki fiillerimizin edebe uygunluğu, dinimizce arzulanan hususlar arasındadır.

Açıktaki, perdesiz yıkanmak, mahrem yerlerin görünmesine sebep olacağı için caiz değildir. Hz. Peygamber (s.a.s)'in evinde gusülhaneye benzer bir bölümün olduğuna dair rivayetlere daha önce yer vermiştik. Resulullah (s.a.s), ev dışında (mesela seferde) yıkanmak gereği duyduğunda ise, perde ile çevresinin örtüldüğüne dair rivayetler mevcuttur.³⁸⁹

Ebeveyn-evlat bile olsa, çocuklar ergen olunca her yerde olduğu gibi, banyoda da birbirlerine mahrem yerlerini göremezler. Bu konuda Ebû Seleme'nin rivayeti, örnek teşkil etmesi açısından önemlidir. Ebû Seleme, Hz. Ayşe'nin kız kardeşi olan Ümmü Gülsüm'ün süt oğludur. Yani Hz. Ayşe, Ebû Seleme'nin teyzesi durumundadır.³⁹⁰ Ebû Seleme, Hz. Ayşe (r.a)'nin süt kardeşi ile birlikte, Hz. Ayşe (r.a)'nin yanına gelip, Resulullah (s.a.s)'in cenabetten nasıl yıkandığını sorar. Bunun üzerine Hz. Ayşe (r.a), bir kap getirerek sadece başı görünecek şekilde, bir perde arkasından onlara Hz. Peygamber (s.a.s)'in gusül alışını uygulamalı olarak gösterir.³⁹¹

Hz. Ayşe (r.a) yıkanırken, mahrem olan iki yakını, görünmesi haram olmayan baş kısmını görmüşlerdir. Hz. Ayşe (r.a)'nin perde kullanması, kişinin mahremi de olsa yıkanırken haram olan kısımlarını açmaması gereğini ortaya koyar.

Bununla beraber bir kimsenin, banyo veya tuvalette olduğu gibi, yalnız başına bulunduğu, avretini bir ihtiyaca binaen açabileceği söylenmiştir.³⁹² Ancak bir kimse, ev içerisinde tek başına dahi olsa, çıplak gezemez. Çünkü bir rivayette

³⁸⁸ Müslim, "Eşribe" 96-99.

³⁸⁹ Nesâî, "Taharet", 143; Müslim; "Hayz", 70.

³⁹⁰ İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi*, X, 293.

³⁹¹ Buhârî, "Gusl", 2.

³⁹² İbrahim Cânan, *Hadis Ansiklopedisi*, VIII,112.

Resulullah (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Çıplaklıktan sakının! Zira sizin yanınızda sadece tuvalete girdiğiniz zaman ve hanımlarınıza yaklaştığınızda ayrılan melekler var. Onlardan utanın ve onlara karşı saygılı olun.”³⁹³ Aynı şekilde Resulullah (s.a.s), “Sizden kimse, açık arazide veya kendisini örtmeyen bir dam üstünde gusül yapmasın. O, kimseyi görmese de, kendisi (ruhaniler tarafından) görülmektedir.”³⁹⁴ buyurmuştur.

Hz. Peygamber (s.a.s) burada birkaç durum haricinde bizlerden ayrılmayan “hafaza meleklerine” karşı örtünmeyi emretmektedir. Hadislerde onlara karşı hürmet, tavsiye edilmiştir.

Diğer bir rivayette Resulullah (s.a.s), açıkta (izarsız) yıkanan bir adam görünce derhal minbere çıkarak Allah’a hamd ve senada bulunmuş ve şöyle buyurmuştur: “Allah diridir ve ayıpları örtücüdür, hayâyı ve örtünmeyi sever. Öyleyse biriniz yıkanınca örtünsün.”³⁹⁵

Bütün bu rivayetlerden, asrımızda kullanılan duşa kabinlerin, mahremiyet açısından ne kadar gerekli olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.

Yıkanırken, guslederken veya abdest alırken aynı zamanda vücudumuzu temizlemiş olmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.s), her müslümanın yedi günde bir kere yıkanması ve bu günün de Cuma günü olmasını tavsiye buyurmuştur.³⁹⁶ Elbette ki, hadiste geçen süre, en asgari yıkanma aralığı olup gerektiğinde daha sık yıkanmalıdır.

Bununla beraber gerek abdest, gerekse gusülde suyu iktisatlı kullanmak gerekir. Bir rivayete göre Allah Resûlü (s.a.s), abdest almakta olan Sa’d’ı görünce: “bu israf da ne” demiş. Sa’d ise Ona: “ Abdestte israf olur mu?” diye sorunca; O: “Evet akan bir nehir üzerinde olsan bile” cevabını vermiştir.³⁹⁷

Hz. Peygamber (s.a.s), sudan daha pahalı olan şeylerde yapılacak israfın fenalığını ifade etmek için, pek ucuz ve bol olan suda yapılacak israfın kötülüğünü belirtmede ısrar etmiştir. İslâm âlimleri, bu ve benzeri hadislerden hareketle, abdest

³⁹³ Tirmizî, “Edep”, 42.

³⁹⁴ İbn-i Mâce, “Taharet” 113.

³⁹⁵ Ebû Dâvud, “Hamam”, 2.

³⁹⁶ Nesâî, “Cuma”, 8.

³⁹⁷ İbn Mâce, “Taharet” 48.

sirasında fazla su kullanmayı, deniz kenarında dahi olsa “mekruh” kabul etmede fikir birliğinde bulunmuşlardır.³⁹⁸

Bu yasakta, kişiye günde beş kere israfın kötülüğünü hatırlatmak ve tabiata saygıyı zihinlere yerleştirmek kastedilmiş olmalıdır. Böylece günümüzde pek çok yerde yaşanan su sıkıntısını azaltmak için, Nebevi ölçülere riayet etmenin zarureti ortaya çıkmaktadır.

2.1.10. Tuvalet Âdâbı

Her hususta bir âdâb olduğu gibi abdest bozmanın da bir âdâbı olmalıdır. Öncelikle, tuvalet ihtiyacını gidermek için uygun olmayan yerler pek çok rivayette haber verilmiştir.

Resulullah (s.a.s); gölgeliklere, insanların yollarına, su yollarına, yeryüzündeki haşarat deliklerine ve hamamlara abdest bozmaktan insanları sakındırmıştır.

Hadislerde, su yollarına, işlek yollara ve gölgeliklere abdest bozmak lanete sebep olan üç şey olarak bildirilmiştir.³⁹⁹ Haşarat deliklerinin, ise cinlere ait meskenler olduğu söylenmiştir.⁴⁰⁰

Ayrıca hamamlara abdest bozmak vesveselere sebep olacağı için bundan sakınmak gerekir.⁴⁰¹ Yıkanılacak yerlere abdest bozma yasağı mutlak gelmişse de bir kısım âlimler bu yasağın, yıkanılacak yerin durumuna bağlı olduğunu belirtirler. Yani yıkanma yeri yumuşaksa ve pisliğe geçit sağlayacak bir yeri yoksa onu emerek orada tutar. Bu durumda yumuşak yere abdest bozmanın yasak olduğu, fakat pis suyu akıtacak bir oluk varsa yasak olmadığı bildirilmiştir. Bu açıklamaların yanında yasağı, yerin sert veya yumuşak olmasına dayandırmanın yanlış olduğu ve en doğrusunun yıkanma yerine abdest bozmamak olduğu kanaatine varılmıştır. Çünkü birçok vesveseler bundan kaynaklanmaktadır. Öyleyse her durumda yıkanma yerlerine abdest bozulmaz.⁴⁰² Eğer yıkanma yerinde suyun akacağı klozet gibi ayrı bir yer varsa, burada abdest bozmak mekruh değildir.⁴⁰³

³⁹⁸ Vehbe Zuhaylî, *İslam Fıkhı*, I, 184.

³⁹⁹ Ebû Dâvud, “Taharet” 14.

⁴⁰⁰ Ebû Dâvud, “Taharet” 16.

⁴⁰¹ Ebû Dâvud, “Taharet” 15.

⁴⁰² İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi*, X, 93-94.

⁴⁰³ Vehbe Zuhaylî, *İslam Fıkhı*, I, 144.

Tuvaletin yönü, inancımız açısından önemlidir. Hz. Peygamber (s.a.s) pek çok hadisinde, abdest bozarken ne ön ne de arka yönlerin kibleye ve Kudüs'e döndürülmemesi gerektiğini vurgulamıştır.⁴⁰⁴ Burada meskenle inancın bağlantısını gösteren bir örnek görülmektedir. Her kültürün kendine has meskeni ve bu meskenin ana özellikleri vardır. İslâm meskeninin bir özelliği de, tuvaletlerin yön bakımından insanın ön veya arkasının kibleye gelmeyecek şekilde olmasıdır. Çünkü bu, İslâmî bir edeptir.

Bazı hadislerde ise, abdest bozma sırasında kibleye dönme yasağının açık araziye mahsus olduğu, kible ile abdest bozan kişinin arasında bir perde olduğu taktirde yasağın söz konusu olmadığı geçmektedir.⁴⁰⁵

Birinci bölümde değindiğimiz gibi, bu mesele âlimler arasında tartışma konusu olmuştur. Hanefîlere göre binaların içinde olsa da, kibleye karşı abdest bozmak, tahrîmen mekruhtur.⁴⁰⁶ Hanefîlerin dışındakiler ise, yukarıdaki hadise binaen, def-i hacet için hazırlanan yerlerde kibleye dönmenin mekruh olmadığı kanısına varmışlardır.⁴⁰⁷ Buna göre, def-i hacet için hazırlanmamış yapılarda ve açık arazide abdest bozmak haramdır.⁴⁰⁸

Zamanımızda birçok mesken tasarımcıları, planlarında bu hadisleri göz önüne almadıkları için, Müslümanlar bu konuda sıkıntıya düşmektedirler. Elbette ki, bu değerlerin korunmasında hassas olmak gerekir. Ebû Eyyüb el-Ensâri'nin bu hassasiyeti güzel bir örnek teşkil eder. O diyor ki: “Şam'a geldiğimizde tuvaletleri hep kible istikametinde inşa edilmiş bulduk. Biz kullanırken yan dönüyor, ayrıca Allah'tan istiğfarda bulunuyorduk.”⁴⁰⁹

Tuvaletin yönünü kibleye çevirmemek gerektiği anlaşıldığına göre buraya nasıl girilip çıkılacağı üzerinde durmak gerekir. “Hz. Peygamber (s.a.s), tuvalete girmeden önce yüzüğünü çıkarırdı.”⁴¹⁰ Bunun sebebi, yüzüğünde “Muhammed Resulullah” yazılı olmasındandı. Bu hadise göre, üzerinde ayet, hadis, Allah veya Hz. Peygamber (s.a.s)'in ismi yazılı olup da üzeri açık bulunan yazılarla tuvalete girmek gerekir.

⁴⁰⁴ Buhârî, “Vudu” 11,

⁴⁰⁵ Ebû Dâvud, “Taharet” 4.

⁴⁰⁶ Vehbe Zuhaylî, *İslâm Fıkhi*, I, 144.

⁴⁰⁷ Vehbe Zuhaylî, a.g.e. , I, 144.

⁴⁰⁸ Vehbe Zuhaylî, a.g.e. , I, 144.

⁴⁰⁹ Buhârî, “Vudu” 11.

⁴¹⁰ Ebû Dâvud, “Taharet” 10.

Fakat bunları saklar veya bunların düşmesinden endişe ederse, bu şekilde girmekte sakınca yoktur.⁴¹¹

Ayrıca Resulullah (s.a.s), tuvalete girmeden önce “Allah’ım pislikten ve pislenmekten sana sığınırım” diyerek girerdi.⁴¹²

Abdest bozma hususunda açıklık getirilmesi gereken bir mesele, ayakta veya oturarak bevl konusudur. Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.s)’den farklı rivayetler vardır.

Bazı rivayetlere göre Hz. Peygamber (s.a.s), ayakta abdest bozmuş,⁴¹³ bazı rivayetlerde ise oturarak abdest bozmayı tercih etmiştir.⁴¹⁴

Buna göre eğer sıçrıntı olmayacaksa ayakta bevl etmenin caiz olacağı bildirilmiştir. Zira ayakta bevl hususunda, Resulullah (s.a.s)’tan kesin bir yasak yoktur. Oturarak abdest bozmak ise sıçrıntıyı engellediği için müstehaptır.⁴¹⁵

Bu konuda Tirmizi’nin açıklaması meseleyi aydınlatacak şekildedir. Buna göre, “ayakta bozma yasağı tedip içindir, tahrim için değildir.”⁴¹⁶

Şunu da belirtmek gerekir ki; Resulullah (s.a.s), “İsrail oğullarının idrar bulaşan yeri kazıdıklarını ancak onlardan biri bu tatbikatı yasaklayınca o kimsenin kabir azabına uğradığını” bildirmiştir.⁴¹⁷

Bu rivayet, sıçrıntıdan kaçma hususunda Beni İsrail’in koyduğu ağır yükü kaldıran kimsenin, bu davranışı sebebiyle kabirde azaba uğratıldığını ifade ediyor. Resulullah (s.a.s) bunu söylemekle, sıçrıntıda sakınmanın ehemmiyetini belirtmiş ve bu meselede titizlik göstermeyen Müslümanların da aynı akıbeta uğrayabileceğine dikkat çekmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.s), tuvalet ihtiyacı olan kimsenin, başkalarının nazarından imkân nispetinde uzaklaşarak, kuytu bir yer bulması gerektiğini, hiç olmazsa kum, taş gibi cisimleri perde olarak kullanmasını bildirmiştir.⁴¹⁸

⁴¹¹ Vehbe Zuhaylî, *İslâm Fıkhı*, I, 144

⁴¹² Ebû Dâvûd, “Taharet”, 3.

⁴¹³ Buhârî “Vudu”, 62.

⁴¹⁴ Tirmizî, “Taharet” 8.

⁴¹⁵ Vehbe Zuhaylî, *İslâm Fıkhı*, I, 143.

⁴¹⁶ Tirmizî, *Sünen*, Çev. Osman Zeki Mollamehmetoğlu, Yunus Emre yay. , I, 31.

⁴¹⁷ Ebû Dâvud, “Taharet” 11.

⁴¹⁸ Ebû Dâvud, “Taharet” 19.

Bu gibi hadislerin daha iyi anlaşılması için şu husus bilinmelidir: Daha önce bahsettiğimiz gibi, Cahiliye Devri Arap geleneğinde tuvalet yoktu. İslâm'ın ilk dönemlerinde de ihtiyaç gidermek için Medine'nin dışındaki تنها yerlere gidilirdi. Ancak daha sonraları, evlerin yakınlarına tuvaletler inşa edilmiştir.

Öyleyse günümüz şartlarında şehirde yaşayan biri için, kimsenin bulunmadığı yerde abdest bozma tavsiyesi mânâsız kalabilir. Ancak köylerde, kırsal alanlarda yaşayıp şehir şartları dışında kalan insanlar için, bu hadislerin mesajı hala geçerlidir.

Şunu da belirtelim ki, Hz. Peygamber (s.a.s), bu hadisleriyle insanları her duruma hazırlıyor. Zira insanın başına ne zaman, ne geleceği bilinemez. O halde şehirde yaşayıp kapalı alanda tuvaleti olan kimseler de, bu hususları bilmelidir.

Tuvalette abdest bozarken konuşmamak, sağ elle istinca yapmamak, açık alanda suyun olmadığı bir yerde abdest bozulacaksa en az üç taşla istinca yapmak gerektiği de Resulullah (s.a.s) tarafından bildirilen âdâplardandır.⁴¹⁹

İstinca için su gereklidir. Ancak bir rivayete göre, su bulunduğu halde Resulullah (s.a.s), taşla istinca etmiştir.⁴²⁰ Elbette, abdest bozduktan sonra su, hatta buna ek olarak sabun ve tuvalet kâğıdı kullanmak hijyen ve sağlık açısından oldukça gereklidir. Fakat bu imkânlar her zaman bulunamayacağı için, Resulullah (s.a.s)'in bu davranışı, insanların zaruret hallerinde uygulayacakları bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Aksi halde su kullanma mecburiyeti meydana gelirdi.

İstinca ile ilgili olarak şunu da bilmek gerekir: Hz. Peygamber (s.a.s), sağ elini yiyecek ve su ihtiyacı için, sol elini ise istinca ve kirlenme meydana gelecek şeylerde kullanırdı.⁴²¹ Bu rivayetten de anlaşılacağı gibi değer verilen, şerefli işler sağla yapılır ve sağdan başlanır. Beğenilmeyen işler ise sol ile yapılır ve soldan başlanır.

2.2. EVİN MADDÎ -MÂNEVÎ HAVASI

İslâm dini, temizliği imanın şartlarından biri olarak sayar. İbadetlerin kabul edilmesinin ilk şartı, maddî-mânevi temizlik olduğu gibi, imanın mükemmel olması için de temizlik şarttır. Kur'an bu hususu; "Maddî mânevî kirlenden arınmayı seven

⁴¹⁹ Müslim, "Taharet", 57; Ebû Dâvûd "Taharet", 7.

⁴²⁰ Ebû Dâvud, "Taharet", 22.

⁴²¹ Ebû Dâvud, "Taharet", 18.

kimseler vardır. Allah, temizlenenleri sever”⁴²² Ve “Elbiseni temiz tut, mânevî kirlerden arın” gibi ayetlerle ifade eder.

Evin temiz olması gerektiğinde ısrar eden Hz. Peygamber (s.a.s), içerisinde resim, cünüp ve köpek bulunan eve rahmet meleklerinin girmeyeceğini söylemiştir.⁴²³ Ancak av, çoban köpeği gibi faydalı bir maksada hizmet etmeyen köpeklerin evde bulunması veya beslenmesi yasaklanmamıştır. Köpeğin yasaklanmasını âlimler, onların pisliği, necaseti yemesi ve pis kokmaları gibi sebeplere bağlarlar.⁴²⁴

Temizliğin, İslâm dininde ibadetlerin sıhhati için önde gelen şartlardan biri olması sebebiyle,⁴²⁵ Müslümanlar, sokakta giyilen ayakkabı ile ev içerisinde gezmezler. Bu yüzden, çıkarılan ayakkabıları yerleştirmek üzere, evlerin girişine ayakkabılık yapılmıştır.

Resûlü Ekrem (s.a.s), sadece evlerin içinin değil, evlerin önlerinin de temiz tutulmasını emretmiştir⁴²⁶. Ayrıca bir hadisinde de, kaldırılmayan çöplerin şeytanların toplantı yeri olacağını belirterek, mü’minleri, evlerini ve sokakları temiz tutmaya teşvik etmiştir⁴²⁷

Kur’an, maddî-mânevî temizliği birbirinden ayırmamıştır. Bunların ikisi de, bir evin huzur ortamı için gereklidir.

Bir evdeki mânevî ortama, Kur’an ve hadisler mühim bir yer vermişlerdir. Cenâbı Allah, “Musa ve kardeşine:” Kavminiz için Mısır’da evler hazırlayın, evlerinizi kible yapın.”⁴²⁸ buyurmakla, evlerimizde huzurlu bir mânevî hava oluşturmanın yolunun, buralarda ibadet yapmaktan geçtiğini bildirmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.s) ise, evlerin mânevîyâtıyla alâkalı olarak: “İçerisinde Allah, zikredilen evlerin misali ile içerisinde Allah zikredilmeyen evlerin misali, diri ile ölünlün misali gibidir”⁴²⁹ buyurmuştur.

⁴²² Tevbe 9/108.

⁴²³ Müddessir 74/4.

⁴²⁴ Ebû Dâvud, “Taharet”, 90.

⁴²⁵ Vehbe Zuhayli, *İslâm Fıkhu*, I, 67-69.

⁴²⁶ Tirmizî, “Edep” 41.

⁴²⁷ Ahmed bin Hanbel, *Müsned*, V, 262.

⁴²⁸ Yunus 10/87.

⁴²⁹ Buhârî, “Daavât” 66.

Bu hadisi destekler mahiyetteki diğerk bir sözünde ise, Allah Resûlü (s.a.s): “Evlerinizi kabirlere çevirmeyiniz, içerisinde Bakara süresi okunan evden şeytan kaçarak.”⁴³⁰ buyurmuştur. Belki de günlük işlerin yoğunlundan dolayı Kur’an’ın en uzun süresi olan Bakara suresini okumak zor gelebileceğiki için, başka bir rivayette Hz. Peygamber (s.a.s), Bakara suresi’nin sonundaki iki ayeti geceleyin okuyan kimseye, o iki ayetin kâfi geleceğini bildirmiştir.⁴³¹

Evlerin kabirlere çevrilmemesinden maksadın, içlerinde ibadet, irşad ve hayırlar yapılmasının kastedildiğiki, evden şeytanın kaçması ise “şeytanın zarar vermeyeceğiki” şeklinde tevil edileceğiki söylenmiştir.⁴³²

Evin kabirlere, içerisinde yaşayanlarının ise ölülere çevrilmemesi, dolayısıyla olumlu mânevî havanın oluşması, ibadetle yaşamaya bağlıdır. Bunun en güzel yollarından biri ise evlerde namaz kılmaktır. Resulullah (s.a.s), evlerde nafil ve sünnet nevinden namaz kılınmasını şöylece emretmektedir: “Sizden biri mescide namazı bitirince, namazından evine de bir pay ayırsın. Zira Cenâb-ı Hak, namazlarından evine de hayır yaratacaktır.”⁴³³

Namazdan evde hayır yaratılması; evde kılınan namaz sebebiyle, eve meleklerin gelmesi, şeytanların kaçması, ibadetin neden olduğiki hatırlatmalarla gereksiz ve boş şeylerden kaçınılmasının vereceğiki huzur, sükûn, mânevî ortamın hakim olması şeklinde açıklanmıştır.⁴³⁴

Hatta bazı rivayetlerde, sünnet ve nafil namazları evde kılmakla ilgili teşviklerin neticesi olarak, evlerde namaz kılmak için ayrı bölümler hazırlandığı geçmektedir.⁴³⁵

Bütün bu rivayetlerden de anlaşılacağı üzere, evler sadece yeme, içme, istirahat veya emniyet yerleri değil, mânevîyatımızı kuvvetlendiren mekânlardır. Bu sebeple ebeveyn, evdeki müspet ortamı oluşturmak bu konuda çocuklarına örnek olmakla görevlidir.

⁴³⁰ Müslim, “Müsafirin” 212.

⁴³¹ Buhârî, “Meğazi” 12.

⁴³² İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi*, II, 149.

⁴³³ Müslim, “Müsafirin” 210.

⁴³⁴ İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi*, II, 150.

⁴³⁵ Buhârî, “Menâkibü’l -Ansar”, 43.

SONUÇ

Kur'an-ı Kerim, hemen her konuda olduğu gibi, aile hayatı ve ailenin yaşadığı meskenler hususunda gerekli hükümler beyan etmiştir.

Araştırmamız, genel olarak Nur suresi 27, 28, 30, 31, 58, 59, 61, Maide suresi 5, Hucurat suresi 4, 5, Nisa suresi 23, Nahl suresi 80 ve 81. ayetlerinin etrafında anlatılmıştır. Bu ayetlerin, İslâmî kaynaklarda ve özellikle tefsir ve fıkıh kaynaklarında, gerek mimarimize ve gerekse ev içi düzenlemeye etki edecek mahiyette detaylı olarak ele alınmadığı görülmüştür. Bu nedenle, hem İslâmî mimariyi, hem de ev içi maddi ve manevi etkilenmeyi meydana getirecek ciddi çalışmalara ihtiyaç vardır.

Kur'an ve onun orijinal yorumu olan hadislerde sunulan hükümler, fizikî ve mânevî olarak Kur'an'ın ruhuna uygun bir mesken oluşmasında etkili olur. Zira, İslâmî düşünce göz önünde bulundurulmadan yapılan meskenler, daha sonra İslâmî düşünceye sahip olan kişilerin eline geçince bir kısım tadilatlar görmektedir.

Müslümanların evlerinin, Kur'an'da tavsiye edilen hususlara uygun düzenlenmemesi, onun mânevî atmosferine de tesir ederek, mahremiyete saygı ve ahlâkî konularda bir takım problemlerin ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu noktada konunun ehemmiyeti daha çok ortaya çıkmaktadır.

Oysa Kur'an'da öngörülen esaslara göre düzenlenen evlerde, aile içi mahremiyetler daha çok korunmuş olur. Örneğin, “çocukların anne-babalarının odalarına girerken izin almalarını” şart gören ayet, doğrudan aile içi mahremiyeti korumaya yöneliktir. Yine evlere girişte izin almanın gereğini bildiren ayetler, evlerin mahrem oluşunu gösterir.

Bütün bunlardan, maddîyat ve mânevîyatın, yaşadığımız evlerde uyumlu bir bütün halinde bulunması gerektiğini anlıyoruz. Bundan dolayı, tezimizi günümüz mimar ve mühendislerimizle beraber oluşturmayı da isterdik. Ancak yine de, mimar ve mühendislerimizin çalışmamızı göz önünde bulundurmaları, ailelerin yaşadıkları evde daha huzurlu, saygılı ve inançlarının gereklerine uygun bir hayat yaşama fırsatı verecektir.

Her şeye rağmen, bu çalışma kimseye herhangi bir fikri angaje etmez. Bu çalışma, mevcut haliyle, temel kaynağı Kur'an ve hadis olan İslâmî kültürün, evlerin

maddî ve mânevî düzenlemesine geçmişte yansımış şeklinin ortaya çıkarılmasını sağlamıştır.

Çalışmaya başladığımız zaman, bu konuya umduğumuzdan daha fazla, ihtiyaç olduğunu da anlamış olduk. Dolayısıyla araştırmamızın, bir kısım ihtiyaçları gidereceğini umarak, istifadeli olduğuna tam manasıyla inandım.

KAYNAKLAR

- Ahmet b. Hanbel, *Müsned*, I-VI, Mektebü'l-islâmîye.
- Armağan, Servet, *İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler*, D.İ.B.yay. , Ankara, 2004.
- Âsım Efendi, *Okyanusu'l- Bâsit fî Tercümeti'l-Kâmus'il-Muhît*, I-IV.
- Ateş, Süleyman, *Büyük Kur'an Tefsiri*, I-VI, Yeni Ufuklar Neşriyat, 1988 (Milliyet, 1995).
- Ayata, Sencer, "Apartman Hayatında İç Ev ve Salon", *Türk Aile Ansiklopedisi*, I-III, T.C.B.A.A.K. , İstanbul, 1991.
- Bakır, İbrahim, "Ailenin Yaşama Mekanı: Ev", *Türk Aile Ansiklopedisi*, I-III, T. C. B. A. A. K, Ankara, 1991.
- Bakır, İbrahim, "Ev ve Oda Çeşitleri", *Türk Aile Ansiklopedisi*, I-III, T.C.B.A.A.K., Ankara, 1991.
- Bektaş, Cengiz, *Türk Evi*, Yapı Kredi yay., İstanbul, 1996.
- Bektaşoğlu, Mustafa, "Ev", *Diyanet* 168, Aralık, 2004.
- Bektaşoğlu, Mustafa, "Kültürümüzde Kapı ve Öğeleri.", *Diyanet* 159 (Mart 2004).
- Beşer, Faruk, *Hanımlara Özel İlmihal*, Nur yay., İstanbul, 1994.
- Bozkurt, Nebi, "Ev", *İslâm Ansiklopedisi*, T.D.V. yay. İstanbul, 1995.
- Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, I-II., (Çev. A. Fikri Yavuz), Sönmez Neş. İstanbul, 1981.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail, (v.256), *es-Sahih*, I-VIII, Beyrut,1987.
- Can, Yılmaz, *Türk Şehirciliği*, Diyanet 167, Kasım, 2004.
- Canan, İbrahim, *Hadis Ansiklopedisi, Kütüb-i Sitte*, I-XVIII, Akçağ Yay., İstanbul,
- Ceceli, Alkan, Nurten, "Önce Aile", *Diyanet* 165, Eylül, 2004.
- Çelen, Nergihan "Bayatlayan Ekmekten Çeşit Çeşit Yemek Yapılıyor", *Zaman*, 11 Nisan 2006.
- Çınar, Kerim, "Yüklükler" *Türk Aile Ansiklopedisi*, I-III, T.C.B.A.A.K., İstanbul, 1991.
- Doğan, İsmail, "Aile Eğitimi", *Türk Aile Ansiklopedisi*, I-III, T.C.B.A.A.K., Ankara, 1991.
- Doğan, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Beyan yay, İstanbul, 1988.
- Döndüren, Hamdi, *Delilleriyle İslam İlmihali*, I-II, Erkam yay.
- Duman, M. Zeki, *Kur'an-ı Kerim'de Âdâb-ı Muâşeret, Görgü Kuralları*, Tuğra Neşriyat, İstanbul.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b.Eş'as, (v. 275), *es-Sünen*, I-V, Darü'l-hadis, Beyrut,1969.
- Ebu'l-Al'â Mevdûdî, *Tefhîmü'l- Kur'an*,I-VII, İnsan yay, İstanbul, 1991.
- Fetevây-i Hindîye*, I-XV, (Çev. Mustafa Efe), Akçağ yay., Ankara, 1986.
- Güneş, Ahmet, "*İslam'da Aile Birliğinin Korunması ve Boşanma*", Editör: Zühdü Mercan, Farklı Açılardan Kadın ve Aile, Işık yay., İstanbul, 2005.
- Hekimoğlu, İsmail vd, *Dini, İlmî, Felsefî Yeni Ansiklopedi*, I-II., Timaş yay, İstanbul, 1991.
- Heysemî, *Mecmâu'z-Zevâid*, I-X, Darü'l-kütübi'l-ilmîye, Beyrut, 1988.

- İbn Mâce, es-Sünen, (v.175) I-II, Mektebü'l-ilmîye, Beyrut.
- İbn Sad, et-Tabakatü'l-Kübra, I-VIII, Beyrut, 1998.
- İbn Kesîr, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, I-XVI, (Çev. Bekir Karlığa), Çağrı yay., İstanbul, 1990.
- Karaman, Fikret, “Gençliğin Yetişmesinde Aile, Okul ve Çevrenin Etkisi”, *Diyanet* 165, Eylül, 2004.
- Karpuz, Haşim, “Haremlik”, *Türk Aile Ansiklopedisi*, I-III, T.C.B.A.A.K., İstanbul, 1991.
- Karpuz, Haşim, “Selamlık”, *Türk Aile Ansiklopedisi*, I-III, T.C.B.A.A.K., İstanbul, 1991.
- Karpuz, Haşim, “Türk Odası”, *Türk Aile Ansiklopedisi*, I-III, T.C.B.A.A.K., İstanbul, 1991.
- Kur'an*, Çev. Suat Yıldırım, İstanbul, 1998.
- Kurtoğlu, Ayşe nur, *Günlük Hayatımızda Nezaket ve Görgü*, Timaş yay., İstanbul, 2004.
- Kutûb, Seyyid, *Fî Zîlâli'l- Kur'an*, I-XVI, (Çev. Bekir Karlığa), Birleşik yay. İstanbul.
- Küçükerman, Önder, *Anadolu Mirasında Türk Evleri*, T.C. Kültür Bakanlığı yay., İstanbul, 1995
- Küçükerman, Önder, *Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Mekân Organizasyonu Açısından Odalar*, İstanbul, 1973.
- Malik b. Enes, (v.179), *el-Muvatta*, Darü'l-ihyâi'l- ulum, Beyrut, 1990.
- Meydan Larousse*, I-XII, “Renk”, Meydan yay., İstanbul, 1987.
- Müslim, İbnü'l-Haccac el-Kuşeyrî, (v. 261), es-Sahih, I-V, Dârü'l-haya, 1995.
- Naim, Ahmed, *Tecrid Tercümesi*, I-XII, D.İ.B. yay., Ankara, 1988.
- Nesâî, (v. 303), *Sünen*, I-V, Dârü'l-hadis, Beyrut, 1969.
- Özbuğday, Şükrü, “İslam'da Aile Hayatı ve Türk Aile Yapısının Geleneksel Özellikleri”, *Diyanet* 165, Eylül, 2004.
- Râzi, et-Tefsîrî'l *Kebîr*, I-XXXII, Dâr-u ihyâ, Beyrut.
- Sabûnî, Muhammed Ali, *Kur'an-ı Kerim'in Tefsiri*, I-II, (Çev. Mazhar Taşkesenlioğlu), Şamil yay., İstanbul.
- Sirel, Ümit, “Mutfağ”, *Türk Aile Ansiklopedisi*, I-III, T.C.B.A.A.K., İstanbul, 1991.
- Sirel, Ümit, “Ocak”, *Türk Aile Ansiklopedisi*, I-III, T.C.B.A.A.K., İstanbul, 1991.
- Sözen, Metin, *Türklerde Ev Kültürü*, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2001.
- Tirmizî, (v. 279), es-Sünen, I-VI, (Çev. Osman Zeki Mollamehmetoğlu), Yunus Emre yay.
- Türkdoğan, Orhan, “Aile Sosyolojisi Modeli”, *Türk Aile Ansiklopedisi*, I-III, T. C. B. A. A. K., Ankara, 1991.
- Ulvan, Abdullah Nasih, *İslam'da Aile Eğitimi*, I-II, (Çev. Celal Yıldırım), Uysal Kitabevi, Konya, 1981.
- Vahidî, *Esbâbü'n- Nüzûl*, Darü İbn-i Kesir, Beyrut, 1993.
- Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Dağıtım, İstanbul.

Yeni Rehber Ansiklopedisi, İstanbul, 1993.

Zaman, 3 Nisan 2006.

Zuhayli, Vehbe, *İslâm Fıkhu Ansiklopedisi, I-X*, (Çev. Yunus Vehbi Yavuz), Feza yay., İstanbul, 1994.

Zuhayli, Vehbe, *et-Tefsirül- Münir, I-XV*, (Çev. Hamdi Arslan vd.), Bilim evi yay., İstanbul, 2005.

